

VENÄLÄISTÄ RAKKAUTTA

Kirj.

Anton Tshehov

Venäjältä suomentanut Reino Silvanto

WSOY, Porvoo 1922.

SISÄLLYS:

Arvoituksellinen luonne.

Iso Volodja ja pikku Volodja.

Ariadna.

Vera.

Volodja.

Taudinpuuska.

Huimapää.

Arvoituksellinen luonne.

Ensimmäisen luokan rautatienvaunu.

Tummanpunaisella sametilla päällystetyllä sohvalla istuu sievänpuoleinen nainen puoleksi nojaavassa asennossa. Kallisarvoinen, hepeninen viuhka vapisee hänen suonenvetoisesti

puristetussa kädessään, silmälasit putoavat tuon tuostakin hänen kauniilta, pieneltä nenältään, rintasolki milloin kohoaa, milloin laskeutuu kuin vene aallokossa. Hän on liikutettu... Toisella sohvalla, häntä vastapäätä, istuu kuvernöörin virastossa palveleva, erinäisiä toimia varten asetettu virkamies, nuori vasta-alkava kirjailija, joka painattaa kuvernementin sanomalehtiin pieniä kertomuksiaan eli novelleja, joiksi hän itse niitä sanoi. Niissä hän kuvasi suuren maailman elämää... Hän katselee naista kasvoihin, katselee läheltä, tuntijan tavoin, tekee havaintoja, tutkii tätä eksentristä, salaperäistä luonnetta, ymmärtää ja pääsee perille... Tuon naisen sielu oli kuin hänen kämmenellään.

— Oo, minä pääsen perille teistä! — virkkaa erinäisten toimien virkamies suudellen naisen kättä rannerenkaan kohdalta. — Teidän herkkä henkenne pyrkii ulos labyrintin sokkeloista... Niin! Taistelu on kammottava, hirvittävä, mutta... älkää masentuko! Te voitatte!

— Kirjoittakaa minusta, Voldemar! — sanoo nainen surullisesti hymyillen. — Elämäni on niin täyteläinen, vaihteleva, kirjava... Ja pääasia — olen onneton! Olen dostojevskilainen kovan onnen lapsi... Näyttäkää maailmalle minun sieluni, Voldemar, minun poloinen sieluni! Te olette psykologi. Emme ole vielä tuntiakaan istuneet tässä keskustellen, mutta te olette jo päässyt minusta perille!

— Puhukaa, rukoilen teitä, puhukaa!

— No, kuunnelkaa sitten. Olen syntynyt köyhässä virkamiesperheessä. Isäni oli hyväntahtoinen, ymmärtäväinenkin, mutta... ajan henki ja seura... vous comprenez, en tahdo syyttää isä parkaani. Hän joi, pelasi korttia... antoi lahjoja itseään... Ja äiti... Mitäpä puhuakaan hänestä! Puutetta, kamppailua leipäpalasesta, ylenkatsetta... Oi, antakaa minun olla häntä muistelematta! Minun täytyi tulla toimeen omin voimin... Nurinkurinen kasvatustaitos, roskaromaanien luku, nuoruuden hairahdukset, arka ensi lempi... Ja taistelu... Kauheata! Entä toivottomuus? Ja kasvava epäusko elämää ja omaa itseäni kohtaan?... Oh! Te olette kirjailija ja tunnette naisia. Te ymmärrätte... Pahaksi onneksi on luonteeni hurja ja tuhlaavainen... Minä odotin onnea! Tahdoin elää ihmiseksi! Niin! Olla ihminen — siinä näin onneni piilevän!

— Te olette ihmeellinen! — sopertaa kirjailija suudellen kättä rannerenkaan kohdalta. — En suutele teitä, vaan ihmisen kärsimystä! Muistatteko Dostojevskijn Raskolnikovia? Hän suuteli siten.

— Oi, Voldemar! Minä tavoittelin kuuluisuutta, loistoa, niinkuin — miksi ujostella? — jokainen, jonka luonne ei ole tusinaihminen. Minä janosin jotakin tavatonta... epämaisellista! Mutta silloin... silloin sattui tielleni rikas, vanha kenraali... Ymmärtäkää minua, Voldemar! Olihan se itseuhrautuvaisuutta, itsensäkieltämistä! En voinut menetellä toisin. Lisäsin perhettä, aloin matkustaa, harjoittaa hyväntekeväisyyttä... Mutta miten minä kärsin, miten sietämättömiä, alhaisia ja illettäviä mielestäni olivat tuon kenraalin syleilyt, vaikka hän, totta puhuen, oli aikoinaan ollut urhea soturi. Oli hetkiä... kauheita hetkiä! Mutta minua vahvasti se ajatus, että ukko pian heittää henkensä, että sitten saan ruveta elämään mieleni mukaan, antaudun rakastetulle miehelle, tulen onnelliseksi... Minulla on, nähkääs, mielitietyni. On, Jumalan nimessä!

Nainen leyhytti vinhasti viuhkallaan. Hänen kasvoilleen nousi itkuinen ilme.

— Sitten ukko kuoli... Ja jätti minulle jonkun verran... Olen vapaa kuin lintu. Nytpä on

elämäni onnellinen, ajattelin. Eikö totta, Voldemar? Onni kolkuttaa ovelle pyrkien luokseni. Ei muuta kuin päästää se vain sisälle, mutta... ei! Voldemar, kuulkaa, minä rukoilen!... Nyt voi antautua armaansa omaksi, ruveta hänen elämäntoverikseen, auttajakseen, hänen ihanteittensa puolesta taistelemaan... olla onnellinen... levähtää... Mutta miten surkeasti, ja typerästi tässä matoisessa maailmassa saattaakaan tapahtua! Kuinka inhottavaa! Minä olen onneton, onneton, onneton! Jälleen on minua kohdannut vastus! Tunnen taaskin onneni olevan kaukana, kaukana! Kunpa tietäisitte ne tuskat! Ne tuskat!

— No, mitä?... Mikä tuli esteeksi? Minä pyydän, kertokaa! Mikä?

— Toinen rikas ukko...

Särkynyt viuhka peittää naisen sievät pienet kasvot. Kirjailija tukee käsin päätään, jossa ajatukset temmeltävät, huoahtaa ja vaipuu sielun tuntijan tavoin mietteihinsä. Veturi viheltää ja puhkuu... Ikkunaverhot punertuvat laskevan auringon valossa...

Iso Volodja ja pikku Volodja.

— Päästäkää, minä tahdon itse ajaa! Minä istun ajajan viereen! — sanoi Sofia Lvovna kovalla äänellä. — Ajaja, odota, minä tulen sinun viereesi istumaan!

Hän seiso i reessä. Hänen miehensä Vladimir Nikititsh ja hänen lapsuudenystävänsä Vladimir Mihailitsh tukivat häntä käsistä, jotta hän ei kaatuisi. Kolmivaljakko riensi huimaa vauhtia eteenpäin.

— Sanoinhan, ettei olisi pitänyt antaa hänelle konjakkia, — kuiskasi Vladimir Nikititsh harmissaan matkatoverilleen. — Olet sinäkin aika lurjus!

Eversti tiesi kokemuksesta, että sellaisilla naisilla kuin hänen vaimonsa Sofia Lvovna oli, seuraa hysteerinen nauru ja itku tavallisesti tuollaista hurjaa, hiukan humaltunutta iloa. Hän pelkäsi, että hänen täytyisi ruveta heidän kotiin palattuaan laittelemaan kääreitä ja antamaan tippoja sen sijaan, että olisi päässyt levolle.

— Prr! — huusi Sofia Lvovna. — Minä tahdon ajaa!

Hän oli sydämellisen iloinen ja riemuitsi. Kaksi viimeistä kuukautta, aina hääpäivästä saakka, oli häntä kiusannut se ajatus, että oli mennyt naimisiin eversti Jagitshin kanssa silmälläpitäen etuja ja, kuten sanotaan, par dépit [kiukuissansa]. Mutta tänään hän oli vihdoin kaupungin ulkopuolella sijaitsevassa ravintolassa tullut vakuutetuksi siitä, että rakasti intohimoisesti miestänsä. Viidestäkymmenestäneljästä ikävuodestaan huolimatta oli tämä vielä niin solakka, sukkela ja notkea, oli niin hauska laskenut leikkiä ja laulanut mustalaisnaikkosten kanssa. Nykyään ovat ukot todella tuhat kertaa huvittavampia kuin nuoret, ja näyttää siltä kuin vanhat ja nuoret olisivat vaihtaneet keskenään osia. Eversti oli kaksi vuotta vanhempi hänen isäänsä, mutta mitä se sitten merkitsi, kun kerran hänessä, totta puhuen, oli äärettömän paljon runsaammin elinvoimaa, reippautta ja terveyttä kuin Sofia Lvovnassa itsessään, vaikka hän olikin vasta kaksikymmenkolmivuotias?

— Oi armaani, kaunoiseni! — ajatteli Sofia Lvovna.

Ravintolassa hän oli myöskin tullut vakuutetuksi siitä, ettei entisestä tunteesta ollut enää kipinääkään jällellä hänen sielussaan. Hänen lapsuudenystävänsä Vladimir Mihailitsh eli — kuten tuttavallisesti sanotaan — Volodja, jota hän vielä eilen oli mielettömästi,

epätoivoisesti rakastanut, ei kiinnittänyt nyt ensinkään hänen mieltään. Tänään oli Volodja pitkin iltaa tuntunut niin veltolta, uniselta, ikävältä, mitättömältä, ja se hävyttömyys, millä hän tavallisesti vetäytyi syrjään ravintolalaskua suoritettaessa, oli tällä kertaa sapettanut Sofiaa siihen määrin, että oli toin tuskin voinut pidättäytyä sanomasta hänelle: “Jos olette köyhä, niin pysykää kotona!” Eversti oli yksin maksanut.

Puut, sähkölankapylväät ja kinokset kiitivät vilahtaen Sofia Lvovnan silmäin ohi ja ehkäpä hänen mieleensä juuri tästä syystä johtui mitä erilaisimpia asioita. Hän ajatteli: ravintolan lasku oli noussut sataan kahteenkymmeneen ruplaan, mustalaisille — sata, ja huomenna hän saattoi tuhlata kuin tuuleen vaikka tuhat ruplaa, jos vain tahtoi, jotavastoin hänellä ei ollut kaksi kuukautta sitten, ennen häitään, edes kolmea ruplaa, ja oli hänen jokaisen turhanpäiväisen pikku seikan vuoksi pitänyt kääntyä isän puoleen. Mikä muutos hänen elämässään!

Hänen ajatuksensa eksyivät ja hän muisti, kuinka eversti Jagitsh, hänen nykyinen miehensä, oli hakkaillut tättä; silloin oli Sofia Lvovna ollut noin kymmenvuotias. Kaikki olivat siihen aikaan talossa sanoneet, että eversti oli tädin onnettomuuteen syyppää. Ja tämä ilmestyi todella usein itkettynein silmin päivällispöytään ja matkusteli vähän väliä jonnekin. Sanottiin, että tätti parka ei löytänyt missään rauhaa. Eversti oli silloin sangen kaunis ja hänellä oli loistava menestys naisasioissa, josta syystä koko kaupunki tunsivat hänet ja tiesi kertoa, että hän muka joka päivä ajoi tervehtimään ihailijattariaan kuten lääkäri potilaitaan. Ja harmaista hapsista, kurtuista ja silmälaseista huolimatta, näyttivät hänen laihat kasvonsa, etenkin sivultapäin, toisinaan vielä nytkin ihanilta.

Sofia Lvovnan isä oli sotilaslääkäri ja oli hän joskus palvellut samassa rykmentissä kuin Jagitsh. Volodjan isä oli myöskin sotilaslääkäri ja hänkin oli aikoinaan palvellut samassa rykmentissä kuin Sofia Lvovnan isä ja Jagitsh. Huolimatta sotkuisista ja hurjista lemmenseikkailuistaan oli Volodja opiskellut oivallisesti. Hän oli hyvällä menestyksellä päättänyt opintonsa yliopistossa ja valittuaan ulkomaisen kirjallisuuden erikoisalakseen hän valmisteli väitöskirjaa. Hän asui isänsä, sotilaslääkärin luona kasarmissa eikä hänellä ollut tuloja, vaikka olikin jo kolmikymmenvuotias. Lapsina Sofia Lvovna ja hän asuivat eri huoneustoissa, mutta saman katon alla, ja Volodja tuli usein Sofian luo leikkimään. Yhdessä he kävivät tanssikoulua ja lukivat yhdessä ranskaa. Mutta kun Volodja oli varttunut solakaksi, kauniiksi nuorukaiseksi, alkoi Sofia kainostella hänen seuraansa, rakastui mielettömästi ja rakasti aina viime aikoihin saakka, kunnes meni naimisiin Jagitshin kanssa. Volodjallakin oli loistava menestys naisasioissa jo lähes nelitoistavuotiaasta alkaen, ja ne naiset, jotka hänen tähtensä rikkoivat omia aviomiehiään vastaan, puhdistautuivat sillä, että Volodjahan oli vielä niin nuori. Äskettäin tiesi joku hänestä kertoa, että hän ylioppilaana ollessaan vuokrasi yliopiston läheisyydestä kalustetun huoneen ja joka kerta, kun joku koputti hänen oveensa, kuului oven takaa hänen askelensa ja sitten anteeksipyyntö puoliääneen: “Suokaa anteeksi, en ole yksin”.

Jagitsh oli ihastunut häneen ja siunasi hänen tulevaisuutensa, kuten Djerzhavin teki Pushkinille, ja rakasti nähtävästi häntä. Tuntikausia he saattoivat vaieten pelata biljardia tai pikettiä ja jos Jagitsh lähti jonnekin kolmivaljakolla, niin hän otti Volodjan mukaansa, joka ei uskonut väitöskirjansa salaisuuksia muille kuin Jagitshille yksin. Ennen, kun eversti oli jonkunverran nuorempi, joutuivat he usein toistensa kilpailijoiksi, mutta eivät olleet milloinkaan mustasukkaisia toisilleen. Siinä seurapiirissä, jossa he tavallisesti

esiintyivät yhdessä, sanottiin Jagitshia isoksi Volodjaksi ja hänen ystäväänsä pikku Volodjaksi.

Paitsi isoa Volodjaa, pikku Volodjaa ja Sofia Lvovnaa oli reessä vielä yksi henkilö, nimittäin Margarita Aleksandrovna eli Rita — joksi häntä yleisesti sanottiin —, rouva Jagitshin serkku, yli kolmenkymmenen vanha, kovin kalpea neito mustine kulmakarvoineen ja silmälaseineen. Hän tupakoi taukoamatta, vieläpä tuimassa pakkasessakin, ja hänen rinnoillaan ja polvillaan saattoi aina huomata tupakan tuhkaa. Hän puhui nenäänsä ja hyvin pitkäveteisesti, oli kylmäverinen, saattoi juoda juopumatta likööriä ja konjakkia miten paljon tahansa ja kertoi kaksimielisiä juttujaan veltosti ja mauttomasti. Kotona hän lueskeli aamusta iltaan paksuja aikakauskirjoja ripotellen niihin tupakantuhkaa tai söi jäätyneitä omenia.

— Sonja, herkeä jo hassuttelemasta, — hän kaivoi nenäänsä. — Tuo on todellakin tyhmää!

Kun tulliportti tuli näkyviin, ajoi kolmivaljakko hiljemmin ja taloja ja ihmisiä näkyi jo. Sofia Lvovna rauhoittui, painui miehensä puoleen ja vaipui ajatuksiin. Pikku Volodja istui vastapäätä häntä. Nyt alkoi rouvan hauskoihin, hurjiin ajatuksiin sekaantua synkkiäkin. Hän ajatteli: tuo mies, joka istuu vastapäätä, tietää, että hän on rakastanut häntä ja uskoo tietysti niihin huhuihin, jotka kertovat Sofia Lvovnan menneen naimisiin everstin kanssa par dépit. Hän ei ollut koskaan tunnustanut Volodjalle rakkauttaan eikä tahtonut sitä hänelle ilmoittaa, vaan oli salannut tunteensa, mutta Volodjan kasvoista saattoi huomata, että tämä hyvin ymmärsi Sofian — ja hänen itserakkautensa kärsi siitä. Kaikkein alentavinta hänen asemassaan oli kuitenkin se, että tämä pikku Volodja häiden jälkeen alkoi yht'äkkiä olla erikoisen huomaavainen häntä kohtaan, jota ei ollut milloinkaan aikaisemmin tapahtunut; istui tuntikausia hänen luonaan vaieten tai lörpötellen joutavia eikä hän nytkään reessä virkkanut mitään, vaan polki kevyesti hänen jalkaansa ja puristi hänen kättään. Nähtävästi hän oli vain odottanutkin sitä, että Sofia Lvovna menisi naimisiin, ja näytti nyt halveksivan häntä sekä tuntevan häntä ajatellessaan samaa kuin ajatellessaan jotakin huonomaineista ja siveetöntä naista. Ja riemun ja rakkauden miestään kohtaan sekaantuessa hänen sielussaan solvaisun ja loukatun ylpeyden tunteeseen, valtasi hänet suuttumus ja hän tahtoi istua ajajan viereen, huutaa, viheltää...

Juuri kun he ajoivat nunnaluostarin ohi, kumahti monituhat-puutainen tornikello. Rita teki ristinmerkin.

— Tässä luostarissa on meidän Oljamme, — sanoi Sofia Lvovna, joka myöskin teki ristinmerkin ja huohti.

— Minkätähden hän meni luostariin? — kysyi eversti.

— Par dépit, — vastasi Rita ärtyisästi tarkoittaen Sofia Lvovnan ja Jagitshin avioliittoa. — Nykyään on tuo par dépit niin muodissa, kun vaaditaan koko maailma taisteluun. Hän oli hurja koketti, nauroi alati, himoitsi vain tanssiaisista ja kavaljeereista, mutta yhtäkkiä — siinä se oli! Kaikki hämmästyivät!

— Se ei ole totta, — sanoi pikku Volodja laskien turkinkauluksensa alas ja näyttäen kauniit kasvonsa. — Ei se tapahtunut par dépit, vaan jatkuvan onnettomuuden johdosta, jos suvaitsette. Hänen veljensä tuomittiin pakkotöihin, eikä nykyään tiedetä hänen olinpaikkaansa. Ja äiti kuoli surusta.

Hän nosti kauluksen jälleen pystyyn.

— Ja siinä teki Olja oikein, — hän lisäsi kolealla äänellä. — Elää kasvattina ja päälle päätteeksi sellaisen veijarin parissa kuin Sofia Lvovnan, — sekin on arveluttavaa!

Sofia Lvovna kuuli hänen äänensä ylenkatseellisen soinnun ja aikoi tiuskaista hänelle hävyttömyyden, mutta vaikenikin. Sama suuttumus valtasi hänet taas ja hän kavahti pystyyn surkeasti huutaen:

— Minä tahdon aamukirkkoon! Ajaja, aja takaisin! Minä tahdon nähdä Oljan!

Käännyttiin ympäri. Luostarikellon ääni oli täyteläinen ja Sofia Lvovnan mielestä tuntui jokin siinä muistuttavan Oljaa ja tämän elämää. Toisissakin kirkoissa alettiin soittaa kelloja. Kun ajaja pysäytti hevoset, hyppäsi Sofia Lvovna reestä ja riensi yksin luostarin portille.

— Joudu, ole hyvä! — huusi hänen miehensä hänelle. — On jo myöhä!

Hän astui sisään synkästä porttikäytävästä ja kulki sitten pitkin lehtokujaa, joka johti portilta pääkirkkoon. Lumi narisi hänen jalkojensa alla ja kellon ääni kuului jo aivan hänen päänsä päällä ikäänkuin tunkeutuen läpi koko hänen olentonsa. Siinä oli hänen edessään luostarikirkon ovi kolme porrasta alaspäin, sitten eteinen, jonka seinillä oli kahden puolen pyhäinkuvia; haisi katajalta ja pyhältä savulta; sitten taas ovi, jonka musta olento avasi kovin syvään kumartaen... Kirkossa ei jumalanpalvelus ollut vielä alkanut. Eräs nunnista liikkui pyhimysten kuvain aitauksessa sytyttäen telineissä olevia kynttilöitä, toinen sytytteli kynttiläkruunua. Siellä täällä lähempänä pilareita ja sivualttareja seisoi liikkumattomia mustia olentoja. "Tuossa samassa asennossa he tulevat siis seisomaan aina aamuun saakka", — ajatteli Sofia Lvovna ja hänestä oli täällä niin synkkää, kolkkoa, ikävää, — ikävämpää kuin hautausmaalla. Vastenmielisesti hän katseli noita liikkumattomia, jähmettyneitä olentoja. Silloin hänen sydäntään alkoi yhtäkkiä kouristaa. Erään keskikokoisen, kapeaharteisen nunnan, jolla oli musta huivi päässä, hän oli tuntevinaan Oljaksi, vaikka Olja oli luostariin mennessään lihavampi ja näytti silloin pitemmältä. Epävarmana, syvästi liikuttuna Sofia Lvovna lähestyi luostarisarta, katseli häntä olkapään yli kasvoihin ja tunsu Oljan.

— Olja! — huudahti hän lyöden kätensä yhteen ja voimatta liikutukselta sanoa sanaakaan. — Olja!

Nunna tunsu hänet heti, kohautti ihmeissään kulmakarvojaan, ja hänen kalpeat, vastikään pestyt, puhtaat kasvonsa, vieläpä — kuten näytti — valkoinen, huivin alta esiinpistävä liinansa säteilivät ilosta.

— Ihmeen on Jumala tehnyt! — virkkoi hän lyöden myöskin laihat, kalpeat kätensä yhteen.

Sofia Lvovna syleili häntä lujasti ja suuteli, mutta pelkäsi samassa, että hänestä leviäisi viinin löyhkä.

— Ajoimme juuri ohi ja muistimme sinut, — sanoi hän kuin nopeasta käynnistä hengästyneenä. — Hyvä Jumala, kuinka sinä olet kalpea! Minä... minä suuresti iloitsen nähdessäni sinut! No, miltä tuntuu?

Eikö sinun ole ikävä?

Sofia Lvovna katseli ympärilleen muita nunnia ja jatkoi hiljaisemmalla äänellä:

— Meillä on tapahtunut suuria muutoksia... Sinähän tiedät, että olen mennyt naimisiin Jagitshin, Vladimir Nikititshin kanssa. Varmaankin muistat hänet vielä... Olen sangen onnellinen hänen vaimonaan.

— Jumalan kiitos! Entä onko isäsi terve?

— Terve. Usein muistelee sinua. Mutta kuulehan, Olja, tule meille pyhinä!

— Tulen kyllä, — sanoi Olja hymähtäen. — Tulen toisena pyhäpäivänä.

Tietämättä itsekään syytä alkoi Sofia Lvovna itkeä ja hetken hiljaa itkettyään hän pyyhki kyynelensä ja sanoi:

— Rita pahastuu varmasti, ellei saa nähdä sinua. Hän on myöskin mukana, samoin Volodja. He odottavat ulkona. Mutta kuinka iloisiksi he tulisivatkaan, jos näkisivät sinut! Lähdetäänpäs heidän luokseen, eihän jumalanpalvelus ole vielä alkanut.

— Lähdetään vaan, — suostui Olja.

Hän teki kolmasti ristinmerkin ja lähti Sofia Lvovnan kanssa ulko-ovea kohti.

— Sanoit olevasi onnellinen, Sonjetchka? — kysyi Olja, kun he olivat tulleet ulos.

— Sangen onnellinen.

— Jumalan kiitos.

Kun iso Volodja ja pikku Volodja näkivät nunnan, astuivat he reestä ja tervehtivät häntä kunnioittavasti; molempiin tekivät tämän kalpeat kasvot ja musta luostaripuku huomattavasti liikuttavan vaikutuksen ja molemmille oli hyvin mieluista, että nunna oli muistanut heitä ja tullut tervehtimään. Jotta Oljan ei olisi kylmä, kääri Sofia Lvovna hänet peitteeseen ja verhosi häntä turkkinsa liepeellä. Äskeiset kyynelöt olivat keventäneet ja kirkastaneet hänen sydäntään ja hän iloitsi siitä, että tämä meluisa, rauhaton ja oikeastaan rietas yö päättyi näin puhtaasti ja lempeästi. Ja saadakseen olla vielä hetken Oljan seurassa hän ehdotti:

— Ajakaamme hieman hänen kanssaan! Olja, käy istumaan, niin ajamme kappaleen matkaa!

Herrat odottivat, että nunna kieltäytyisi — pyhimykset eivät aja kolmivaljakolla, — mutta heidän ihmeekseen tämä suostui ja istuutui rekeen.

Kolmivaljakko kiiti tulliporttia kohti ja kaikki vaikenivat koettaen parhaansa mukaan asettua niin, että Oljan olisi mukava ja lämmin olla. He ajattelivat millainen tuo nainen oli ennen ollut ja millainen hän nyt oli. Hänen kasvonsa olivat kiihkottomat, melkein ilmeettömät, kolkot ja kalpeat, läpikuultavat, ikäänkuin hänen suonissaan olisi virrannut vettä eikä verta. Mutta pari, kolme vuotta sitten hän oli ollut uhkea, punakka, puhunut sulhasista ja nauraa hohottanut kaikkein joutavimmallekin asialle...

Tulliportin läheisyydessä käännettiin jälleen. Kun valjakko kymmenen minuuttia myöhemmin pysähtyi luostarin eteen, nousi Olja reestä. Kellotapulissa soitettiin jo vuorotellen eri kelloja.

— Jumalan haltuun! — sanoi Olja ja kumarsi nunnan tapaan hyvin syvään.

— Muista sitten tulla, Olja!

— Tulen, tulen.

Hän riensi nopeasti pois ja katosi synkkään porttikäytävään.

Kolmivaljakon ajaessa senjälkeen eteenpäin oli kaikilla kovin ikävä ja he istuivat äänettöminä. Sofia Lvovna tunsu, miten raukeus levisi yli koko hänen ruumiinsa ja hän kävi alakuloiseksi. Hänestä tuntui nyt tyhmältä ja tahdittomalta se, että oli kehottanut nunnaa istumaan rekeen ja ajamaan kolmivaljakolla pöhnäisessä seurassa, se oli melkein ollut kuin pyhyiden häväistystä. Päihtymyksen mukana katosi halu pettää itseään ja nyt hänestä oli taas selvää, ettei hän rakastanut miestänsä eikä voinut häntä rakastaa, — että kaikki oli tyhjämpäiväistä, tyhmää. Hän oli sittenkin mennyt naimisiin etuja katsoen, hänen miehensä kun oli upporikas, kuten ystävättäretkin sanoivat, ja siitä syystä, että hänestä oli tuntunut kauhealta jäädä vanhaksi piiaksi Ritan tavoin; sitäpaitsi hänen isänsä oli ikävystyttänyt häntä ja oli hän tahtonut tehdä kiusaa pikku Volodjalle. Jospa hän olisi naimisiin mennessään voinut aavistaa kuinka raskasta, ikävää ja inhottavaa tuo kaikki saattoi olla, niin ei olisi antanut mistään hinnasta vihkiä itseään. Mutta tätä surkeutta ei voinut enää mitenkään auttaa. Täytyi tyytyä.

Saavuttiin kotia. Maatessaan lämpimässä, pehmeässä vuoteessa ja peitteeseen kääriytyneenä Sofia Lvovna muisteli luostarin synkkää eteistä, pyhää suitsutusta ja olentoja pilarien luona ja tuska valtasi hänet ajatellessaan, että nuo olennot seisovat siellä liikkumattomina koko ajan, kun hän nukkuu. Aamujumalanpalvelus kestää kauan, kauan, sitten pitkät hartaushetket, sitten keskipäivänpalvelus, rukoukset...

“Mutta onhan Jumala olemassa, on varmaan, ja minun täytyy ehdottomasti kerran kuolla. Täytyy siis joko varhaisemmin tai myöhemmin ajatella sielun autuutta ja iankaikkista elämää, kuten Olja, joka on nyt pelastettu, sillä hän on ratkaissut kaikki kysymykset... Mutta jollei Jumalaa olisikaan olemassa? Silloin on hänen elämänsä kulunut hukkaan. Mutta kuinka? Miksi niin?”

Hetken kuluttua hänen mieleensä hiipi taas ajatus:

“Jumala on olemassa, kuolema yllättää välttämättä, täytyy ajatella sielunsa autuutta. Jos Oljan nyt olisi kuoltava, niin häntä ei pelottaisi. Hän on valmis. Ja pääasia on: hän on jo ratkaissut elämänsä kysymyksen. Jumala on olemassa... niin... Mutta eiköhän löydy muuta keinoa kuin mennä luostariin? Onhan luostariin meno samaa kuin temmata itsensä irti elämästä, hävittää se...”

Sofia Lvovnaa alkoi kauhistuttaa. Hän kätki päänsä patjan alle.

— Ei pidä ajatella tätä, — kuiskasi hän. — Ei pidä...

Jagitsh asteli viereisessä huoneessa edestakaisin pitkin mattoa kilistäen tuskin kuuluvasti kannuksiaan ja nähtävästi jotakin ajatellen. Sofia Lvovnan mieleen johtui, että tämä mies oli läheinen ja rakas hänelle vain siksi, että hänenkin nimensä oli Vladimir. Hän kohosi istualleen vuoteessaan ja huusi hellästi:

— Volodja!

— Mitä tahdot? — kysyi mies.

— En mitään.

Sofia Lvovna heittäytyi taas pitkälleen. Kuului kirkonkellojen kuminaa, ehkä juuri tuon saman luostarin. Hänen mieleensä muistui jälleen luostarin eteinen ja synkät olennot, Jumalan olemassaolo ja välttämätön kuolema, ja hän piiloutui peitteen alle, jotta ei olisi kuullut kellojen kaiuntaa. Hän kuvitteli, että oli vielä elettävä pitkää pitempi elämä, ennenkuin vanhuus ja kuolema tulivat, että täytyi päivät pääksytysten olla tekemisissä miehen kanssa, jota ei rakastanut — ja joka nyt juuri astui makuuhuoneeseen nukkumaan — ja tukahuttaa onneton rakkaus toiseen, nuoreen, hurmaavaan ja, kuten hänestä tuntui, harvinaiseen mieheen. Hän katsahti aviomieheensä aikoen toivottaa hyvää yötä, mutta hyrähtikin itkuun. Häntä harmitti oma itsensä!

— Oho, joko nyt “pirinä” alkaa! — sanoi Jagitsh korostaen *nä*-tavun.

Sofia Lvovna rauhoittui myöhään, kellon vasta kymmentä käydessä. Hän herkesi itkemästä ja hänen ruumiinsa lakkasi vapisemasta, mutta sen sijaan alkoi päätä kovin kivistä. Jagitsh riensi päiväkirkkoon ja haukkui viereisessä huoneessa sotilaspalvelijaansa, joka auttoi häntä pukeutumisessa. Hän astui makuuhuoneeseen kilistäen hiljaa kannuksiaan ja otti jotakin, saapui sitten toistamiseen — yllään epoletit ja kunniamerkit ja hiukan reumatismin vuoksi onnahdellen. Sofia Lvovnasta näytti siltä kuin mies kulkisi ja katsoisi rosvon tavoin.

Hän kuuli, kuinka Jagitsh soitti puhelinta.

— Olkaa hyvä ja yhdistäkää Vasiljevskij-kasarmeihin! — hän sanoi; ja hetken kuluttua: — Onko Vasiljevskij-kasarmissa? Pyydän, kutsukaa tohtori Salimovitsh telefoniin. — Ja vielä hetken kuluttua: — Kuka se on? Sinäkö, Volodja? Se on hauskaa! Pyydähän, veli hyvä, isäsi heti käymään meillä, sillä vaimoni on eilisen jälkeen kovin — ravistunut. Eikö kotona, sanot? Hm!... Mainiota... Kiitoksia vaan sitten... Hyvästi!

Kolmannen kerran astui Jagitsh makuuhuoneeseen, kumartui vaimonsa yli, siunasi hänet tehden ristinmerkin, antoi hänen suudella kättään — hän oli nimittäin tottunut siihen, että naiset, jotka rakastivat häntä, suutelivat häntä kädelle — ja sanottuaan palaavansa päivälliseksi hän poistui huoneesta.

Kahdentoista tienoissa ilmoitti palvelijatar Vladimir Mihailitshin saapuneen.

Väsyyksestä ja päänkivistyksestä horjuen puki Sofia Lvovna ylleen uuden, kauniin, sinipunervan, turkisreunuksisen aamunuttunsa ja suki hätäisesti hiuksensa. Hän tunsu sydämessään sanomatonta hellyyttä ja vapisi ilosta, kun tiesi näkevänsä hänet, ja siitä pelosta, että rakastettu menisi matkoihinsa.

Pikku Volodja tuli tervehtimään yllään hännystakki ja valkoinen kaulahuivi, kuten yleinen tapa vaati. Kun Sofia Lvovna astui vierashuoneeseen, suuteli Volodja tämän kättä ja valitti avosydämisesti hänen sairauttaan.

He istuutuivat, ja vieras kehui rouvan aamunuttua.

— Eilinen kohta Oljan kanssa vaikutti minuun niin kiihottavasti — sanoi Sofia Lvovna.

— Ensin tuntui niin kiusalliselta, mutta nyt kadehdin häntä. Hän on kuin järkähtämätön kallio, jota ei saa liikahdamaan paikaltaan. Mutta eiköhän hän sentään olisi voinut valita

mitään muuta keinoa? Tokkohan sentään täytyy haudata itseään elävältä voidakseen ratkaista elämän arvoitusta? Sehän on kuolemaa eikä elämää.

Muistellessaan Oljaa nousi pikku Volodjan kasvoille myötätuntoinen ilme.

— Te, Volodja, olette viisas mies, — sanoi Sofia Lvovna. — Neuvokaa, miten voisin menetellä samoin kuin Olja. En ole uskovainen enkä tahtoisi mennä luostariin, mutta voisinhan tehdä jotakin saman arvoista. Elämäni on raskasta, — jatkoi hän hetken vaiettuaan. — Neuvokaa nyt... Sanokaa minulle jotakin vakuuttavaa. Sanokaa edes yksi sana.

— Yksi sana? Olkoon menneeksi: tararabumbia!

— Volodja, miksi halveksitte minua? — kysyi Sofia Lvovna vilkkaasti. — Te puhelette kanssani, suokaa anteeksi, kuin itserakas keikari. Niin ei puhella ystävien ja säädyllisten naisten kanssa. Te olette etevä tiedemies, rakastatte tiedettä, mutta miksi ette puhu milloinkaan kanssani tieteestä? Miksi? Enkö ole sen arvoinen?

Pikku Volodja rypisti harmistuneesti kasvojaan ja sanoi:

— Miksi te nyt näin yht'äkkiä tieteeseen pikiinnyitte? Ehkä teille on konstitutio tarpeen? Tai ehkä suvaitsette sampea piparjuuren kera?

— No niin, minä olen mitätön, kehno, periaatteeton, lyhytjärkinen nainen... Minussa on paljon vikoja, olen hermosairas, turmeltunut, ja sentähden on minua halveksittava. Mutta tehän olette kymmenkunta vuotta minua vanhempi ja mieheni kokonaista kolmekymmentä. Olen kasvanut teidän silmäinne edessä ja jos olisitte tahtonut, niin olisitte voinut tehdä minusta vaikka enkelin. Mutta te... (hänen äänensä vapisi), te kohtelette minua julmasti. Jagitsh nai minut ollessaan jo ikämies, ja te...

— No, no, riittää, riittää, — sanoi Volodja istuutuen lähemmäksi ja suudellen hänen molempia käsiään. — Filosofoikoot ja todistakoot Schopenhauerit mitä haluavat, mutta me haluamme suudella näitä kätösiä.

— Te halveksitte minua, mutta jospa tietäisitte, miten se minua kiduttaa! — sanoi Sofia Lvovna epävarmasti, tietäen jo edeltäkäsän, ettei pikku Volodja häntä uskonut. — Jospa todella tietäisitte, kuinka hartaasti haluan elää elämäni uudelleen. Innostun tätä ajatellessani, — sanoi hän ja innostuksen kyynelet nousivat todella hänen silmiinsä. — Olla hyvä, rehellinen, puhdas ihminen, ei valehdella, määrätä elämän tarkoitus...

— No, no, no, älkäähän nyt sentään liikoja!... En pidä siitä! — sanoi Volodja ja hänen kasvojensa ilme muuttui oikulliseksi. — Jumal'avita, aivan kuin näyttämöllä! Eläkäämme toki ihmisiksi!

Jotta Volodja ei suuttuisi ja lähtisi pois, alkoi Sofia Lvovna puolustautua ja hymyili väkinäisesti hänen mielikseen ruveten taas puhumaan Oljasta ja siitä, kuinka tahtoisi ratkaista elämänsä arvoituksen ja muuttua ihmiseksi.

— Tara... ra... bumbia... — alkoi pikku Volodja hyräillä puoliääneen. — Tara... ra... bumbia!...

Ja äkkiiarvaamatta hän kiersi kätensä Sofia Lvovnan vyötäisille. Tämä, tietämättä mitä tehdä, laski kätensä pikku Volodjan hartioille ja katseli hetken aikaa kuin huumautuneena

hänen viisaita, ivallisia kasvojaan, otsaansa, silmiä, kaunista partaa...

— Sinä olet jo aikoja sitten tiennyt, että rakastan sinua, — tunnusti Sofia Lvovna sävähtäen punaiseksi ja tuntien, kuinka hänen huulensakin häpeästä vapisivat. — Minä rakastan sinua! Miksi kiusaat minua?

Hän sulki silmänsä ja suuteli kiihkeästi pikku Volodjan huulia eikä voinut pitkään aikaan katkaista suuteloja, vaikka tiesi, että se oli sopimatonta, että Volodjakin voisi tuomita hänen käytöksensä, että palvelijatar saattoi milloin tahansa astua sisään...

— Oi kuinka sinä kiusaat minua! — huudahti Sofia Lvovna.

Puolen tunnin kuluttua, kun Volodja oli saanut halunsa tyydytetyksi, istui hän ruokasalissa ja söi. Sofia Lvovna oli polvillaan hänen edessään ja tuijotti intohimoisesti hänen kasvoihinsa. Ja Volodja sanoi, että Sonja oli kuin koira, joka odotti lihapalaa, istutti hänet polvelleen ja keinutti kuin lasta laulaen:

— Tara... rabumbia... Tara... bumbia!...

Mutta kun hän rupesi tekemään lähtöä, kysyi Sofia Lvovna intohimoisesti:

— Milloin? Tänään? Missä? — ja hän nosti molemmat kätensä kohti Volodjan huulia ikäänkuin olisi käsinkin tahtonut kaapata vastauksen.

— Tänään tuskin sopii, — sanoi pikku Volodja hetken ajateltuaan. — Mutta ehkä huomenna.

Ja he erosivat. Ennen päivällistä ajoi Sofia Lvovna luostariin Oljan luo, mutta siellä ilmoitettiin, että Olja lukee jossakin rukouksia vainajalle. Luostarista hän ajoi isänsä luo, jota ei myöskään tavannut kotona. Sitten hän vaihtoi ajuria ja alkoi ajella pitkin katuja ilman mitään päämäärää aina iltaan saakka. Jostakin syystä hänen mieleensä muistui nyt se sama itkusilmäinen tati, joka ei löytänyt mistään rauhaa.

Mutta yöllä ajeltiin taas kolmivaljakolla ja kuunneltiin mustalaisia kaupungin ulkopuolella olevassa ravintolassa. Ja kun taas ajettiin luostarin ohi, muisti Sofia Lvovna Oljan ja sanomaton tuska valtasi hänet ajattellessaan, että hänen kaltaisillaan neitosilla ja naisilla ei ole muuta keinoa kuin herkeämättä ajaa kolmivaljakolla ja valehdella tai mennä luostariin ja tappaa oma lihansa...

Seuraavana päivänä oli lemmenkohtausta ja sen jälkeen Sofia Lvovna ajoi taas yksin ajurilla pitkin kaupunkia ja muisteli tatiä.

Viikon kuluttua pikku Volodja hylkäsi hänet, ja sen jälkeen kulki elämä entistä lattiaan, yhtä ikävästi, surullisesti, jopa tuskallisestikin. Eversti ja pikku Volodja pelasivat biljardia ja pikettiä, Rita kertoili mauttomasti ja pitkäveteisesti juttujaan, Sofia Lvovna ajoi yhä paikasta toiseen ja pyysi, että miehensä ajeluttaisi häntä kolmivaljakolla.

Käydessään melkein joka päivä luostarissa Sofia Lvovna ikävystytti Oljaa valittamalla hänelle kauheita kärsimyksiään. Hän itki ja tunsi samalla tuovansa mukanaan jotakin saastaista, kurjaa, alhaista luostarikammioon.

Mutta Olja sanoi hänelle koneellisesti ja ulkoa opitun läksyn tavoin, että kaikki tämä on mitätöntä, kaikki loppuu ja Jumala armahtaa.

Ariadna.

Odessan ja Sevastopolin väliä kulkevan höyrylaivan kannella astui sievänpuoleinen, parrakas herrasmies luokseni sytyttääkseen tupakan. Hän sanoi:

— Katsokaa noita saksalaisia, jotka istuvat tuolla. Kun osuu saksalaisia tai englantilaisia yhteen, niin he puhuvat villan hinnoista, viljasadosta ja personallisista asioistaan, mutta kun me venäläiset tapaamme toisemme, niin juttelemme jostakin syystä naisista ja ylevistä asioista. Etupäässä kuitenkin naisista.

Tunsin tämän herran ulkonäöltä. Olimme näet edellisenä päivänä palanneet samalla junalla ulkomailta ja Voloczyskassa olin nähnyt hänen tullitarkastuksen aikana seisovan matkatoverinsa, erään naisen kanssa matkalaukuista ja koreista kasatun röykkiön vieressä, jotka olivat täynnä naisten vaatteita, ja tulevan levottomaksi ja tuskastuvan, kun täytyi maksaa tullia jostakin silkkirievusta, mutta hänen matkatoverinsa vastusteli ja uhkasi valittaa jollekin. Ja sitten matkalla Odessaan olin nähnyt hänen vievän milloin piirakoita milloin appelsiineja naisten osastoon.

Sää oli jonkunverran kostea, laiva keinui hiukan, ja naiset poistuivat hytteihinsä. Tuo parrakas herrasmies istuutui viereeni ja jatkoi:

— Niin, kun venäläiset tapaavat toisensa, puhuvat he ylevistä asioista ja naisista. Me olemme niin intelligenttejä, niin eteviä, että lausumme vain totuuksia ja saatamme ratkaista kaikkein vaikeimpiakin kysymyksiä. Venäläinen näyttelijä ei osaa ilvehtiä, vaan näyttelee ilveilyssäkin syvämietteisesti. Niin mekin: kun puhumme joutavista asioista, niin käsittelemme niitä pitäen silmällä korkeinta näkökantaa, toisin emme. Se on rohkeuden, totisuuden ja yksinkertaisuuden puutetta. Naisista puhumme niin usein siksi, että olemme, kuten minusta näyttää, tyytymättömiä. Pidämme naisia liian ihanteellisina ja vaadimme heiltä sitä, mitä todellisuus ei voi tarjota, emmekä saavuta lähimainkaan haluamaamme, ja lopputuloksena on: tyytymättömyys, särkyneet toiveet, sieluntuskat ja mikä kohta milläkin on kipeä, sitä hän valittaa. Mutta ehkä teitä ikävyyttää tämä keskustelu?

— Ei, ei lainkaan.

— Sallikaa minun siinä tapauksessa esittää itseni, — sanoi matkatoverini kohoten jonkunverran istualtaan: — Ivan Iitsh Shamohin, tilanomistaja Moskovon läheisyydestä. Teidät tunnen varsin hyvin.

Hän istuutui ja jatkoi katsoen minua lempeästi ja totisesti kasvoihin:

— Nämä alituiset keskustelut naisista selittäisi jokin keskinkertainen filosofi, kuten Max Nordau, eroottiseksi mielettömyydeksi tai väittäisi hän, että olemme orjia ja niin edespäin. Mutta minä arvostelen asiaa toisin. Minä toistan: me olemme tyytymättömiä siksi, että olemme idealisteja. Me tahdomme, että olennot, jotka ovat meidät synnyttäneet ja tulevat synnyttämään lapsemme, olisivat meitä korkeammalla, korkeammalla kaikkea muuta maailmassa. Nuorina ihannoimme ja jumaloimme naisia, joihin rakastumme; rakkaus ja onni merkitsevät silloin samaa. Meillä Venäjällä halveksitaan avioliittoa, joka ei ole rakkaudesta solmittu, aistillisuus on naurettavaa ja herättää vastenmielisyyttä ja niillä romaaneilla ja kertomuksilla, joissa naiset ovat kauniita, runollisia ja yleviä, on parhain menestys. Ja aivan luonnollista on ollut se, että venäläinen on aina ihailnut Rafaelin madonnaa ja pitänyt huolta naisemansipatsioonista, olkaa varma siitä. Mutta se on onnettomuutemme, että jouduttuamme naimisiin tai suhteisiin naisen kanssa tunnemme parin kolmen vuoden kuluttua pettymystä ja käymme välinpitämättömiksi. Lähestymme

toisia naisia, ja tunnemme taas pettymystä, kammoa, ja tulemme vihdoinkin vakuutetuiksi siitä, että naiset ovat petollisia, pikkumaisia, turhamaisia, epäjohdonmukaisia, kehittymättömiä, julmia — että he sanalla sanoen eivät ole ylempänä, vaan päinvastoin paljon alempana meitä miehiä. Eikä meillä tyytymättömillä ja petetyillä miehillä ole enää muuta tehtävää kuin napista ja alati puhua siitä, minkä suhteen petyimme.

Shamohinin puhuessa huomasin, että venäjänkieli ja venäläinen ympäristö tyydyttivät häntä suuresti. Tämä johtui luultavasti siitä, että hän ulkomailla ollessaan ikävöi kotimaahansa. Ylistäessään venäläisiä ja heidän ihanteellisuuttaan hän ei puhunut pahaa ulkomaalaisista, ja tämä oli hänelle eduksi. Saattoi myöskin huomata, että hänellä oli jotakin sydämellään ja että hän mieluummin puhui itsestään kuin naisista. Enkä minä saattanut olla kuuntelematta pitkänpuoleista, tunnustuksen kaltaista kertomusta.

Kun olimme tilanneet pullon viiniä ja juoneet sitä lasillisen, alkoi hän näin:

— Muistan, että jossakin Veltmannin kertomuksessa joku sanoo: “siinä se kertomus oli”, johon toinen vastaa: “ei, se ei ollut itse kertomusta, vaan ainoastaan kertomuksen johdantoa.” Samoin on kaikki tähän saakka puhumani vain johdantoa. Mutta tahtoisin oikeastaan kertoa teille viimeisen romaanini. Suokaa anteeksi, että vieläkin kysyn: eikö teitä ikävystytä kuunnella juttujani?

Vakuutin, ettei ikävystytä, ja hän jatkoi:

— Toiminta tapahtuu Moskovon kuvernementissa, eräässä sen pohjoisessa kihlakunnassa. Minun täytyy sanoa, että luonto on siellä ihmeellistä. Maatilamme sijaitsee vuolaan puron korkealla rannalla, putouksen kohdalla, jossa vesi kohisee yötä päivää. Kuvitelkaa mielessänne suurta, vanhaa puutarhaa, hauskan näköisiä kukkalavoja, mehiläiskekoja, vihannestarhaa, alhaalla lorisevaa puroa kiemuraisine pajupensaineen, jotka huurteisen sään aikana näyttävät himmeiltä ja harmahtavilta; toisella puolen niitty ja sen takana kummulla synkkää, tummaa havumetsää, jossa kasvaa sieniä ja jonka tiheikössä oleskelee hirviä.

Kun minä kuolen ja ruumisarkun kansi naulataan kiinni, niin olen minä näkevä, siltä minusta tuntuu, varhaisen aamun, sellaisen, jolloin auringon valo häikäisee silmiä, kuten tiedätte, tai ihanan kevätillan, jolloin puutarhasta ja sen takaa kuuluu satakielen ja ruisrääkän laulua, kylästä hanurin soittoa, sisällä soitetaan pianoa ja puro kohisee — sanalla sanoen, sellaista musiikkia, että tekee mieli itkeä ja lujasti laulaa.

Meillä ei ole paljon peltoja, mutta sen sijaan niittyjä, jotka yhdessä metsän kanssa tuottavat noin pari tuhatta ruplaa vuosittain. Olen isäni ainoa poika. Me molemmat olemme vaatimattomia ihmisiä, ja tämä summa sekä isän eläke riittivät meille aivan hyvin.

Päätettyäni luvut yliopistossa elin kolme ensimmäistä vuotta maalla, harrastin maanviljelystä ja odotin, että minut valittaisiin johonkin kunnalliseen toimeen. Mutta pääasia oli kuitenkin se, että olin kovasti rakastunut erääseen harvinaisen kauniiseen, hurmaavaan neitoseen, naapurimme, tilanomistaja Kotlovitshin sisareen. Tämä naapuri oli rappiolle joutunut herrasmies, jolla oli ananas- ja persikkaviljelyksiä, ukkosenjohtoja, suihkulähde keskellä pihaa, mutta ei kopeekkaakaan rahaa. Hän ei tehnyt mitään, ei osannut mitään, oli pehmeä kuin keitetty nauris; paransi talonpoikia homioipatisesti ja harrasti spiritismiä. Hän oli muuten hienotunteinen, hellä, ei tuhma, mutta minä en pidä miehistä, jotka keskustelevat henkien kanssa ja parantavat akkoja magnetismilla.

Ensinnäkin vaivaa henkisesti orjamaisia ihmisiä aina jokin käsitteiden hämmennys ja heidän kanssaan on sängen vaikea puhua, ja toiseksi he eivät rakasta ketään, pysyvät erillään naisista, ja tämä salaperäisyys vaikuttaa vastenmielisesti herkkätunteisiin ihmisiin. Eikä hänen ulkomuotonsakaan miellyttänyt minua. Hän oli pitkä, lihava, kalpea, pää oli pieni, samoin silmät, jotka kiilsivät omituisesti, ja sormet olivat valkoiset ja turpeat. Tervehtiessä hän ei puristanut kättä, vaan piteli sitä omalla tavallaan, ja pyyteli yhä anteeksi. Halutessaan jotakin hän pyysi anteeksi, kun sai — pyysi anteeksi.

Mutta hänen sisarensa oli aivan toisenlainen. Minun tulee huomauttaa, etten tuntenut lapsuudessani ja nuoruudessani Kotlovitshija, sillä isäni oli professorina N:ssä, jonka tähden me asuimme pitkän aikaa maaseudulla, ja tullessani tuntemaan heidät, oli tämä neitonen jo kaksikolmattavuotias, ja hän oli jo aikoja sitten lopettanut koulunsa, olipa ennättänyt jo pari kolme vuotta asua Moskovassa rikkaan tätinsä luona, joka toi hänet seurapiireihin. Tutustuttuani häneen ja jouduttuani puheisiin hänen kanssaan ihmetytti minua ennen kaikkea hänen harvinainen ja kaunis nimensä. — Ariadna. Se sopi niin mainiosti hänelle! Hän oli tummanverevä, kovin laiha, hento, notkea, solakka, ihmeen suloinen ja hänen kasvonsa piirteet olivat ylevät ja jalot. Hänenkin silmänsä kiilsivät, mutta ei niin kuin veljen — kylmästi ja makeasti kuin rintasokerin kiteet — vaan Ariadnan katseesta säteili ihana, ylpeä nuoruus.

Hän valtasi minut heti tuttavuutemme ensi päivänä, — eikä toisin olisi saattanut tapahtuakaan. Ensimmäiset vaikutelmat olivat niin voimakkaat, etten vielä nytkään voi häätää harhanäkyä. Tekisipä yhä vieläkin mieleni uskoa, että luonto oli tämän tytön luodessaan tarkoittanut jotakin ihmeellistä. Ariadnan ääni, käynti, hattu, vieläpä hänen pienten jalkainsa jäljet hiekkarannalla, jossa hän ongiskeli särkiä, herättivät minussa iloa, elämänhalua. Ihanista kasvoistaan ja suloisista muodoistaan päätin hänen henkisten luonnonlahjainsa laadun, ja Ariadnan jokainen sana, jokainen hymy ihastutti minua ja saattoi minun edellyttämään, että hänellä oli ylevä sielu.

Hän oli ystävällinen, puhelias, iloinen, käytökseltään yksinkertainen, uskoi runollisesti Jumalaan, puhui runollisesti kuolemasta, ja hänen sielussaan oli niin runsaasti erilaisia vivahduksia, että hän saattoi antaa puutteilleen erinomaisen miellyttäviä ominaisuuksia. Kun hän esimerkiksi tahtoi ostaa uuden hevosen, vaikka hänellä ei ollut rahaa, virkkoi hän: “no, eihän se tee mitään. Voimmehan myydä tai pantata jotakin”. Ja jos pehtori vannoni, ettei ollut mitään myytävää tai pantattavaa, vastasi Ariadna: “Siinä tapauksessa voimme repiä rautalevyt sivurakennuksen katolta ja lähettää ne rautatehtaaseen tai ajaa työhevokset johonkin markkinapaikkaan ja myydä ne polkuhinnasta”.

Tällaiset hillittömät toiveet saivat toisinaan koko talon epätoivoon, mutta hän lausui ne niin sievästi, että hänelle suotiin kaikki anteeksi ja että hän sai mitä tahtoi, kuin mikäkin jumalatar tai Caesarin puoliso.

Rakkauteni oli liikuttava ja kaikki huomasivat sen pian: isäni, naapurit ja talonpojat. Ja kaikki olivat minulle myötätuntoisia. Tarjotessani talonpojille viinaa he kumarsivat ja sanoivat:

— Suokoon Jumala, että saisitte Kotlovitshin neidin.

Ariadna tiesi itsekkin, että rakastin häntä. Hän ajoi usein meille ratsain tai vaunuissa ja vietti toisinaan kokonaisen päivän minun ja isäni seurassa. Hän tuli pian isäukkoni

ystäväksi ja tämä opetti hänet ajamaan polkupyörällä — se oli ukon mieliurheilua. Muistan, miten he eräänä iltana valmistautuivat polkupyörämatkalle ja minä autoin Ariadnan pyörälle... Minusta tuntui, että polttaisin käteni, jos häntä koskettaisın, niin kaunis hän silloin oli; minä vapisin ihastuksesta, ja kun he, isäni ja Ariadna, ajoivat rinnan tietä pitkin ja pehtori tuli ratsastaen heitä vastaan, hypähti orhi yht'äkkiä syrjään. Minusta näytti siltä kuin ratsukin olisi säpsähtänyt neidon kauneutta.

Minun rakkauteni ja ihailuni liikuttivat Ariadnaa, ja hän tunsı myötätuntoa minua kohtaan ja tahtoi olla minun laillani hurmautunut ja vastata rakkauteeni. Olihan se niin runollista!

Mutta hän ei voinut rakastaa todellisesti, kuten minä, sillä hän oli kylmä ja jo kyllicksi turmeltunut. Pahahenki oli vallannut hänet ja kuiski nyt tytölle yötä päivää, että tämä oli lumoava, jumalainen. Ja kun Ariadna ei tietänyt tarkoin, minkä vuoksi hän oli luotu ja miksi hän oli saanut elämän, alkoi hän kuvitella, että hänestä tulee kerran hyvin rikas ja huomattu henkilö. Hän uneksi tanssiaisista, kilpa-ajoista, livreoista, upeista vierashuoneista, omasta salongistaan, jossa kokonainen parvi kreivejä, ruhtinaita, lähettiläitä, kuuluisia taiteilijoita kumartaisi häntä ihailien hänen kauneuttaan ja pukujaan...

Tällainen vallan ja personallisen menestyksen himo ja tällaiset yhä vain samaan suuntaan tähtäävät ajatukset tekevät ihmisen kylmäksi. Ja Ariadna oli kylmä sekä minua, luontoa että soittoa kohtaan...

Mutta aika kului kulumistaan eikä lähettiläitä kuulunut. Ariadna asui yhä veljensä, spiritistin luona. Asiat huononivat huononemistaan, niin ettei hänellä ollut enää varaa pukujen ja hattujen ostelemiseen, ja täytyi turvautua kaikellaisiin juoniin, jotta köyhyys pysyisi salassa.

Ariadnan asuessa vielä tätinsä luona Moskovassa oli eräs ruhtinas Maktujev, rikas, mutta mitätön mies, kosinut tyttöä, mutta tämä oli antanut muitta mutkitta rukkaset ruhtinaalle. Nyt häntä vaivasi toisinaan katumus: miksi ei ollut ottanut vastaan tarjousta? Samoin kuin venäläinen talonpoika puhaltaa inhoten kaljassa kelluvia torakoita ja kuitenkin juo sitä, samoin hänkin rypisti nyrpeästi naamaansa ruhtinasta muistellessaan ja virkkoi kaikesta huolimatta:

— Sanokaa mitä tahansa, mutta arvonimessä on jotakin selittämätöntä, tenhoavaa...

Hän uneksi arvonimiä, loistoa, mutta ei tahtonut laskea minuakaan luotaan. Sillä uneksipa miten paljon tahansa lähettiläistä ja muista ylhäisistä henkilöistä, ei sydän kuitenkaan ole kivistä ja sääliksi käy nuoruus.

Ariadna koetti rakastua minuun, oli rakastavinaan ja vannoi vielä rakastavansakin. Mutta minä olen hermostunut ja herkkätunteinen mies. Jos joku rakastaa minua, tunnen sen jo matkan päähän ilman valoja ja vakuutuksia, mutta nyt tunsin kylmyyden huokuvan vastaan, ja kun hän puhui minulle rakkaudestaan, tuntui minusta kuin olisin kuullut metallisen satakielen laulavan. Ariadna tunsı itse menettävän valtinsa, häntä harmitti ja minä näin hänen usein itkevän. Ja voitteko ajatella, kerran hän syleili minua yhtäkkiä kiihkeästi ja suuteli — tämä tapahtui eräänä iltana rannalla — mutta minä näin hänen silmistään, ettei hän rakastanut minua, vaan syleili ainoastaan uteliaisuudesta nähdäkseen seuraukset siitä. Se kauhistutti minua, minä tartuin hänen käsiinsä ja sanoin epätoivoisena:

— Minä kärsin näistä lemmettömistä hyväilyistä!

— Kuinka kummallinen te olette! — sanoi hän ja läksi.

Kaikesta päättäen olisi tätä jatkunut vielä pari vuotta ja minä olisin mennyt naimisiin hänen kanssaan, ja siihen olisi romaani päättynyt, ellei kohtalo olisi toisin määrännyt. Meidän näköpiiriimme ilmestyi nimittäin uusi henkilö.

Ariadnan veljen luo saapui vieraisille tämän yliopistoveri Mihail Ivanovitsh Lubkov. Hän oli herttainen mies, ja kyytimies ja palvelijat sanoivat häntä “hauskaksi herraksi”. Hän oli keskikokoinen laihahko, kaljupäinen. Hänen kasvonsa olivat kuin kunnan porvarin ainakin, eivät herättäneet mielenkiintoa, vaikka olivat sievät ja kalpeat, viikset tuuheat, hyvin hoidetut, iso aataminomena kaulassa, joka oli näppyläisellä kananlihalla. Silmälaseihin oli kiinnitetty leveä, musta nauha, ja hän puhui kuin sorakielinen, ei osannut lausua selvästi l ja r kirjaimia, niin että sana “maalla” kuului kuin “maavva”. Hän oli aina iloisella tuulella ja kaikki nauratti häntä.

Noin kaksikymmenvuotiaana hän joutui naimisiin, sai myötäjäisiksi kaksi taloa Moskovassa, ryhtyi sitten laittamaan erästä saunalaitosta uuteen kuntoon, mikä vei hänet puille paljaille. Hänen vaimonsa ja neljä lastaan elivät nyt puutetta kärsien niin sanotuissa “Itäisissä huoneissa”, ja hänen täytyi pitää huolta heistä. Tämäkin oli hänestä naurettavaa.

Lubkov oli kolmikymmenkuusivuotias ja hänen vaimonsa neljäkymmenkahden ikäinen, — sekin oli niin naurettavaa. Hänen äitinsä, kopea, pöyhkeilevä nainen, joka niin mielellään tahtoi käydä aatelisesta, halveksi hänen vaimoan ja eli yksikseen koira- ja kissalaumansa kanssa; tälle hänen täytyi maksaa kuukausittain 75 ruplaa.

Lubkovilla itsellään oli hyvä maku, hän söi mielellään aamiaista “Slavjanskij Bazarissa” ja päivällistä “Eremitagessa”. Hän kulutti paljon rahoja, ja sedältään hän sai ainoastaan kaksi tuhatta ruplaa vuodessa. Tämä ei riittänyt hänelle ja senvuoksi hänen täytyi juosta päiväkaudet ympäri Moskovaa saadakseen rahoja lainatuksi. Tämä oli myöskin hyvin naurettavaa.

Hän saapui Kotlovitshin luo levätäkseen luonnon helmassa perhe-elämän vaivoista, kuten hän sanoi. Päivällisillä, illallisilla, kävelymatkoilla hän kertoi meille vaimostaan, äidistään, velkojista, ryöstömiehistä ja nauroi heille kaikille. Mutta hän nauroi myöskin itseään ja vakuutti, että tämä hänen lainaamiskykynsä oli hankkinut hänelle monta hauskaa tuttavuutta.

Hän nauroi herkeämättä ja me nauroimme myöskin. Hänen maalla ollessaan aloimme mekin kuluttaa toisin aikaa. Minä olin taipuvainen hiljaisiin, niin sanoakseni idyllisiin huvituksiin, ongin mielelläni kaloja, harrastin iltakävelyjä ja poimin sieniä. Mutta Lubkov piti enemmän huvimatkoista, ilotulituksista ja metsästyksestä. Pari kolme kertaa viikossa hän pani toimeen huvimatkan, ja Ariadna kirjoitti vakavan innostuneena paperilapulle: ostereita, sampanjaa, makeisia, ja lähetti minut Moskovaan, tietysti kysymättä oliko minulla rahaa vai ei. Ja huvimatkoilla juotiin maljoja, naurettiin ja kerrottiin rattoisia juttuja Lubkovin vanhasta rouvasta, hänen äitinsä lihavista, pienistä koirista, ja siitä, miten rakastettavia ihmisiä velanantajat olivat...

Lubkov rakasti luontoa, mutta hänestä se oli vanhastaan hyvin tuttu, sen olemus paljon häntä itseään alempi, ja oli se luotu vain hänen huvikseen. Katsellessaan joskus sattumalta

suurenmoista näköalaa, hän sanoi: “Tässäpä olisi hauska juoda teetä!” Huomattuaan kerran Ariadnan kulkevan kaukana päivänvarjo kädessä hän sanoi tyttöä osoittaen:

— Ariadna on laiha ja senvuoksi pidän hänestä. Lihavat eivät minua miellytä.

Se koski minuun ja minä pyysin, ettei hän puhuisi minun kuullessani siten naisista. Hän katsoi minuun ihmetellen ja sanoi:

— Mitä pahaa siinä on, jos minä pidän laihoista enkä lihavista?

En vastannut hänelle mitään. Kerran jälkeensä hän sanoi hauskailla tuulella ja hienossa hiprakassa ollessaan:

— Olen huomannut, että te miellyttätte Ariadna Grigorjevnaa. Ihmettelen, miksi haukottelette...?

Nämä sanat eivät miellyttäneet ensinkään minua ja minä selitin hämmentyneenä mielipiteeni rakkaudesta ja naisista.

— En tiedä, — huoahhti hän. — Minun mielestäni nainen on nainen ja mies on mies. Olkoonpa Ariadna Grigorjevna runollinen ja ylevä, kuten sanotte, mutta ei hänen silti tarvitse olla ulkopuolella luonnon lakeja. Näettehän itsekin, että hän on siinä iässä, jolloin nainen tarvitsee miehen, rakastajan. Kunnioitan naisia yhtä paljon kuin te, mutta luulen, että suhteemme heihin eivät vähennä runollisuutta. Runollisuus on toista ja rakastaja on toista. Asian laita on sama kuin maataloudessa: luonnon kauneus on eri asia kuin tulot metsistä ja viljelyksistä.

Kun minä ja Ariadna olimme ongella, loikoili Lubkov läheisyydessämme hiekkarannalla tehden pilaa minusta tai opettaen elämäntaitoa.

— Minua ihmetyttää, herraseni, että voitte elää romaanitta! — sanoi hän. — Te olette nuori, kaunis, mieltäkiinnittävä, parasta lajia sanalla sanoen, ja kuitenkin elätte kuin munkki. Ohhoh, sellainen ukko ja vasta kaksikymmentäkahdeksanvuotias! Olen teitä lähes kymmenen vuotta vanhempi, mutta kumpi meistä oikeastaan on nuorempi? Ariadna Grigorjevna, kumpi?

— Te, tietysti, — vastasi Ariadna hänelle.

Ja kun hän kyllästyi meidän vaitioloomme ja siihen tarkkaavaisuuteen, jolla me katselimme ongenkohoja, lähti hän sisään, ja Ariadna sanoi silloin katsoen vihaisesti minuun:

— Todellakin, te ette ole mikään mies, vaan — suokaa anteeksi — tallukka. Miehen tulee hurmaantua, hullutella, hairahtua, kärsiä! Nainen suo anteeksi julkeutenne, vieläpä röyhkeytennekin, mutta hän ei anna milloinkaan anteeksi tuollaista järkevyyttä.

Ariadna suuttui toden teolla ja jatkoi:

— Menestyäkseen pitää miehen olla päättäväinen ja rohkea. Lubkov ei ole niin kaunis kuin te, mutta hän on paljon mieltäkiinnittävämpi ja hänellä tulee aina olemaan menestys naismaailmassa, sillä hän ei ole teidän kaltaisenne, hän on mies!...

Hänen äänessään oli katkera sointu.

Kerran illallispöydässä hän alkoi minuun päin kääntymättä selittää, että jos hän olisi mies,

niin hän ei jäisi maaseudun yksinäisyyteen homehtumaan, vaan lähtisi matkoille, asuisi talvella jossakin ulkomailla, esimerkiksi Italiassa.

— Oi, Italia! — huudahti isäni kaataen siten tahtomattaankin öljyä tuleen. Hän kertoi pitkät ajat Italiasta, kuvasi miten hyvä siellä on olla, kuinka luonto on kaunis, miten paljon museoita siellä on!

Ariadnassa syttyi yhtäkkiä halu matkustaa Italiaan. Löipä innoissaan oikein nyrkkiä pöytään ja hänen silmänsä säihkyivät matkaa ajatellessaan.

Ja sitten seurasi keskusteluja siitä, kuinka ihanaa Italiassa mahtoi olla... Oi, Italia, ah, Italia... oi ja ah!... Ja sitä jatkui sitten päivät pääksytysten, ja kun Ariadna kurottautui katsomaan olkapääni yli minua, niin näin hänen kylmästä, itsepäisestä katseestaan, että hän unelmissaan oli vallannut jo koko Italian salonkeineen, ylhäisine ulkomaalaisineen ja matkailijoineen, ja että oli mahdoton enää pidättää häntä. Neuvoisin häntä vielä hiukan odottamaan, lykkäämään matkan pariaksi vuodeksi eteenpäin, mutta hän rypisti ärtyisästi kasvojaan ja virkkoi:

— Te olette varovainen kuin vanha akka!

Mutta Lubkov kannatti matkaa. Hän sanoi, että sen voisi tehdä jotakuinkin vähillä rahoilla ja lupasi kernaasti lähteä mukaan Italiaan ja levätä siellä perhe-elämän vaivoista.

Tunnustan, että käyttäydyin lapsellisesti kuin kimnasisti. En mustasukkaisuudesta, vaan jotakin kauheata, tavatonta aavistaen koetin mikäli mahdollista estää heitä jäämästä kahden kesken. He tekivät minusta pilaa, ja astuessani esimerkiksi sisään, käyttäytyivät he kuin olisivat muka juuri suudelleet j.n.e.

Mutta eräänä kauniina aamuna tulee Ariadnan pöhöttynyt, kalpea veli, spiritisti, luokseni ja pyytää saada puhutella minua kahden kesken. Hän oli perin heikkotahtoinen mies, joka ei voinut, kasvatuksestaan ja hienotunteisuudestaan huolimatta, olla lukematta toisen kirjettä, jos näki sellaisen edessään pöydällä. Keskustelun kuluessa hän tunnusti sattumalta lukeneensa Lubkovin kirjeen Ariadnalle.

— Siitä kirjeestä sain tietää, että sisareni lähimmässä tulevaisuudessa matkustaa ulkomaille. Rakas ystäväni, olen kovin liikutettu! Selittäkää Jumalan tähden... en ymmärrä tästä yhtään mitään!

Puhuessaan hän hengitti suoraan vasten kasvojani, ja hänen henkensä haisi keitetylle lihalle.

— Suokaa anteeksi, että kerron teille sen kirjeen salaisuuden, — jatkoi hän, — mutta teidän olette Ariadnan ystävä, hän kunnioittaa teitä! Ehkä tiedättekin jo jonkun verran asiasta? Ariadna aikoo matkustaa, mutta kenen kanssa? Herra Lubkov varusteleikse matkalle hänen kanssaan. Suokaa anteeksi, mutta minusta se on perin kummallisesti tehty herra Lubkovin puolelta. Hän on naimisissa, hänellä on lapsia, mutta siitä huolimatta hän tekee rakkaudentunnustuksia ja kirjoittaa Ariadnalle: sinä. Suokaa anteeksi, mutta se on kerrassaan kummallista!

Minä jäähmetyin, käteni ja jalkani turtuivat, ja rinnassani tunsin kipua; oli kuin olisi sinne upotettu kolmikulmainen kivi. Kotlovitsh vaipui uupuneena nojatuoliin, ja hänen kätensä olivat riipuksissa kuin piiskan siimat.

— Mitä voin tehdä? — kysyin.

— Puhutelkaa häntä, vakuuttakaa hänelle... Ajatelkaa: mitä merkitsee Lubkov hänelle? Sopiiko hän Ariadnalle? Hyvä Jumala, miten kauheata tämä on, miten kauheata! — jatkoi Kotlovitsh päättään pidellen. — Ja Ariadnalla kun on niin suurenmoisia tarjouksia kuin Maktujev ja... ja muut. Ruhtinas jumaloi häntä, ja viime keskiviikkona vakuutti hänen iso-isävainajansa Hilarion, jonka me manasimme esiin, vakuutti yhtä varmasti kuin kaksi kertaa kaksi on neljä, että Ariadnasta tulee ruhtinatar. Hilarion on viisas mies; me manaamme hänen henkensä usein esiin.

Seuraavana yönä en nukkunut lainkaan, aioin ampua itseni. Aamulla kirjoitin viisi kirjettä, mutta revin ne palasiksi, itkin sitten riihessä, pyysin rahaa isältäni ja matkustin Kaukaasiaan hyvästiä sanomatta.

Nainen on tietysti nainen ja mies on mies, mutta tokkohan tämä kaikki on yhtä yksinkertaista meidän päivinämme kuin ennen vedenpaisumusta, ja tokkohan minä, kultuuri-ihminen, jolla on niin monimutkainen sielunrakenne, voin selittää voimakkaan viehätöksen naiseen siten, että naisen ruumiin muodot ovat toisenlaiset, kuin omani? Miten kauheata se olisi! Uskon, että ihmishenki, joka taistelee luontoa vastaan, on velvollinen vastustamaan lihallista rakkautta kuin vihollista, ja ellei se voittaisikaan sitä, niin onnistuisi se kuitenkin kietomaan tällaisen rakkauden veljellisen rakkauden kuvitteluverhoon. Minusta ei rakkaus ole vain eläimellisen elimistöni toimintaa, kuten on koirien ja sammakkojen, vaan sellaista todellista rakkautta, mikä elähyttää jokaista syleilyä sydämen puhtaalla innostuksella ja kunnioituksella naista kohtaan. Inho eläimellistä aistillisuutta kohtaan on kehittynyt vuosisatojen kuluessa sadoissa sukupolvissa ja on se periytynyt minulle veren mukana muodostaen osan olemustani, ja eikö se, että ihannoin rakkautta, ole yhtä luonnollista ja välttämätöntä kuin se, että meidän aikanamme korvalihakseni ovat liikkumattomat ja ihoni karvaton. Minusta tuntuu kuin suurin osa kultuuri-ihmisiä ajattelisi samoin, koskapa meidän päivinämme pidetään rakkauden siveellisen ja ihanteellisen elementin puutetta atavistisena ilmiönä; sanotaan, että se on suvun huonontumisen ja mielenhäiriöiden tunnusmerkki. Totta on, että rakkautta ihannoidessamme otaksumme rakastamissamme henkilöissä olevan ominaisuuksia, joita heissä ei ole, mikä seikka johtaa meidät alituisiin erehdyksiin ja kärsimyksiin. Mutta minusta on sittenkin parempi kärsiä kuin lohduttaa itseään sillä, että nainen on nainen ja mies on mies.

Tiflisissä sain kirjeen isältäni. Hän kirjoitti, että Ariadna Grigorjevna oli matkustanut ulkomaille oleskellakseen siellä koko talven.

Palasin takaisin kuukauden kuluttua. Oli jo syksy. Ariadna lähetti isälleni joka viikko hajuvesille tuoksuvan, mieltäkiinnittävän ja kaunokirjallisen kirjeen. Minun mielestäni voi jokainen nainen olla kirjailijatar. Ariadna kertoi hyvin tarkasti, kuinka vaikeasti lepyttävissä hänen tätinsä oli ollut ja kuinka työlästä tältä oli ollut saada tuhannen ruplaa matkarahoja. Kertoi, kuinka kauan oli etsinyt Moskovassa erästä kaukaista sukulaistaan, vanhaa rouvaa, saadakseen tästä matkatoverin. Tällainen liiallinen yksityiskohtain

kertominen tuntui kovin keksityltä, ja minä ymmärsin, ettei hänellä ollut mitään naispuolista matkatoveria mukanaan.

Vähän myöhemmin sain minäkin häneltä kirjeen, joka niinikään tuoksui hajuvesille ja oli hyvin kaunokirjallinen. Hän kirjoitti ikävöivänsä minua, minun kauniita, älykkäitä, rakastettavia silmiäni, nuhteli minua ystävällisesti siitä, että unohdin nuoruuteni, jään maalle homehtumaan, vaikka voisin hänen laillaan elää paratiisissa palmujen alla ja hengittää appelsiinien tuoksua. Ja hän kirjoitti kirjeen alle: “hylkäämämme Ariadna”. Pari päivää myöhemmin sain samantapaisen kirjeen, jonka alle oli kirjoitettu: “Teidän unohtamanne”.

Pääni meni ihan sekaisin. Rakastin häntä intohimoisesti, näin joka yö unta hänestä, ja kuitenkin seisoj kirjeessä: “hylkäämämme”, “unohtamanne”... Miksi niin?... Ja lisäksi tuli maaseudun ikävyys, pitkät illat, kalvavat ajatukset Lubkovista... Epätietoisuus kiusasi minua, myrkytti päiväni ja yöni. Elämä muuttui sietämättömäksi. En voinut kauemmin vastustaa, vaan lähdin matkalle.

Ariadna oli kutsunut minua Abbaziaan. Saavuin sinne eräänä kirkkaana, lämpimänä päivänä sateen jälkeen, jonka pisarat kimalsivat vielä puissa. Vuokrasin huoneen suuresta, kasarmimaisesta hotellista nimeltä “Dependance”, jossa Ariadna ja Lubkov asustivat. He eivät olleet kotona.

Lähdin puistoon, kuljeskelin lehtokäytävissä ja istahdin sitten erälle penkille. Ohitseni kulki itävaltalainen kenraali, kädet selän takana ja samallaiset punaiset juovat housunlahkeissa kuin venäläisilläkin kenraaleilla on. Pienokaista työnnettiin ohi lastenvaunuissa, jotka vinkuen liikkuvat märällä hiekalla. Sitten meni ohitseni raihnas, keltatautinen ukko, joukko englantilaisia naisia, pappismies ja sitten taas itävaltalainen kenraali. Soittolavalle mennä laahusti vastikään Fiumesta saapunut sotilassoittokunta, ja soitto alkoi.

Oletteko koskaan ollut Abbaziassa?

Se on likainen slaavilainen pikkukaupunki, jossa on yksi ainoa löyhkäävä katu, jonka poikki ei sateisella säällä saata päällyskengittä kulkea. Olin monta kertaa ja aina liikutettuna lukenut tästä maallisesta paratiisista. Mutta kun sitten housunlahkeet ylös käärittynä kuljin varovasti poikki kapean kadun ja ikävissäni ostin sitkeitä päärynöitä vanhalta akalta, joka tunsu minut venäläiseksi ja sanoi “tshitiri” (neljä), “davatsat” (kaksikymmentä), ja neuvottomana mietiskellesäni mielessäni, minne mennä ja mitä tehdä, tapasin toisia venäläisiä, jotka olivat yhtä pettyneitä kuin minäkin, alkoi minua harmittaa ja hävettää.

Abbazia on tyynen, Adrian merestä pistävän lahden rannalla, josta näkee höyrylaivojen ja purjealusten kirjavine purjeineen liikkuvan meren ulapalla. Näkyypä sieltä aina Fiumeen saakka ja kaukaa siintävät Adrian meren saaret punertavan usvan peitossa. Maisema olisi kuvankaunis, elleivät näköalaa lahdelle pilaisi tyyliltään kömpelön porvarimaiset hotellit, joita ahnaat kauppiat ovat rakentaneet pitkin viheriäistä rantaa, niin että tässä paratiisissa ei näe paljon muuta kuin akkunoita, terasseja, aukeita paikkoja valkoisine pöytineen, ja viinurien mustia hännystakkeja!

Kaupungissa on puisto, — niitähän on nykyään jokaisessa ulkomaalaisessa kylpypaikassa. Palmujen tumma, liikkumaton, äänetön vihreys, käytävien heleänkeltainen hiekka,

kirkkaan viheriät penkit, sotilassoittokunnan rämisevien torvien kimallus, kenraalien punaiset housunjuovat — kaikkiin niihin kyllästyy kymmenessä minuutissa. Ja kuitenkin luulee olevansa jostakin syystä velvollinen oleskelemaan täällä kymmenen päivää, vieläpä kymmenen viikkoakin!

Matkustellessani vastoin tahtoani kylpypaikasta toiseen, olen tullut yhä vahvemmin vakuutetuksi siitä, miten epämukavasti ja kitsaasti rikkaat, kylläiset ihmiset elävät, miten veltto ja heikko heidän mielikuvituksensa on, miten arkoja heidän toiveensa ja miten riippuvainen heidän makunsa on. Ja miten paljon onnellisempia ovatkaan ne vanhat ja nuoret matkailijat, joilla ei ole varaa asua hotelleissa, vaan majailevat missä sattuu, katselevat ihaillen merta korkealta vuorelta, loikoilevat viheriässä ruohossa, kulkevat jalan, näkevät läheltä metsiä ja kyliä, tutkivat kansan tapoja, kuulevat sen lauluja, rakastuvat sen naisiin...

Puistossa istuessani alkoi hämärtää ja silloin Ariadnani ilmestyi kauniina ja suloisena kuin prinsessa sinne. Hänen jäljessään kulki Lubkov, jonka yllä oli uusi, väljä, luultavasti Wienissä ostettu puku.

— Miksi olette vihainen? — kysyi Lubkov häneltä. — Mitä olen teille tehnyt?

Huomattuaan minut Ariadna huudahti ilosta ja olisi varmaan heittäytynyt kaulaani, ellemmme olisi olleet puistossa. Hän puristi lujasti kättäni ja nauroi; minäkin rupesin nauramaan, vaikka olisi tehnyt mieleni itkeä liikutuksesta. Sitten alkoi sataa kysymyksiä: Kuinka maalla voidaan? Entäs isä? Olinko nähnyt hänen veljeään? j.n.e.

Ariadna vaati minun katsomaan häntä silmiin, ja kysyi muistinko onkiretkiämme, kinastelujamme, huvimatkojamme...

— Miten hauskaa silloin totisesti oli, — huudahti hän. — Mutta ei meidän täällä nytkään ikävä ole. Meillä on paljon tuttaviamme, rakas ystäväni! Huomenna esitän teidät eräälle venäläiselle perheelle. Mutta teidän pitäisi ostaa uusi hattu.

Hän katseli minua kasvojaan rypistellen.

— Abbazia ei ole mikään maalaiskylä, — jatkoi hän. — Täällä pitää olla comme il faut. Sitten läksimme ravintolaan.

Ariadna nauroi koko ajan, laski leikkiä ja sanoi minua hyväksi, rakkaaksi, viisaaksi eikä näyttänyt uskovan silmiään, kun näki minut seurassaan. Istuimme siten yhdentoista tienoille saakka ja erosimme hyvin tyytyväisinä sekä illalliseen että toisiimme. Seuraavana päivänä Ariadna esitteli minut venäläiselle perheelle: "Tunnetun professorin poika, meidän naapurimme." Ariadna puhui tämän perheen kanssa ainoastaan maataloista ja viljasadoista vedoten vähän väliä minuun. Hän tahtoi tekeytyä hyvin rikkaaksi maatalanomistajattareksi ja onnistuikin siinä. Hän käyttäytyi kuin todellinen aatelisnainen ainakin, ja aatelinen hän syntyjään olikin.

— Mutta minkälainen ihminen tätini on! — huudahti hän yht'äkkiä katsoen hymyillen minuun — jouduimme täällä keskenämme riitaan, ja hän matkusti heti Meraniin. Mokomakin!

Kysyin sitten häneltä puistossa kävellessämme:

— Mistä tädistänne te äsken puhuitte?

— Se oli vain hätävalhe, — nauroi Ariadna. — Heidän ei tarvitse tietää, ettei minulla ole naisseuraa.

Hetken vaiettuaan hän lähestyi minua ja sanoi:

— Kohdelkaa myötätuntoisesti Lubkovia, hyvä ystäväni! Hän on niin onneton! Hänen äitinsä ja vaimonsa ovat kerrassaan kauheita.

Ariadna teititteli Lubkovia ja sanoi hänelle levolle mennessään “hyvää yötä” kuten minullekin. He asuivat eri kerroksissa, ja senvuoksi minä rupesin uskomaan, että kaikki oli joutavaa juttua mitä heistä oli puhuttu, ja ettei heidän välillään ollutkaan mitään suhdetta. Sentähden oloni olikin nyt kevyempi heidät tavattuani. Ja kun Lubkov pyysi eräänä päivänä lainata 300 ruplaa, annoin ne hänelle mielihyvällä.

Olimme joka päivä kävelemässä emmekä juuri muuta tehneetkään. Milloin kuljimme puistossa, milloin söimme, milloin taas joimme. Jouduimme joka päivä keskusteluun venäläisen perheen kanssa.

Puistoon menessäni olin vähitellen tottunut näkemään keltatautisen ukon, pappismiehen ja itävaltalaisen kenraalin, jolla oli aina mukana pienet kortit ja joka jokaisessa mahdollisessa ja mahdottomassa paikassa istuutui panemaan “patiencea” kohautellen hermostuneesti olkapäitään. Ja soittokunta soitti yhä samoja kappaleita.

Kotona maalla häpesin talonpoikia; jos tein arkipäivin muutamien tuttujen kanssa lähtöä huvimatkalle tai istuin onkimassa, ja niin häpesin nytkin nähdessäni palvelijoita, kyytimiehiä, vastaan tulevia työmiehiä. Minusta näet tuntui siltä kuin he olisivat katsoneet minua ja ajatelleet: Mikset sinä tee mitään? Ja tämä häpeä kiusasi minua aamusta iltaan, joka päivä.

Se oli omituista, ikävää, yksitoikkoista elämää. Ainoana vaihteluna oli se, että Lubkov lainasi minulta milloin sata, milloin viisikymmentä guldenia, joista hän ilostui kuin morfinisti morfiinista, ja rupesi äänekkäästi nauramaan vaimoan, itseään ja velkojiaan.

Sää muuttui sateiseksi ja kylmäksi. Matkustimme Italiaan, ja minä sähköitin isälleni, että hän lähettäisi minulle kiireimmän kautta kahdeksansataa ruplaa Roomaan. Matkalla viivähdimme Veneziassa, Bolognassa ja Firenzessä ja jouduimme joka kaupungissa kalliiseen hotelliin, jossa kiskottiin eri maksu valosta, palveluksesta, lämmityksestä, leivästä aamiaispöydässä, vieläpä oikeudesta olla syömättä yhteisessä pöydässä.

Me söimme paljon. Aamulla meille tarjottiin café complet’a. Yhdeltä oli aamiainen: lihaa, kalaa, omeletti, juustoa, hedelmiä ja viiniä. Kuudelta syötiin päivällinen, johon kuului kahdeksan ruokalajia ja pitkät väliajat, joiden kuluessa joimme olutta ja viiniä. Yhdeksän aikaan tarjottiin teetä. Ennen puolta yötä Ariadna halusi syödä jotakin ja tilasi liikkiötä ja pehmeäksi keitettyjä munia. Hänen seurakseen söimme mekin. Aterian väliajoilla juoksimme museoissa ja näyttelyissä ajatellen koko ajan, ettemme vain myöhästyisi päivälliseltä tai aamiaiselta. Taulujen katseleminen ikävystytti minua, minun teki mieleni kotiin maalle, minua väsytti, etsin tuolia voidakseni istahtaa ja toistin teeskennellen muitten mukaan: “Miten ihanaa! Miten paljon ilmaa!”

Kuten kylläisten jättiläiskäärmeitten kiintyi meidänkin katseemme vain kiiltäviin

esineihin, myymäläin ikkunat vaikuttivat meihin hypnotisoivasti, ja me ihailimme väärennettyjä rintaneuloja ja ostimme paljon tarpeetonta tavaraa.

Samallaista oli Roomassakin. Siellä satoi usein ja tuuli puhalsi kylmästi. Nautittuamme tanakan aamiaisen lähdimme katsomaan Pietarin kirkkoa, mutta kun olimme syöneet runsaasti ja ilmakin sitä paitsi oli huono, ei rakennus tehnyt meihin sanottavaa vaikutusta ja syyttäessämme toisiamme välinpitämättömyydestä taidetta kohtaan olimme joutua riitaan.

Isäni lähettämät rahat saapuivat. Lähdin aamulla noutamaan niitä; Lubkov seurasi minua.

— Nykyisyys ei voi olla täysin onnellinen, jos miehellä on menneisyytensä, — sanoi hän. — Minun harteilleni on menneisyys sälyttänyt raskaan taakan. Olisipa minulla rahaa, niin ei onnettomuus olisi niin perin suuri, mutta nyt on suo siellä, vetelä täällä... Uskotteko, että taskussani on tällä hetkellä vain kahdeksan frangia, — jatkoi hän alentaen ääntänsä, — ja minun pitäisi lähettää vaimolleni sata ruplaa ja äidilleni yhtä paljon. Niin, ja itse täytyy myöskin elää. Ariadna on kuin lapsi eikä ajattele asemaamme yhtään, vaan tuhlaa rahoja kuin ruhtinatar. Miksi hän osti itselleen eilen kellon? Ja sanokaa, mitä hyötyä tällaisesta näyttelemisestä on? Johtuuhan siitä, että Ariadna ja minä salaamme palvelusväeltä ja tuttavilta suhteemme, ainakin 10 tai 15 frangin lisäkustannukset vuorokaudessa, minä kun asun eri huoneessa. Mitä hyötyä siitä todellakin on?

Tuntui kuin teräväsärmäinen kivi olisi ruhjonut rintaani. Asiaa ei saattanut enää epäillä, kaikki selveni minulle nyt, kylmä väristys kulki kautta ruumiini... Päätin, etten enää tapaisi heitä, menisin heidän luotaan, matkustaisin viipymättä kotia...

— On helppo päästä lähempään suhteeseen naisen kanssa, — jatkoi Lubkov, — kun vain rupee riisumaan häntä. Mutta sitten... kuinka vaikeaksi käykin kaikki! Miten joutavaa, mieletöntä!

Laskiessani isäni lähettämiä rahoja, sanoi hän:

— Ellette lainaa minulle 1,000 frangia, olen hukassa. Teidän rahanne vain voivat pelastaa minut!

Annoin hänelle hänen pyytämänsä summan. Hän muuttui taas iloiseksi ja alkoi nauraa setäänsä, joka ei ollut voinut salata hänen osoitettaan hänen vaimoltaan.

Palattuani hotelliin kokosin matkakapineeni ja maksoin laskuni. Piti vain sanoa vielä jäähyväiset Ariadnalle.

Koputin hänen ovelleen.

— Entrez!

Ariadnan huoneessa vallitsi epäjärjestys kuten aamulla ainakin: pöydällä teetarjotin, leivänpalasia, munankuoria. Ummehtunut, hajuvedelle tuoksuva ilma täytti huoneen. Vuode oli siistimätön ja saattoi selvästi huomata, että siinä oli maannut kaksi henkeä. Ariadna oli itse vast'ikään noussut ja pukeutunut flanelliseen aamunuttuun; hänen hiuksensa olivat kampaamattomat.

Minä tervehdin, istuin sitten hetken aikaa ääneti, kunnes hän oli saanut tukkansa

kammatuksi ja kysyin vihdoon koko ruumis vavisten:

— Miksi... miksi kehotitte minun matkustamaan tänne ulkomaille?

Nähtävästi hän arvasi ajatukseni. Hän tarttui käteeni sanoen:

— Tahdon, että olisitte täällä. Te olette niin puhdas!

Minä häpesin kiihtymystäni ja vavistustani. En voinut pidättää pientä itkua puhkeamasta esiin. Menin sitten ulos sanaakaan sanomatta ja istuin jo tunnin päästä rautatienvaunussa. Kuvittelin koko matkan jostakin syystä, että Ariadna oli raskaana, ja hän inhotti minua. Ja kaikki naiset, jotka näin joko vaunuissa tai asemasilloilla, näyttivät minusta raskailta, ja olivat inhottavia, kurjia. Asemani oli samallinen kuin ahnaan kiihkoisen saiturin, joka yht'äkkiä saa tietää rahansa olevan vääriä. Kaikki ne puhtaat, suloiset haaveet, jotka olivat niin kauan hyväilleet rakkauden lämmittämää mielikuvitustani, kaikki suunnitelmani, toiveet, muistoni, käsitykseni rakkaudesta ja naisesta, näyttivät nyt nauravan ja ilkamoivan minulle.

— Kuinka saattaa Ariadna, nuori, kaunis, älykäs neitonen, senaattorin tytär, antautua suhteisiin tuollaisen kehnon, jokapäiväisen miehen kanssa? — mietin kauhistuneena mielessäni.

— Mutta miksei hän rakastaisi Lubkovia? — vastasin omiin kysymyksiini. — Missä suhteessa hän on minua huonompi? Rakastakoon ketä häntä haluttaa, mutta miksi hänen piti valehdella? Mutta miksi hänen pitäisi olla avosydäminen minulle? — Ja näitä ajatuksiani haudoin siksi kuin pääni meni pyörälle.

Vaunussa oli viileätä. Matkustin ensimmäisessä luokassa, mutta meitä istui kolme henkeä samalla sohvalla, sisäikkunoita ei ollut, ulko-ovi johti suorastaan vaunuun, ja minusta tuntui kuin olisin istunut jalkapuussa, ahdingossa, hyljättynä, kurjana. Minun jalkojani paleli ja samalla johtui mieleeni, kuinka houkutteleva Ariadna oli ollut aamunutussaan, hiukset hajalla, ja minut valtasi äkkiä niin voimakas mustasukkaisuuden tunne, että hypähdin tuskissani pystyyn. Naapurini katsoivat minuun ihmeissään, vieläpä kauhuissaankin.

Kotona maalla oli suuria lumikinoksia ja kahdenkymmenen asteen pakkaneen. Rakastan talvea, sillä tähän vuodenaikaan minun oli maalla, vieläpä paukkuvassa pakkasessa, niin lämmin olla. On niin hauska turkit ja huopasaappaat yllä työskennellä kirkkaana, kylmänä päivänä puutarhassa tai pihalla, tai lukea sisällä hyvin lämmitetyssä kamarissa, istua isän työhuoneen uunin edessä, kylpeä maalaissaunassa... Vain siinä tapauksessa, ettei talossa ole äitiä, sisaria tai lapsia, ovat talvi-illat niin kolkkoja, ja tuntuvat silloin niin pitkiltä ja hiljaisilta. Ja mitä lämpimämpi ja suloisempi olo on, sitä tuntuvampi on tämä puutekin.

Sen talven illat olivat pitkiä, jolloin palasin ulkomailta. Minun oli ikävä, enkä voinut ikävältä edes lukea. Päivällä tosin aika kului joten kuten lapioidessa lunta puutarhassa, kanoja ja vasikoita ruokkiessa, mutta illoista ei tahtonut tulla mitään loppua!

Ennen en pitänyt vieraista, mutta nyt iloitsin heidän tulostaan, sillä tiesin, että puhe kääntyisi ehdottomasti Ariadnaan. Spiritisti Kotlovitsh ajoi usein luoksemme saadakseen puhua sisarestaan, ja toi toisinaan mukanaan ystävänsä, ruhtinas Maktujevin, joka ei ollut suinkaan vähemmän rakastunut Ariadnaan kuin minä. Ruhtinaan täytyi saada istua Ariadnan huoneessa, kosketella hänen pianonsa näppäimiä ja selailla hänen nuottiensa

lehtiä; muuten hän ei jaksanut elää. Ja isoisa Hilarionin henki ennusti yhä, että Ariadnasta tulisi ennemmin tai myöhemmin ruhtinaan puoliso.

Meillä ruhtinas viipty tavallisesti pitkän aikaa, keskipäivästä aina puoliyöhön saakka. Mutta hän ei puhunut paljon; vaieten hän tyhjensi pari kolme pulloa olutta naurahtaen vain silloin tällöin katkonaisesti, surullisesti ja typerästi osoittaakseen siten, että hänkin ottaa osaa keskusteluun. Aina lähtöä tehdessään hän vei minut syrjään ja kysyi puoliääneen:

— Milloin näitte Ariadna Grigorjevnan viimeksi? Oliko hän terve?

Luulen, että hän viihtyy siellä?

Tuli kevät. Oli lähdeävä pelloille kevätkylvöjä tekemään. Sää oli kolkko, mutta kuitenkin keväinen, ja minä olin jo taipuvainen tyytymään tappioon. Tehdessäni peltotöitä ja kuunnellessani kiurujen laulua, juohtui usein mieleeni ajatus: eiköhän olisi parasta päättää jo nuo haaveet onnesta ja naida muutta mutkitta yksinkertainen talonpoikaistyttö?

Mutta keskellä kuuminta työkiirettä sain kirjeen, jossa oli italialainen postimerkki. Ja kevätkylvöt, mehiläiset, vasikat, talonpoikaistyttö — kaikki katosivat kuin savu.

Tällä kertaa Ariadna kirjoitti, että hän oli sanomattoman onneton. Hän soimasi minua siitä, etten ollut ojentanut hänelle auttavaa kättä, vaan heittänyt hänet vaaran hetkenä oman onnensa nojaan. Koko kirje oli kirjoitettu suurella, hermostuneella käsialalla, se oli täynnä korjauksia ja tahroja, ja saattoi huomata, että hän oli kirjoittanut sen suurella kiiressä ja että hän oli kärsinyt paljon. Kirjeensä lopussa hän rukoili minua luokseen pelastamaan häntä.

Tempasin itseni taas irti ympäristöstäni ja matkustin muille maille.

Ariadna asui Roomassa. Saavuin hänen luokseen myöhään illalla, ja nähdessään minut hän alkoi itkeä ja heittäytyi kaulaani. Hän ei ollut lainkaan muuttunut talven kuluessa; oli yhtä nuori ja kaunis kuin ennenkin. Söimme yhdessä illallisen ja ajelimme aina aamun valkenemiseen saakka ympäri Roomaa, ja koko ajan hän kertoi elämänsä vaihteita.

Kysyin, missä Lubkov oli.

— Älkää puhuko siitä roistosta! — huusi hän. — Hän inhottaa ja iljettää minua!

— Mutta tehän rakastitte häntä, — sanoin.

— En milloinkaan! Ensi aikoina hän näytti hyvin omaperäiseltä ja herätti myötätuntoisuutta — siinä kaikki. Hän on hävytön, valtaa naisen väkiryynnäköllä, ja se tempaa mukaansa. Mutta älkäämme puhuko hänestä. Se on surullinen lehti elämäni kirjassa. Hän on matkustanut Venäjälle rahoja hankkimaan, ja minä sanoin hänelle, että hänen on paras pysyä poissa täältä.

Ariadna ei asunut enää hotellissa, vaan yksityisessä huoneustossa, jossa oli kaksi kylmästi ja uhkeasti sisustettua huonetta. Sellainen oli hänen makunsa.

Lubkovin lähdettyä hän oli lainannut tuttaviltaan noin viisi tuhatta frangia, ja minun tuloni oli todellakin hänen pelastuksensa.

Toivoin voivani viedä hänet maalle kotikyläämme, mutta en onnistunutkaan siinä. Hän ikävöi tosin kotimaahansa, mutta muistot eletystä köyhyydestä, puutteista, ruostunut katto veljensä talossa, herättivät hänessä inhoa ja kauhua, ja esittäessäni kotimatkaa hän puristi

suonenvetoisesti käsiäni ja sanoi:

— Ei, ei! Minä kuolisin ikävään siellä kotona!

Silloin joutui rakkauteni viimeiseen vaiheeseensa.

— Olkaa entinen ystäväni, rakastakaa minua hiukan, — sanoi Ariadna puoleeni kumartuen. — Te olette niin synkkä ja mieltäväinen, pelkäätte antautua innostuksen valtaan ja ajattelette alati seurauksia. Tuo tuollainen on ikävää. Minä rukoilen, olkaa nyt hellä minulle!... Minun puhdas, pyhä, rakas ystäväni, minä rakastan teitä!

Minusta tuli hänen rakastajansa. Ainakin kuukauden päivät olin kuin mieletön, ihastunut korviani myöten. Syleillä nuorta, ihanaa vartaloa, nauttia siitä, tuntea aina herätessään sen lämpö ja ajatella, että tässä on nyt minun Ariadnani, — siihen ei ollut helppo tottua!

Mutta minä totuin siihen kuitenkin ja vähitellen asemani alkoi selvitä minulle. Ensimmäkin huomasin, että Ariadna ei rakastanut minua nyt enemmän kuin ennenkään. Mutta hän tahtoi tosissaan rakastaa, hän pelkäsi yksinäisyyttä ja tärkeintä oli se, että minä olin nuori, terve, voimakas, ja hän aistillinen, kuten yleensä kaikki kylmät ihmiset. Me emme salanneet toisiltamme, että himokas rakkaus oli vienyt meidät yhteen. Senjälkeen minäkin ymmärsin jotain muuta... Oleskelimme Roomassa, Napolissa, Firenzessä, matkustimme myöskin Pariisiin, mutta siellä oli liian kylmä ja me palasimme takaisin Italiaan.

Esiinnyimme kaikkialla miehenä ja vaimona, elimme kuin rikkaat kartanonomistajat. Tuttavuudestamme oli usealle huvia, ja Ariadnalla oli kaikessa hyvä menestys. Kun hän otti tunteja taidemaalauksessa, sanottiin häntä taiteilijattareksi, ja ajatelkaas, tämä nimitys sopi hänelle mainiosti, vaikka hänellä ei ollut lainkaan luontaisia lahjoja tälle alalle.

Ariadna nukkui joka päivä kahteen, kolmeen saakka ja nautti kahvinsa ja aamiaisensa sängyssä. Päivälliseksi hän söi lientä, kalaa, lihaa, parsaa, lintua, ja kun hän meni levolle, annoin hänelle vielä vuoteelle jotakin, esimerkiksi pihvin, ja sen hän söi surullisen, huolestuneen näköisenä. Yöllä herätessään hän söi omenia ja appelsiineja. Tämän naisen pääominaisuuksia oli hämmästyttävä kavaluus. Hän oli aina joka hetki kavala, nähtävästi tuntematta siihen minkäänlaista tarvetta, vaistomaisesti, saman vietin vaikutuksesta, joka saa varpusen tirksumaan ja torakan liikuttamaan tuntosarviaan. Hän oli kavala minua, palvelijoita, ovenvartijoita, kauppa-apulaisia, tuttavien kohtaan; hän ei voinut kertaakaan keskustella kenenkään kanssa eikä tavata ketään teeskentelemättä, irvistelemättä. Kun joku mies, olipa tämä sitten palvelija tai herra, vain astuikin huoneeseemme, muuttui Ariadnan katse, ilme, ääni, muuttuivatpa hänen muotonsa ääriänsäkin. Olisittepa edes kerrankin nähnyt hänet silloin, niin olisitte varmaan sanonut, ettei voinut olla meitä ylhäisempiä ja rikkaampia ihmisiä koko Italiassa. Ei sattunut sitä taiteilijaa hänen seuraansa, jolle hän ei olisi laverrellut jonninjoutavia valheita tämän erinomaisista luonnonlahjoista.

— Te olette suurenmoinen taituri! — sanoi hän suloisella laulavalla äänellä. — Teidän seurassanne on melkein kauheata olla. Luulen, että voitte tunkeutua ihmisielen salatuimpiinkin kätköihin.

Ja kaiken tämän hän sanoi viehättääkseen, saavuttaakseen “menestystä” ja ollakseen lumoava! Hänen aivojensa ainaisena ajatuksena oli vain tämä: miellyttää! Ja se oli hänen elämänsä tarkoitus ja päämäärä. Jos olisin sanonut hänelle, että sen ja sen kadun varrella, siinä ja siinä talossa asui ihminen, joka ei ollut mieltynyt häneen, olisi hän siitä todellakin

kärsinyt. Hänen piti joka päivä saada lumota, vangita, tehdä joku mielettömäksi. Se seikka, että olin hänen vallassaan ja haihduin hänen lumoissaan aivan kuin olemattomiin, tuotti hänelle samaa tyydytystä, jota voittajat tunsivat aikoinaan turnajaisissa. Mutta minun nöyryytykseni ei riittänyt vielä hänelle. Hän väentelihe peitteittä öisin vuoteellaan kuin naarastiikeri, sillä hänen oli aina kuuma, ja luki kirjeitä, joita Lubkov oli hänelle kirjoittanut. Tämä rukoili Ariadnaa saapumaan Venäjälle, muuten hän ryöstäisi ja murhaisi jonkun saadakseen rahaa, jolla matkustaa Ariadnan luo Italiaan. Ariadna vihasi Lubkovia, mutta tämän kiihkeät, orjamaiset kirjeet kiihottivat häntä. Hänen ajatuksensa omasta lumousvoimastaan oli kerrassaan suurenmoinen: hänestä tuntui siltä kuin olisi hän voinut valloittaa suuret joukot ihmisiä, koko Italian, koko maailman, jos he vain olisivat nähneet hänen alastoman ruumiinsa muodon ja hänen ihonsa värin. Nämä puheet ruumiin muodosta ja ihon väristä loukkasivat minua, mutta tämän huomattuaan hän puhui huonolla tuulella ollessaan tuontapaisia typeryyksiä ärsyttääkseen minua, ja menipä kerran niinkin pitkälle, että suuttui erään naisen luona ollessamme vieraisilla tämän huvilassa ja sanoi minulle:

— Ellette lakkaa kiusaamasta minua noilla viisauksillanne, riisuudun heti ilki alasti ja heittäydyn tuonne kukkapenkereelle makaamaan!

Ajattelin toisinaan katsellessani, miten hän nukkui, söi tai koetti tekeytyä hyvin naivin näköiseksi: miksi Jumala on luonut hänet kauniiksi, suloiseksi, älykkääksi? Senköhän vuoksi, että hän voisi piehtaroida vuoteessa, syödä ja valehdella, valehdella rajattomasti?

Kolmea seikkaa Ariadna pelkäsi: kuukauden kolmattatoista päivää, ilkeitä silmiä ja pahoja unia. Vapaasta rakkaudesta ja vapaudesta yleensä hän jutteli kuin vanha, jumalinen nainen, ja väitti, että Boleslav Markevitsh on Turgenjevia etevämpi. Mutta hän oli kavala ja teräväkielinen kuin paholainen ja osasi käyttäytyä seuroissa kuin sivistynyt ja edistystä harrastava henkilö ikään.

Ariadna saattoi ilon hetkellä loukata palvelijaa tai tappaa hyönteisen; hän piti härkätaisteluista, luki mielellään murhista ja suuttui, jos joku syytetty vapautettiin.

Elämämme kävi hyvin kalliiksi. Isä parka lähetti minulle eläkkeensä, kaikki pikku tulonsa, lainasi minulle, mistä vain sai irti, ja kun hän kerran vastasi “non habeo”, lähetin hänelle epätoivoisen sähkösanoman, jossa pyysin häntä panttaamaan maatilan. Hiukan myöhemmin pyysin häntä hankkimaan jostakin rahoja toista kiinnitystä vastaan. Hän täytti vähääkään vastustelematta molemmat pyyntöni ja lähetti minulle kaikki rahat viimeiseen kopekkaan asti.

Mutta Ariadna halveksi elämän käytännöllistä puolta, hän välitti viis kaikesta tästä, ja tuhlatessani tuhansia frangeja hänen mielettömiä toiveitaan tyydyttääkseni ja valittaessani kuin vanha puu, lauleli hän iloisin mielin: “Addio bella Napoli”.

Kylmenin vähitellen häntä kohtaan ja rupesin häpeämään suhdettamme. En pidä raskaudesta enkä synnytyksestä, mutta nyt haaveksin toisinaan lasta, joka ainakin muodollisesti olisi voinut muuttaa elämäämme.

Jotten olisi perinpohjin kyllästynyt elämäni, rupesin käymään museoissa ja taidekokoelmissa, aloin lukea kirjasia, söin vähän ja lopetin juomisen. Pitkin päivää uuvutin siten itseäni, ja elämäni tuntui jonkunverran kevyemmältä.

Mutta Ariadna kyllästyi minuun myöskin. Sattumalta kuuluivat ne ihmiset keskisäätyyn, joiden parissa hänellä oli ollut hyvä menestys; lähettiläitä ja salonkeja ei ollut enää; rahoja oli niukanlaisesti ja se tuskastutti, vieläpä itkettikin häntä. Vihdoin hän sanoi, ettei hänellä olisi mitään Venäjänmatkaa vastaan.

Ja niin me lähdimme matkalle. Viime kuukausina ennen lähtöä oli hän kirjoitellut ahkerasti veljelleen; hänellä oli nähtävästi salaiset aikomuksensa, mutta mitkä... Jumala ties. Olin jo aikoja sitten väsynyt onkimaan hänen viekkaita ajatuksiaan.

Mutta me emme lähteneet maalle, vaan olemme nyt matkalla Jaltaan ja sieltä Kaukasiaan. Hän ei viihdy nykyään enää muualla kuin kylpypaikoissa, mutta tietäisittepä vain, miten minä vihaan näitä kylpypaikkoja, miten ilma niissä on ummehtunut ja miten minua kaikki hävettää niissä. Olisinpa nyt kotonani maalla, jossa saisin tehdä työtä otsani hiessä voidakseni siten sovittaa erehdykseni! Nyt tunnen itsessäni piilevän rajattoman voiman ja minusta näyttää siltä, että panemalla nämä voimat liikkeelle voin lunastaa maatilani viidessä vuodessa veloista vapaaksi.

Mutta asia on sekava. Me emme ole enää ulkomailla, vaan Venäjällä ja on ajateltava laillista avioliittoa. Viehätyks on tietysti jo kadonnut, entisestä rakkaudesta ei ole enää hituistakaan jäljellä. Mutta olkootpa asiat miten tahansa, niin on velvollisuuteni naida hänet.

* * * * *

Shamohin, joka oli innostunut kertomuksestaan, ja minä menimme alas ja jatkoimme keskustelua naisista.

Oli jo myöhä tavatessamme toisemme hytissä, jossa rupesimme levolle.

— Toistaiseksi on nainen vain maaseudulla miehen tasalla, — puhui Shamohin. — Siellä hänen ajatuksensa, tunteensa ja aherruksensa askartelevat sivistysasioissa samalla innolla kuin miehen. Mutta älykäs kaupunkilaisnainen on jo paljon järempänä häntä ja palaamassa jälleen entiseen alkuperäiseen tilaansa. Hän on jo puoliksi ihmispeto, ja hänen ansiotaan on juuri se, että ihmisneron valloituksista on mennyt niin paljon hukkaan. Nainen häviää vähitellen naisena ja hänen sijalleen tulee naaras. Tämä älykkään naisen jäännös uhkaa vakavasti kultuuria; peräytyessään koettaa nainen kiinnittää miehen itseensä ja hidastuttaa siten tämän edistystä. Siitä ei ole epäilystäkään.

Minä kysyin: miksi tuomita kaikkia naisia yhden ainoan mukaan... Ariadnan mukaan? Jo naisten pyrkimys sivistykseen ja sukupuolten tasa-arvoisuuteen, mikä mielestäni on pyrkimystä oikeudenmukaisuuteen, kumoaa jokaisen luulon taaksepäin kulkevasta kehityksestä.

Mutta Shamohin tuskin kuunteli minua ja hymyili epäluuloisesti. Hän oli jo kiihkeä, paatunut naisten vihaaja, ja olisi ollut turhaa koettaa muuttaa hänen mieltään.

— Riittää! — keskeytti hän. — Ellei nainen kerran pidä minua tasa-arvoisena ihmisenä, vaan koiraksena, ja koettaa koko ikänsä vain miellyttää minua, s.o. valloittaa minut, niin saattaako silloin enää puhua naisen täysistä oikeuksista? Oi, älkää luottako heihin, he ovat niin kovin viekkaita! Me miehet teemme työtä hankkiaksemme heille vapauden, mutta he eivät välitä tästä vapaudesta, ovat vain valittavinaan. He ovat niin äärettömän viekkaita!

Kinastelu ikävystytti minua, tahdoin nukkua ja käännyin seinään päin.

— Niin, — kuulin vielä, kun olin jo nukahtamaisillani. — Niin! Syy on kokonaan kasvatuksessamme, hyvä ystäväni. Kaupungeissa naisten kasvatus rajoittuu pääasiallisesti siihen, että heistä koetetaan muodostaa ihmispetoja, s.o. opettaa häntä miellyttämään koirasta ja pitämään tätä vallassaan. Niin!

Shamohin huohti.

Tyttöjä ja poikia on opetettava rinnan, jotta he saisivat olla aina yhdessä, ja naisen kasvatuksen tulee olla sellainen, että hän miehen tavoin tottuisi huomaamaan erehdyksensä, muuten hän luulee olevansa aina oikeassa. Istutettakoon tyttöihin heidän vielä kapaloissa ollessaan se käsitys, että mies ei ole vain pelkkä kavaljeeri ja sulhanen, vaan läheinen, samanarvoinen ihminen kuin nainenkin. Opetettakoon heitä ajattelemaan loogillisesti, älköönkään heille vakuutettako, että heidän aivonsa painavat vähemmän kuin miehen ja että he senvuoksi saavat olla välinpitämättömiä tieteitä, taiteita ja yleensä kultuuria kohtaan. Suutarin tai maalarin oppipojalla on myöskin pienemmät aivot kuin täysikasvuisella miehellä, mutta hän ottaa kuitenkin osaa yleiseen olemassaolontaisteluun, hän tekee työtä ja kärsii. On myöskin luovuttava tuosta tavasta vedota fysiologiaan, raskaudentilaan ja synnytyksiin, sillä ensinnäkin: nainen ei synnytä joka kuukausi, toiseksi: kaikki naiset eivät saa lapsia ja kolmanneksi: maalaisnainen tekee peltotyötä vielä päivää ennen synnytystä eikä kärsi siitä. Vallitkoon sitäpaitsi arkielämässä täydellinen yhdenvertaisuus. Jos mies tarjoaa naiselle tuolin tai antaa hänelle lattialle pudonneen nenäliinan, niin maksakoon nainen takaisin samalla mitalla. Minulla ei ole mitään sitä vastaan, jos hyvään perheeseen kuuluva tyttö auttaa ylleni päällystakin tai ojentaa minulle lasillisen vettä...

Enempää en kuullut; minä nukahdin.

Seuraavana päivänä Sevastopolia lähestyessämme oli huono, sateinen sää. Laiva keinui. Shamohin istui ääneti kanssani laivan kannella syviin ajatuksiin vaipuneena. Teelle soitettaessa alkoi kannelle laskeutua miehiä, kaulukset pystyssä, ja naisia, joiden kasvot olivat unisen näköiset. Eräs naisista, nuori ja hyvin kaunis, sama, joka Woloczyskassa oli suuttunut tullivirkamiehiin, tuli Shamohinin luo ja sanoi tälle oikukkaan, hemmotellen lapsen tavoin:

— Jean, lintusi on merisairas!

Jaltassa asuessani näin tämän kauniin naisen ratsastavan kahden upseerin seurassa, jotka pysyivät töin tuskin hänen kintereillään. Ja eräänä aamuna näin hänen istuvan meren rannalla yllään fryygalainen päähine ja esiliina. Hän maalasi öljyvärietyydiä, ja jonkun matkan päässä seisoj joukko ihmisiä häntä ihailen.

Tutustuin sitten kerran tuohon naiseen. Hän puristi lujasti kättäni, loi minuun ihastuneen silmäyksen ja kiitti hempeällä äänellä minua siitä tyydytyksestä, jonka teokseni olivat tuottaneet hänelle.

— Älkää uskoko, — kuiskasi Shamohin minulle, — hän ei ole lukenut yhtään ainoatakaan teostanne.

Kävellessäni rannalla myöhemmin illalla, tapasin Shamohinin, joka kantoi suuria hedelmä- ja herkkukääröjä.

— Ruhtinas Maktujev on täällä! — huusi hän iloisesti. — Saapui eilen Ariadnan veljen, spiritistin kanssa. Nyt ymmärrän, missä asioissa Ariadna kirjoitteli niin ahkerasti veljelleen! Hyvä Jumala, — jatkoi hän kohottaen katseensa taivasta kohti ja painaen kääröjä rintaansa vasten, — jos hänen aikeensa ruhtinaan suhteen onnistuisivat, olisin minä vapaa ja voisin matkustaa siinä tapauksessa maalle isäni luo!

Ja Shamohin jatkoi kiireesti matkaansa.

— Alan jo uskoa henkiin! — huusi hän minulle taakseen katsahtaen. — Isoisä Hilarionin henki näyttää ennustaneen oikein! Oi, kunpa asianlaita niin olisi!

Seuraavana päivänä matkustin Jaltasta, mutta sitä en tiedä, miten Shamohinin romaani lienee loppunut.

Vera.

Ivan Aleksejevitsh Ognjev muisteli, kuinka hän eräänä elokuun iltana avasi lasioven niin että helisi, ja meni ulos parvekkeelle. Hänen yllään oli silloin kevyt hartiavaippa ja päässään leveälierinen olkihattu, joka nyt virui tomuisena sängyn alla jalkineitten seassa. Toisessa kädessään hänellä oli pino kirjoja ja vihkoja, toisessa paksu ryhmysauva.

Oven takana hänelle tietä valaisten seisoi talon isäntä, Kusnetsov, kaljupäinen, harmaapartainen ukko, yllään lumivalkoinen, nukkanahkainen takki. Ukko hymyili sydämellisesti ja nyökäytteli päätään.

— Hyvästi, vanhus! — huusi Ognjev hänelle. Kusnetsov asetti lampun pöydälle ja meni myöskin parvekkeelle. Kaksi pitkää, kapeata varjoa siirtyi portailta kukkalavoille ja häipyi edemmäksi lehmusten rungoille.

— Hyvästi ja suuret kiitokset vielä kerran! — virkkoi Ivan Aleksejevitsh. — Kiitän teitä hyväntahtoisuudestanne, herttaisuudestanne, rakkaudestanne... En unohda ikipäivinä teidän vieraanvaraisuuttanne. Te olette niin hyvä, tyttärenne on hyvä, te kaikki olette niin hyviä, iloisia, sydämellisiä... niin kelpo ihmisiä, etten osaa sitä sanoakaan!

Tunteiden kyllyydestä ja väkevien juomien vaikutuksesta Ognjev puhui laulavalla äänellä ja oli niin liikutettu, että vilkuttamalla silmiään ja kohauttelemalla olkapäitään tulkitsi tunteitaan enemmän kuin sanoin. Kusnetsov, joka myöskin oli lämmennyt ja liikutettu juomista, kurottautui nuorta miestä kohti ja suuteli tätä.

— Olen tottunut teihin kuin koira isäntäänsä! — jatkoi Ognjev. — Olen käynyt melkein joka päivä luonanne, jäänyt kymmenkunta kertaa teille yöksikin, ja maistellut niin runsaasti juomianne, että tekee oikein pahaä sitä nyt muistelllessani. Mutta etupäässä kiitän teitä, Gavril Petrovitsh, siitä myötävaikutuksesta ja avusta, jota olette minulle osoittanut. Ilman teitä olisin varmaankin saanut oleskella täällä aina lokakuuhun saakka tilastoineni. Mutta kyllä alkulauseessani kirjoitankin: "Pidän velvollisuutenani lausua kiitokseni N:n kunnallishallinnon puheenjohtajalle, herra Kusnetsoville hänen sydämellisestä myötävaikutuksestaan". Tilastotieteellä tulee olemaan loistava tulevaisuus! Pyydän lausumaan tervehdykseni Vera Gavrilovnalle ja sanomaan tohtoreille, molemmille tuomareille ja teidän kirjurillenne, etten unohda milloinkaan heidän apuaan! Ja nyt, vanhus, syleilkäämme toisiamme ja suudelkaamme jäähyväisiksi!

Juomista uupunut Ognjev suuteli vielä kerran ukkoa ja alkoi laskeutua alas. Alimmalla

portaalla hän katsahti taakseen ja kysyi:

— Näemmeköhän enää milloinkaan toisiamme?

— Jumala ties! — vastasi ukko. — Luultavasti emme!...

— Niin, totisesti! Pietariin ei teitä saa millään, ja minä tuskin koskaan joutunen näille syrjäisille seuduille. Siis, voikaa hyvin!

— Jättäisitte kirjanne tänne! — huusi Kusnetsov hänen jälkeensä. — Miksi turhan tautta kantaa noin painavaa taakkaa? Lähetän huomenna miehen tuomaan niitä!

Mutta Ognjev ei kuullut enää, vaan eteni nopeasti talosta. Hänen viinistä lämmennyt mielensä oli sekä iloinen että surullinen... Hän kulki ja mietti, miten usein tässä maailmassa sentään tapaa hyviä ihmisiä ja kuinka sääliittävä on, ettei näistä tapaamisista jää muuta kuin muistot jällelle. Näet joskus kaukana taivaanrannalla kurkiparven, heikko tuulihenki kantaa sen valittavan ja samalla kiihkeän huudon korviisi, mutta hetken kuluttua et näe enää pienintäkään pistettä etkä kuule heikointakaan ääntä, katsoppa sitten siintävään etäisyyteen miten hartaasti tahansa. Samoin vilahtavat ihmiset elämässä ohitsemme heidän kasvonsa, ja sanansa katoavat menneisyyteen jättämättä jälkeensä muuta kuin muiston mitättömiä tähteitä.

Ivan Aleksejevitch oli asunut keväästä saakka täällä N:n pitäjässä ja käväissyt melkein joka päivä Kusnetsovien luona. Siksipä hän piti ukko Kusnetsovia miltei kuin omana isänään, oli tottunut hänen tyttärensä, palvelijoihinsa, ja tutustunut koko taloon aina sen pienimpiä yksityiskohtia myöten. Tuttuja olivat kodikas parveke, puutarhan sopukat, puitten ääriviivat saunan ja kodan takana... Mutta kohta hän on astuva ulos puutarhan pikku portista, ja kaikki tämä on muuttuva vain muistoksi ja menettävä iäksi todellisen merkityksensä hänen elämässään. Kuluu vuosi, kuluupa vielä toinenkin — ja kaikki nämä rakkaat kuvat himmenevät mielikuvituksen luomien näkyjen kera.

“Elämässä ei ole mitään ihmistä kalliimpaa! — ajatteli Ognjev astellessaan liikutettuna puutarhan pikku porttia kohti. — Ei mitään!”

Puutarhassa oli hiljaista, ja ilma siellä oli lämmin. Tuoksui resedalle, tupakalle ja heliotroopille, jotka vielä kukkivat. Pensaitten ja puitten lomissa häilyi ohut, hempeä, kuutamoinen utu, ja kauan säilyivät Ognjevin muistissa nuo sumuhattarat, jotka olivat kuin kummituksia ja seurasivat hiljalleen toinen toistaan pitkin lehtokujaa kiirien. Kuu paistoi korkealla puiston yläpuolella, mutta matalammalla, jossakin idässäpäin liikkui läpikuultavia sumuhöytäileitä. Koko maailma näytti keinuvan pelkkinä mustina kuvina ja harhailevina valkoisina varjoina, ja Ognjev, joka ehkä ensi kerran eläissään näki sumua kuutamoisena elokuun iltana, luuli, ettei se ollut luontoa, vaan näyttämökoriste, jossa ymmärtämättömät ilotulittajat, tahtoen valaista puutarhan valkoisella bengaalitulella, olivat istuutuneet pensaitten alle ja tulen kera päästäneet ilmoille myöskin valkoista savua.

Kun Ognjev lähestyi puutarhan pikku porttia, erosi aitauksen luota tumma varjo, joka tuli häntä vastaan.

— Vera Gavrilovna! — ilostui Ognjev. — Te täällä? Ja minä kun etsin turhaan teitä kotoanne lausuakseni teille jäähyväiset... Niin, hyvästi siis, nyt minä lähden!

— Näin varhain? Kellohan on vasta yksitoista.

— Kyllä nyt on jo aika!... Pitää ensin käydä viisi virstaa ja sitten vielä nukkua. Ja huomenna on noustava varhain...

Ognjevin edessä seisoi Kusnetsovin tytär Vera, 21-vuotias neitonen, joka tavallisesti oli surumielinen, huolimattomasti puettu, mutta sangen mieltäkiinnittävä. Sellaiset tytöt, jotka haaveksivat paljon ja makaavat ja lukevat laiskoina päivät pääksytysten kaikkea, mitä vain käsiin sattuu, ja jotka ikävöivät ja murehtivat, sellaiset pukeutuvat yleensä huolimattomasti. Mutta niille, joille luonto on suonut maun ja kauneusaistin, antaa tämä pukeutumisen kevyt huolimattomuus erikoisen viehätöksensä. Ainakaan Ognjev, muistellessaan jälkeinpäin viehättävää Veraa, ei voinut ajatella häntä ilman tuota väljää viittaa, joka vyötäisten kohdalta oli syvissä poimuissa olematta silti vartalonmukainen, ei ilman hiuskiehkuraa, joka korkeasta kampauksesta oli valahtanut otsalle, ei ilman sitä punaista, pumpulasyrjäistä liinaa, joka iltaisin riippui niin alakuloisesti Veran olkapäällä kuin lippu tyynellä säällä, mutta oli päivällä eteisessä rutussa miesten hattujen seassa tai ruokahuoneen arkulla, jossa vanha kissa loikoi kursailematta sen päällä. Tästä liinasta ja noista viitan poimuista tuulahti jonkinlainen vapaa velttous, kodikkuus ja hyväsydämys. Ehkä Ognjev juuri senvuoksi, että Vera miellytti häntä, näki tämän joka napissa ja pääremeessä jotakin lämmintä, viehättävää, luontevaa, jotakin sellaista hyvää ja runollista, jota ei ole valheellisissa, kylmissä, kauneustunteensa menettäneissä naisissa.

Veran vartalo oli sopusuhtainen, hänen piirteensä olivat säännölliset ja tukkansa kaunis ja kihara. Ognjev, joka oli nähnyt eläissään hyvin vähän naisia, piti häntä kaunottarena.

— Huomenna matkustan! — sanoi Ognjev hyvästellessään pikku portin luona. — Muistelkaa ystävyydellä minua! Kiitos kaikesta!

Samalla laulavalla äänellä kuin ukonkin kanssa puhuessaan, ja samalla tapaa olkapäitään kohautellen hän alkoi nyt kiitellä Veraa vieraanvaraisuudesta ja hyväsydämyydestä.

— Olen kirjoittanut teistä äidilleni joka kirjeessä, — sanoi Ognjev. — Kunpa kaikki olisivat sellaisia kuin te ja teidän isäukkonne, niin silloin vasta elämä olisi suloista! Kotiväkenne on kerrassaan suurenmoista! Te olette yksinkertaisia, sydämellisiä kunnon ihmisiä!

— Minne te nyt matkustatte? — kysyi Vera.

— Ensin äitini luo Oreliin, jossa viivyn parisen viikkoa, ja sitten Pietariin töihin.

— Entä sitten?

— Sittenkö? Koko talven teen työtä ja keväällä matkustan jälleen jonnekin maaseudulle kokoomaan aineksia tilastoani varten. No niin, eläkää onnellisena, kauan... Tuskinpa enää koskaan näemme toisiamme.

Ognjev kumartui ja suuteli Veran kättä. Sitten hän sanattoman liikutuksen valtaamana korjasi hartiavaippaansa paremmin ylleen ja kirjoja mukavampaan asentoon, oli hetken vaiti ja virkkoi:

— Miten paljon täällä onkaan sumua.

— Niin on. Ettehän vain suinkaan unohtanut mitään?

— Nähtävästi en mitään...

Ognjev seiso i hetken äänettömänä, kääntyi sitten kömpelösti pikkuporttia kohti ja astui ulos puutarhasta.

— Odottakaa, minä saatan teitä meidän metsäämme saakka, — virkkoi Vera astuen hänen jälkeensä.

He lähtivät astelemaan tietä pitkin. Nyt eivät puut sulkeneet enää näköalaa ja saattoi nähdä taivaan ja kaukaisuuden. Koko luonto oli ikäänkuin himmeän, läpikuultavan harson peitossa, josta sen kauneus näytti iloisesti katselevan. Sumu, jota oli paikoin sakeasti, paikoin ohuesti, lepäili epätasaisena pensaiden ja kuhilaiden yllä, harhaili höytäleinä yli tien tai painui maahan ikäänkuin koettaen olla sulkematta näköalaa. Sumuharson läpi näkyi aina metsään saakka koko tie molemmin puolin kulkevine tummine ojineen ja pienine pensaineen, jotka kasvoivat ojien vierillä ja estivät sumuhöytäleiden harhailua. Puolen virstan päässä pikkuportista häämötti Kusnetsovin metsälohko.

“Miksi hän lähti kanssani? Varmasti hän on saatettava takaisin!” — ajatteli Ognjev, mutta silmäilyään Veran kasvoja hän hymyili hellästi ja sanoi:

— Eipä haluttaisi lähteä täältä pois, kun sää on näin kaunis! Ilta on todella romanttinen: kuu, hiljaisuus ja paljon muuta. Tiedättekö mitä, Vera Gavrilovna? Olen elänyt jo 29 vuotta tässä maailmassa, mutta minulla ei ole ollut ainoatakaan seikkailua. Koko elinaikanani ei ainoatakaan romanttista tarinaa, niin että en tunne lemmenkohtauksia enkä lehtokujia huokauksineen ja suuteloineen muuta kuin kuulopuheelta. Luonnotonta! Istuessasi kaupungissa kammiossasi et huomaa tätä puutetta, mutta täällä raittiissa ilmassa sen tuntee voimakkaasti... Oikein harmittaa!

— Miksi niin?

— Enpä tiedä. Luultavasti ei minulla ole ollut liikaa aikaa tai ehkäpä en ole tavannut sellaisia naisia, jotka... Yleensä minulla on vähän tuttavია enkä liiku juuri missään.

Nuoret astuivat kolmisen sataa askelta sanaakaan virkkamatta. Ognjev katseli Veran paljasta päätä ja huivia ja hänen mielessään heräsivät keväiset ja kesäiset päivät toinen toisensa jälkeen. Se oli aikaa, jolloin hän kaukana harmaasta kammioistaan Pietarissa, nauttien täällä hyvien ihmisten huolenpidosta, luonnosta ja mieliharrastuksestaan, ei ennättänyt huomata, kuinka aamuiset sarastukset vaihtuivat iltaiisiin ja kuinka linnut kesän loppua ennustaen herkesivät laulamasta, ensin satakieli, sitten peltopyy ja vähän myöhemmin ruisrääkkä... Aika kului huomaamatta, oli hyvä ja hauska olla...

Sitten Ognjev alkoi ääneen muistella, kuinka vastenmielistä hänen köyhän, ihmisiin ja elämänhyörintään tottumattoman oli saapua huhtikuun lopulla tänne N:n pitäjään, jossa luuli olon käyvän ikäväksi ja yksinäiseksi ja ihmisten välinpitämättömästi puhuvan tilastosta, joka, hänen mielipiteensä mukaan, oli huomattavin kaikista tieteistä. Saavuttuaan eräänä huhtikuun aamuna pieneen N:n kaupunkiin hän asettui asumaan vanhauskoisen Rjabuhinin majataloon, jossa hänelle parista kymmenestä kopekasta vuorokaudessa annettiin valoisa ja puhdas huone sillä ehdolla, että hän tupakoi ulkona. Levähdettyään ja saatuaan tietää, kuka pitäjän kunnallishallinnon puheenjohtaja oli, lähti hän viivyttelämättä jalkasin Gavril Petrovitshin luo. Hänen oli kuljettava neljä virstaa uhkeita niittyjä ja nuoria lehtoja. Yläilmoissa leijaili leivoja, jotka täyttivät ilman

hopeanhelähtävillä äänillä, mutta vihertävillä vainioilla hyppeli peltovariksia arvokkaasti siipiään räpytellen.

— Hyvänen aika! — ihmetteli Ognjev silloin, — eihän täällä aina saane tällaista ilmaa hengittää, vai tuoksuneekohan se näin minun tuloni tähden?

Odottaen kuivaa ja asiallista vastaanottoa hän astui arasti Kusnetsovien asuntoon, katseli silmäkulmainsa alta ja nyki ujosti partaansa. Ukko rypisteli ensin otsaansa, kun ei ymmärtänyt, mitä tällä nuorella miehellä ja tilastotieteellä on tekemistä kunnallishallinnon kanssa, mutta kun tämä oli laajasti selittänyt hänelle, mitä tilastoaines on ja missä ja miten sitä kootaan, niin Gavril Petrovitsh vilkastui, hymyili ja alkoi lapsellisen uteliaasti silmäillä tulijan tilastovihkoja... Saman päivän illalla istui Ivan Aleksejevitch jo Kusnetsovien illallispöydässä, humaltui pian väkevästä juomista, ja katsellessaan uusien tuttaviansa rauhallisia kasvoja ja veltoja liikkeitä, hän tunsu ruumiissaan suloista, uneliasta uupumusta kuten silloin, kun ihmistä nukuttaa, hymyilyttää, kun hän tuntee loikoilemishalua... Ja uudet tuttavat katselivat häntä hartaasti ja kyselivät, tokko hänen vanhempansa elivät, paljonko hän ansaitsi kuukaudessa, kävikö usein teattereissa...

Ognjev muisteli taivalluksiaan ympäri pitäjiä, huviretkiä, kalamatkoja, joukkoretkeä nunnaluostariin abbedissa Marfan luo, joka lahjoitti kullekin vieraalle lasihelmisen kukkaron, muisteli kiihkeitä, loputtomia, aitovenäläisiä riitoja, jolloin riitapukarit nyrkeillä pöytään iskien ja rummuttaen kiistelivät keskenään, keskeyttivät toistensa puheita ja itsekään sitä huomaamatta puhuivat itsensä pussiin, siirtyivät asiasta toiseen ja riideltään siten pari kolme tuntia, nauroivat: "Piru ties, mistä tämä riita syntyi! Alettiin terveydestä, mutta jouduttiin haudantakaisiin asioihin!"

— Entä muistatteko, kuinka minä, te ja tohtori ratsastimme Shestovoon? — kysyi Ivan Aleksejevitch Veralta heidän lähestyessään metsää. — Silloin me vielä tapasimme sen hupsun, jolle minä annoin viisi kopekkaa ja joka kolme kertaa ristinmerkin tehtyään heitti rahan ruispeltoon. Hyvä Jumala, miten runsaasti minulla on muistoja täältä, niin runsaasti, että jos ne voisi koota kiinteään muotoon syntyisi niistä aika harkko kultaa! En ymmärrä, miksi järkevät ja tunteelliset ihmiset tungeksivat suurissa kaupungeissa eivätkä tule tänne? Tokkohan Nevskillä ja suurissa, kosteissa taloissa on enemmän tilaa ja totuutta kuin täällä? Minusta ovat kalustetut vuokrahuoneet, joissa asuu taiteilijoita, lukumiehiä ja sanomalehdentoimittajia, aina näyttäneet epäilyttäviltä.

Noin kahdenkymmenen askeleen päässä metsästä kulki tien yli pieni silta, jonka kussakin kulmauksessa oli pylvä. Tähän Kusnetsovit ja heidän vieraansa tavallisesti pysähtyivät iltakävelyillään. Täältä saattoi kiusata metsän kaikua ja nähdä tien katoavan puitten tummaan siimekseen.

— Nythän olemme jo sillalla! — virkkoi Ognjev. — Tästä kai käännytte takaisin...

Vera pysähtyi ja hengähti.

— Istukaamme, — sanoi hän istahtaen eräälle siltapylväälle. — Ennen lähtöä hyvästeltäessä kaikki tavallisesti istuutuvat.

Ognjev istahti hänen viereensä kirjapinolleen ja jatkoi puheluaan. Vera hengitti raskaasti kävelystä eikä katsellut Ivan Aleksejevitchiin, vaan jonnekin syrjään, niin ettei tämä saattanut nähdä hänen kasvojaan.

— Ja yhtäkkiä me tapaamme toisemme kymmenen vuoden päästä, — puhui Ivan Aleksejevitch. — Millaisia olemme silloin? Te olette ehkä arvoisa perheen äiti, mutta minä jonkun paksun arvokkaan, tarpeettoman tilastollisen kokoelman tekijä. Tapaamme toisemme ja muistelemme menneisyyttä... Me tunnemme nykyisyyden, se täyttää meidät ja liikuttaa meitä... mutta silloin emme enää muista päivää, kuukautta emmekä edes vuotta, jolloin viimeksi näimme toisemme tällä pienellä sillalla. Te tulette muuttumaan... Kuulkaa, muututtehan?...

Vera säpsähti ja kääntyi kysyjää kohti.

— Mitä? — kysyi hän.

— Kysyin teiltä juuri...

— Suokaa anteeksi, en kuullut, mitä sanoitte.

Nyt vasta Ognjev huomasi, että Vera oli muuttunut. Tyttö oli kalpea ja huokaili, ja hänen vavahteleva hengityksensä levisi hänen huulilleen, hänen käsiinsä, hänen päähänsä, ja hänen otsallaan riippui nyt tuon yhden hiussuortuvan asemesta kaksi... Nähtävästi hän ei tohtinut katsoa Ongjevia suoraan silmiin, vaan liikutustaan peittääkseen hän vuoroin korjasi kaulustaan, joka tuntui viiltävän hänen kaulaansa, vuoroin taas veti punaisen liinansa toiselta olkapäältä toiselle...

— Teidän on kaiketi kylmä, — sanoi Ognjev. — Eihän ole terveellistä istua sumussa. Kyllä minä saatan teidät takaisin kotia.

Vera vaikeni.

— Mikä teitä vaivaa? — hymähti Ivan Aleksejevitch. — Te vaikenette ettekä vastaa kysymyksiini. Oletteko sairas vai oletteko suuttunut?

Vera, joka painoi lujasti kädellään Ongjevin puoleista poskeaan, tempasi yhtäkkiä kätensä pois.

— Kauhea asema... — kuiskasi hän kasvoillaan suuren tuskan ilme. — Kauhea!...

— Miksi se niin kauhea on? — kysyi Ognjev olkapäitään kohauttaen ja ihmetystään salaamatta. — Mitä tämä oikeastaan merkitsee?

Yhä vielä raskaasti hengittäen ja vavisten kääntyi Vera selin häneen, katseli puolisen minuuttia taivasta ja virkkoi:

— Minun täytyy saada puhua kanssanne, Ivan Aleksejevitch...

— Kyllä minä kuuntelen.

— Teistä tuntuu ehkä kummalliselta... te ihmettelette, mutta minusta on kaikki yhdentekevää...

Ognjev kohautti vielä kerran olkapäitään ja valmistautui kuuntelemaan.

— Minä, tuota noin... — alkoi Vera painaen päänsä alas ja hypistellen liinansa pumpuloita. — Nähkääs, minä... tuota noin... tahdoin sanoa... Teistä tuntuu kummalliselta ja... typerältä, mutta minä... en voi enää kauemmin.

Veran puhe muuttui epäselväksi muminaiksi, jonka itku äkkiä katkaisi. Tyttö kätki kasvonsa liinaan, painoi päänsä vieläkin alemmaksi ja itki ääneen. Ivan Aleksejevitch rykäsi ihmetyksestä hämmästyneenä ja tietämättä, mitä sanoa tai tehdä, katsoi toivottomasti ympärilleen. Itkuun ja kyyneliin tottumattomana hänenkin silmänsä vettyivät.

— Hyvänen aika, mitä nyt! — jupisi hän hajamielisesti. — Vera Gavrilovna, miksi te nyt? ... Armaani, oletteko sairas? Vai onko joku loukannut teitä? Sanokaa nyt, ehkä minä voin...

Kun Ivan Aleksejevitch koettaen lohduttaa tyttöä rohkeni hellävaroen irroittaa tämän kädet kasvoilta, hymyili Vera hänelle kyyneltensä läpi ja virkkoi:

— Minä... minä rakastan teitä!

Nämä yksinkertaiset ja tavalliset sanat lausui tyttö aivan jokapäiväisesti, mutta ne hämmensivät kovin Ognjevia. Hän kääntyi pois päin Verasta, nousi ja kun hänen hämmästyksensä oli hiukan haihtunut, häntä alkoi pelottaa.

Surunvoittoinen, lämmennyt, hellätunteinen mieliala, jonka lähtö ja läksiäisjuomat olivat hänessä herättäneet, katosi heti tehden tilaa katkeralle, vastenmieliselle kiusallisuudentunteelle. Hän tunsi joutuvansa pois suunniltaan ja hän vieroi Veraa, joka nyt, tunnustettuaan rakkautensa ja heitettyään yltään luoksepäsemättömyyden, mikä niin kaunistaa naista, näytti ikäänkuin lyhyemmältä, yksinkertaisemmalta, himmeämmältä.

“Mitä tämä on? — kauhistui Ivan Aleksejevitch. — Mutta minähän rakastan häntä... vai enkö? Siinäpä arvoitus!”

Mutta Vera, kun kaikkein pahin ja raskain oli vihdoinkin sanottu, hengitti taas vapaasti. Hän nousi myöskin seisomaan ja katsoen Ivan Aleksejevitchia suoraan silmiin alkoi puhua nopeasti, hillittömästi, innokkaasti.

Kuten ihminen, joka äkkiä pelästyy, ei voi muistaa katastroofin yksityiskohtaista kulkua, niin ei Ognjevkaan muistanut Veran sanoja ja lauseita. Hän muisti vain tytön puheen sisällön, hänet itsensä ja sen vaikutuksen, minkä tuo rakkaudentunnustus teki, muisti ikäänkuin tukahutetun, jonkun verran liikutuksesta sortuneen äänen, ja puhettavan omituisen musikaalisuuden ja intohimoisuuden.

Itkien, nauraen, kyynelten silmäripsissä kimaltaessa Vera kertoi, että heti heidän tuttavuutensa ensimmäisenä päivänä Ivan Aleksejevitchin alkuperäisyys, järki, kauniit, viisaat silmät, toimet ja elämän päämäärä olivat hämmästyttäneet häntä ja että hän oli rakastunut tulisesti, järjettömästi ja syvästi; että keväällä, kun hän tuli puutarhasta sisään ja näki eteisessä Ivan Aleksejevitchin hartiavaipan tai kuuli kaukaa hänen äänensä, niin hänen sydäntänsä hiveli viileä, onnea aavistava tuulahdus. Hänen tyhjät pilapuheensakin saivat tytön nauramaan; jokaisessa vihkoon merkityssä numerossa näytti olevan jotakin harvinaista, suurenmoista; hänen ryhmysauvansa näytti kaikkia puita kauniimmalta.

Metsä, sumuhöytäleet ja tummat ojat kahden puolen tietä näyttivät vaienneen ja kuuntelevan tytön kertomusta, mutta Ognjevin sielussa liikkui jotakin pahaa ja kummallista... Tunnustaessaan rakkautensa Vera oli ihana, puhui kauniisti ja tulisesti, mutta Ognjev ei tuntenut nautintoa eikä elämäniloa, kuten olisi toivonut, vaan myötätuntoisuutta, tuskaa ja sääliä Veraa kohtaan, senvuoksi, että hänen tähtensä kärsi noin hyvä ihminen. Ties, ohjasiko Ognjevia kirjallinen järki vai ilmenikö hänessä järkähtämätön tottumus objektiivisuuteen, mikä niin usein häiritsee ihmisten elämää, mutta joka tapauksessa tuntuivat Veran innostus ja kärsimys hänestä tympäiseviltä eikä vakavilta. Samassa hänen tunteensa kuohahti ja kuiskasi hänelle, että kaikki, mitä hän nyt kuuli ja näki, oli luonnon ja personallisen onnen kannalta katsoen tilastoa, kirjoja ja totuuksia tärkeämpää... Ja hän kiukutteli ja syytti itseään, vaikkei ymmärtänytkään, mihin oli vikapää.

Ognjevin kiusallista asemaa pahensi sekin, ettei hän tiennyt, mitä vastata, ja vastata piti ehdottomasti. Suoraan vastaukseen: "en rakasta teitä", siihen hänen voimansa eivät riittäneet, mutta hän ei voinut myöskään myöntyä, sillä hän ei löytänyt kipinääkään sydämestään, vaikka kuinka olisi etsinyt...

Hän vaikenä, mutta Vera kertoi sillä aikaa, ettei hänellä ollut suurempaa onnea kuin saada nähdä hänet, lähteä vaikka heti hänen kanssaan minne hän vain tahtoi, olla hänen vaimonaan ja auttajanaan ja jos Ognjev nyt lähtisi hänen luotaan, niin kuolisi Vera ikävään...

— Minä en voi jäädä tänne! — sanoi Vera käsiään väännellen. — Koti, tämä metsä, ilma, kaikki täällä on käynyt minulle vastenmieliseksi. Minä en voi kestää tätä alituista rauhaa ja päämäärätöntä elämää, en voi sietää meidän värittömiä ja kalpeita ihmisiämme, jotka ovat toinen toisensa kaltaisia kuin vesipisarot! He ovat kaikki sydämellisiä ja hyväntahtoisia, senvuoksi, että ovat kylläisiä eivätkä kärsi, taistele... Mutta minä tahdon juuri suuriin, kosteihin kivitaloihin, joissa kärsitään työstä rasittuneina, työstä ja puutteista...

Tämäkin puhe tuntui Ognjevistä vastenmieliseltä eikä vakavalta. Kun Vera herkesi puhumasta, niin hän ei tiennyt vielääkään mitä sanoa, mutta kun hän ei saattanut vaietakaan, niin hän jupisi:

— Minä, Vera Gavrilovna, olen teille hyvin kiitollinen, vaikka tunnen, etten ole mitenkään ansainnut sellaista... teidän puoleltanne... tunnetta. Toiseksi, rehellisenä ihmisenä minun täytyy sanoa, että ... onni perustuu tasapainoon... se on, molemminpuoliseen rakkauteen...

Mutta samassa Ognjev häpesi jupinaansa ja vaikenä. Hän tunsikin, että tällä hetkellä oli hänen

kasvojensa ilme tyhmä, typerä, syyllinen, että hänen naamansa oli pinnistetty ja jännittynyt... Vera osasi kaiketikin lukea totuuden hänen kasvoistaan, koska hän yhtäkkiä muuttui vakavaksi, kalpeaksi ja hänen päänsä painui alas.

— Suokaa anteeksi, — mutisi Ognjev, kestävästi pitempää vaihteloa.

— Minä kunnioitan teitä niin paljon, että... kärsin siitä!...

Vera kääntyi pikaisesti ympäri ja lähti nopeasti astelemaan kotiansa kohti. Ognjev seurasi häntä.

— Ei tarvitse! — sanoi Vera viitaten hänelle kädellään. — Älkää tulko, minä menen yksin...

— Eihän toki... pitäähän sentään saattaa...

Mitä ikinä Ognjev puhuikaan, kaikki tuntui hänestä inhottavalta ja typerältä. Syyllisyyden tunne kasvoi hänessä askel askeleelta. Hän kiukutteli, puristeli nyrkkiään ja kirosi kylmyyttään ja kömpelöä käytöstään naisten seurassa. Koettaen kiihottaa itseään hän katsoi Veran kaunista vartaloa, hänen tukkaansa ja pienten jalkojensa jälkiä pölyisellä tiellä, palautti mieleensä hänen sanojaan ja kyyneleitään, mutta kaikki tämä vain liikutti hänen mieltään eikä kiihottanut sitä.

“Ah, eihän saata väkivalloin rakastua!” — vakuutti hän itselleen ja ajatteli samalla: — “mutta koska minä oikeastaan rakastun väkivallatta? Olenhan kohta 30-vuotias! Veraa parempaa naista en ole milloinkaan tavannut enkä tule ikänä enää tapaamaan... Oh, koiramaista vanhuutta! 30-vuotias vanhus!”

Vera asteli hänen edellään yhä nopeammin ympärilleen katsomatta, pää painuksissa. Ognjevistä näytti kuin hän olisi surusta surkastunut hartia kohdalta...

“Kuvittelenpa, mitä hänen mielessään nyt liikkuu! — ajatteli Ognjev katsellessaan tytön selkää. — Kaiketi häntä hävettää ja tuskastuttaa siihen määrin, että tahtoisi kuolla! Hyvä Jumala, kuinka paljon tässä elämässä on runoutta, järkeä... Mutta miten typerä, järjetön minä sentään olen!...”

Puutarhan pikkuportin luona Vera katsahti taakseen, köyristyi, veti liinan ympärilleen ja lähti hätäisesti kävelemään pitkin lehtokujaa.

Ivan Aleksejevitch jäi yksin. Palatessaan takaisin metsään hän asteli verkalleen, pysähtyen vähän väliä katselemaan pikku porttiin päin sen näköisenä kuin ei olisi uskonut itseään. Hän etsi tiestä Veran jälkiä eikä uskonut, että tyttö, joka oli häntä niin miellyttänyt, oli vastikään tunnustanut hänelle rakkautensa ja että hän niin kömpelösti oli “kieltäytynyt.” Ensi kerran elämässään hän tuli kokemuksesta vakuutetuksi siitä, kuinka vähän ihminen on riippuvainen hyvästä tahdostaan, ja huomanneeksi omasta itsestään, millaisessa asemassa kunnollinen ja hyvätahtoinen ihminen on aiheuttaessaan lähimmäiselleen vasten tahtoaan julmia, ansaitsemattomia kärsimyksiä.

Hänellä oli paha omatunto, ja kun Vera oli kadonnut, alkoi hänestä tuntua siltä, kuin hän olisi menettänyt jotakin hyvin kallista, läheistä, jota hän ei enää voinut saavuttaa. Hän tunsu, että Veran mukana katosi osa hänen nuoruuttaan, ja että ne hetket, jotka hän niin hyödyttömästi oli elänyt, eivät enää ikänä palaisi takaisin. Saavuttuaan sillalle hän pysähtyi ja rupesi miettimään. Hän tahtoi löytää syyn kummalliseen

kylmäkiskoisuuteensa. Hänestä oli selvää, ettei se ollut hänen ulkopuolellaan, vaan hänessä itsessään. Vilpittömästi hän tunnusti itselleen, että se ei ollut järkeilevää kylmäkiskoisuutta, jolla viisaat ihmiset niin usein kerskailevat, eikä itserakkaan hölmön kylmyyttä, vaan aivan yksinkertaisesti henkistä voimattomuutta, kykenemättömyyttä käsittää syvästi kauneutta, varhaista vanhuutta, johon hänet oli vienyt kasvatus, taistelu leipäkannikasta ja perheettömänä numeroidussa huoneessa asuminen.

Sillalta hän lähti vitkaan, ikäänkuin vastenmielisesti astumaan metsään johtavaa tietä pitkin. Täällä, missä puitten läpi hohtava kuutamoa räikeinä täplinä kuvastui tummaa, sakeata taustaa vasten, jossa hän ei tuntenut mitään muuta kuin omat ajatuksensa, täällä hän halusi hartaasti saada takaisin sen, mitä oli menettänyt.

Ja Ivan Aleksejevitch kuvitteli mielessään, että hän oli palannut vielä kerran takaisin. Yllyttäen itseään muistelmilla ja ajatellen voimakkaasti Veraa hän riensi puutarhaan. Tiellä ja puutarhassa ei ollut enää sumua, ja kirkas kuu paistoi kuin puhtaaksi pestynä taivaalta. Idässä oli vielä hiukan usvaa ja taivas jonkun verran synkkä... Ognjev kuvitteli astuvansa varovasti tummia ikkunoita kohti. Heliotrooppi ja reseda tuoksuivat väkevästi... Karo heilutti ystävällisesti häntäänsä, juoksi hänen luokseen ja haistoi hänen kättään... Karo oli ainoa elävä olento, jonka hän näki kiertäessään pari kertaa talon ympäri. Sitten hän pysähtyi Veran pimeän ikkunan alle ja viitattuaan kädellä poistui raskaasti huoaten puutarhasta...

Tunnin kuluttua hän oli jo tuossa pienessä kaupungissa, jossa hän majaili, ja kolkutti kasvot kuumina majatalon porttia, johon hän väsyneenä nojasi. Jossakin kaukana haukkui koira ja ikäänkuin vastaukseksi hänen kolkutukseensa alettiin kirkon luona soittaa raskasta rautalevyä...

— Yökäudet kuljeskelet pitkin... murisi porttia avatessaan majatalon isäntä, jonka yllä oli kuin pitkä naisten paita. — Parempi olisi, jos rukoilisit Jumalaa ja heittäisit nuo yöjuoksusi...

Saavuttuaan sisälle huoneeseensa Ivan Aleksejevitch laskeutui vuoteelle ja tuijotti pitkän aikaa tuleen... Sitten hän ravisti päätään ja alkoi laittaa tavaroitaan matkakuntoon...

Volodja.

Kesäisenä sunnuntaina viiden tienoissa iltapäivällä istui Volodja, seitsentoistavuotias, ruma, sairaloinen ja ujo kimnasisti, Shumihinin huvilan lehtimajassa ja ikävöi. Hänen ilottomat ajatuksensa kulkivat kolmeen suuntaan. Ensimmäinen huomenna, maanantaina hänen tuli suorittaa matematiikan tutkinto; hän tiesi, että jollei hän huomenna voinut ratkaista kirjallista tehtävää, niin hänet erotettaisiin koulusta, koska hän oli toista vuotta kuudennella luokalla ja kovin heikko algebrassa. Toiseksi, hänen olonsa Shumihinien luona kiusasi hänen itserakkauttaan, sillä he olivat rikkaita ja aristokraattisia ihmisiä. Hänestä tuntui siltä, että rouva Shumihin ja tämän sukulaiset kohtelivat hänen äitiään kuin köyhää armoleivän syöjää, etteivät he kunnioittaneet äitiä, vaan pitivät häntä pilkkanaan. Kerran Volodja kuuli sattumalta, kuinka rouva Shumihin sanoi terassilla serkulleen Anna Fedorovnalle, että Volodjan äiti kaikin tavoin itseään laitellen tekeytyi nuoremaksi kuin oli, ettei hän koskaan maksanut korttipelissä häviämiään rahoja ja muisti kyllä tilaisuuden sattuessa, että oma suu oli aina lähinnä. Joka päivä Volodja rukoili äitiään, ettei tämä matkustaisi Shumihinien luo, kuvasi miten huonossa asemassa hän oli tuohon

herrasväkeen nähden, vakuutteli, puhui röyhkeästi, mutta äiti, kevytmielinen, hemmoteltu nainen, joka oli eläessään tuhlannut kahden ihmisen omaisuuden, omansa ja miehensä, pyrki yhä vain parempaan, ylhäisempään seuraan, eikä ymmärtänyt poikaansa, jonka pari kertaa viikossa täytyi seurata äitiä tuohon vihattuun Shumihinien huvilaan.

Kolmanneksi Volodja ei voinut hetkeksikään vapautua kummallisesta vastenmielisyyden tunteesta, joka oli hänelle aivan uusi... Hän tunsu nimittäin olevansa rakastunut rouva Shumihinin serkkuun ja vieraaseen, Anna Fedorovnaan. Tämä oli vilkasliikkeinen, kovaääninen ja naurunhaluinen kolmikymmenvuotias nainen, terve, tanakka, punakka, pyöreäharteinen, lihavaleukainen ja ohuet huulet aina hymyssä. Hän ei ollut kaunis eikä nuorikaan — sen Volodja kyllä tiesi — mutta jostakin syystä hän ei voinut olla ajattelematta, katsomatta tuota naista, kun tämä krokettia pelatessaan kohautteli pyöreitä hartioitaan ja liikutti sileätä selkäänsä tai naurettuaan jonkun aikaa ja juostuaan portaita ylös, heittäytyi nojatuoliin, sulki silmänsä ja hengitti raskaasti, ikäänkuin hänen rintaansa olisi ahdistanut. Anna Fedorovna oli naimisissa. Hänen miehensä, arkkitehti, joka oli käytökseltään sangen arvokas, saapui kerran viikossa huvilaan, nukkui tarpeekseen ja palasi takaisin kaupunkiin. Kummallisen tunteen herätti Volodjassa se, että hän syyttä vihasi tätä arkkitehtiä ja iloitsi joka kerran, kun tämä matkusti takaisin kaupunkiin...

Istuessaan nyt lehtimajassa ja ajatellessaan huomista tutkintoa ja äitiään, jolle naurettiin, hän halusi voimakkaasti nähdä Njutan — näin nimittivät Shumihinit Anna Fedorovnaa — kuulla hänen äänensä, vaatteittensa kahinan... Tämä halu ei ollut sen puhtaan, runollisen rakkauden kaltaista, josta hän oli lukenut romaaneissa, ja josta hän uneksi joka ilta levolle mennessään, vaan oli se niin kummallista, käsittämätöntä; hän häpesi ja pelkäsi kuin jotakin kovin pahaa ja rietasta, jota oli vaikea edes itselleenkin tunnustaa...

— Se ei ole rakkautta, — arveli hän itsekseen. — Kolmikymmenvuotisiin ja naimisissa oleviin naisiin ei rakastuta... Se on vain oikku... pieni oikku...

Ajatellessaan tätä oikkua hän muisti olevansa sanomattoman ujo, viiksetön, kesakkoinen, pienisilmäinen ja kuvitteli seisovansa Njutan rinnalla; mutta tämä pari tuntui hänestä mahdottomalta. Sen jälkeen hän kuvitteli olevansa kaunis, rohkea, älykäs, yllään viimeisen muodin mukainen puku...

Istuessaan kumartuneena lehtimajan hämärässä nurkassa ja juuri kiihkeimmillään haaveillessaan, hän kuuli keveitä askelia. Joku kulki verkalleen lehtokujaa pitkin. Askeleet hiljenivät pian ja lehtimajan ovella väikkyi jotakin valkoista.

— Onko täällä ketään? — kysyi naisen ääni.

Volodja tunsu tämän äänen ja kohotti pelästyneenä päätään.

— Kuka se on? — kysyi Njuta astuen lehtimajaan. — Ah, tekö täällä olettekin, Volodja? Mitä te täällä teette? Mietitte? Mutta kuinka saattaa tuolla lailla yhä vain miettimistään miettiä?... Siitä voi tulla mielisairaaksi!

Volodja nousi ja katsoi hajamielisesti Njutaan, joka palasi juuri uimahuoneelta. Njutan hartioilla oli hursti ja paksu, pehmeä pyyhinliina, ja valkoisen huivin alta näkyi märkiä hiuksia, jotka olivat imeytyneet kiinni otsaan. Hänestä huokui kosteata, viileätä uimahuoneen ja mantelisaippuaan tuoksua. Hän oli hengästynyt nopeasta käynnistä. Puseron ylin nappi oli auki ja nuorukainen saattoi nähdä Njutan kaulan ja rinnan.

— Miksi vaikenette? — kysyi Njuta silmäillen Volodjaa. — On epäkohteliasta vaieta, kun nainen puhuu kanssanne. Millainen nahjus te olettekaan! Ja yhä vain istua nököttätte, vaikenette, mietitte kuin mikäkin filosoofi. Teissä ei ole lainkaan elämää eikä tulta! Te olette vastenmielinen, suorastaan... Teidän iässäänne pitää elää, hyppiä, jutella, hakkailla tyttöjä, rakastua...

Volodja katsoi hurstia, jota valkoinen, lihava käsi kannatti, ja mietti...

— Vaikenee! — ihmetteli Njuta. — Tämä on kerrassaan ihmeellistä... Kuulkaa, olkaa mies! Hymyilkää edes! Hyi, tuollainen vastenmielinen filosoofi! — alkoi hän nauraa. — Mutta tiedättekö, Volodja, miksi te olette tuollainen nahjus? Siksi, että te ette hakkaile naisia. Ja miksette? Totta on, ettei täällä ole neitejä, mutta kuka estää teitä hakkailemasta rouvia? Miksette välitä esimerkiksi minusta?

Volodja kuunteli ja silitti ohimojaan raskaitten, jännittävään ajatusten valtaamana.

— Ainoastaan ylpeät ihmiset vaikenevat mielellään ja ovat yksikseen, — jatkoi Njuta vetäen hänen kättään ohimolta. Te olette ylpeä, Volodja. Miksi katsotte noin alta kulmain? Suvaitkaa nyt katsoa minua suoraan silmiin! Kas noin, filosoofi!

Volodja päätti ruveta puhumaan. Koettaen hymyillä hän liikutti alahuultaan, vilkutti silmiään ja kohotti taas kätensä ohimolle.

— Minä... minä rakastan teitä! — sanoi hän.

Njuta kohotti ihmetyksestä kulmakarvojaan ja alkoi nauraa.

— Mitä minä kuulen?! — hoilotti hän kuin näyttämöllä esiintyvä laulajatar, joka kuulee jotakin kauheata. — Mitä? Mitä te sanoitte? Toistakaa, toistakaa!...

— Minä... minä rakastan teitä! — toisti Volodja.

Ja vallan tahtomattaan, ymmärtämättä ja kuvittelematta mitään, hän astui lähemmäksi Njutaa ja tarttui tämän ranteeseen. Volodjan silmät samenivat, kyyneliä pursui esiin, ja koko maailma muuttui suureksi, pehmeäksi pyyhinliinaksi, joka tuoksui uimahuoneelle.

— Hyvä, hyvä! — kuuli hän iloista naurua. — Miksi vaikenette?

Odotan, että puhuisitte! No?

Huomattuaan, että sai esteettä pitää Njutaa ranteesta, katsoi Volodja tämän nauravia kasvoja ja kiersi kömpelösti molemmat käsivartensa hänen vartalonsa ympäri, niin että käsiensä ranteet yhtyivät Njutan vyötäisten selkäpuolella. Volodja piti häntä näin kaksin käsin, mutta Njuta, viskattuaan kätensä niskaan, niin että kyynärpäiden kuoppaset näkyivät, korjasi tukkaansa huivin alta ja puhui rauhallisella äänellä:

— Pitää olla sukkela, herttainen, ja sellaiseksi voi tulla vain naisten seurassa. Mutta kuinka rumat, vihaiset teidän kasvonne ovat!... Pitää jutella, nauraa... Niin, Volodja, älkää ruvetko möröksi; te olette vielä nuori ja ehditte vielä yllin kyllin hautoa filosofisia mietteitä. No, päästäkää minut; tahdon mennä. Päästäkää!

Njuta vapautui helposti ja poistui hyräillen lehtimajasta. Volodja jäi yksin. Hän silitti tukkaansa, hymyili ja astui pari kolme kertaa nurkasta toiseen, istuutui sitten penkille ja hymyili vielä kerran. Hän häpesi niin kovasti, että ihmetteli itsekin, kuinka inhimillinen häpeä saattoi olla pistävää ja voimakasta. Häpeissään hän hymyili, kuiskasi katkonaisia

sanoja ja teki eleitä.

Hän häpesi sitä, että häntä oli kohdeltu kuin koulupoikaa, häpesi ujouttaan ja etupäässä sitä, että oli uskaltanut käydä käsiksi säädyllyiseen, naimisissa olevaan naiseen, vaikkei hänellä iän, ulkomuodon eikä yhteiskunnallisen asemankaan puolesta näyttänyt olevan siihen oikeutta.

Hän hypähti pystyyn, poistui lehtimajasta ja painui ympärilleen katsomatta puiston syvyyteen kauemmaksi talosta.

“Pois täältä mitä pikimmin! — ajatteli hän päähänsä tarttuen. — Mitä pikimmin...”

Juna, jossa Volodjan ja hänen äitinsä piti matkustaa, lähti klo 8,40. Junan lähtöön oli vielä noin kolme tuntia, mutta Volodja olisi mielellään lähtenyt heti asemalle odottamatta äitiään.

Kellon käydessä kahdeksaa hän palasi taloon. Koko hänen olentonsa ilmaisi päättäväisyyttä: tuli mitä tuli! Hän päätti astua rohkeasti sisään, katsoa suoraan, puhua lujasti mistään välittämättä.

Hän kulki yli terassin, läpi suuren salin, vierashuoneen ja pysähtyi sitten hengähtämään. Viereisessä ruokahuoneessa juotiin teetä. Rouva Shumihin, Volodjan äiti ja Njuta keskustelivat jostakin ja nauroivat.

Volodja kuunteli.

— Minä vakuutan! — sanoi Njuta. — En uskonut silmiäni! Kun hän tunnusti minulle rakkautensa ja, ajatelkaas, kiersi kätensä vyötäisilleni, niin en tuntenut häntä. Tiedättekös, että hänellä oli omituinen tapa! Kun hän sanoi olevansa minuun rakastunut, oli hänen kasvojensa ilmeessä jotakin eläimellistä kuten tsherkesseillä.

— Todellako?! — voihi Volodjan äiti nauraen. — Todellako?! Kuinka hän on isänsä kaltainen!

Volodja peräytyi ja juoksi ulos.

“Kuinka he saattoivat puhua siitä noin äänekkäästi! — kiusaantui hän lyöden käsiään yhteen ja katsellen kauhuissaan taivasta kohti. — Puhuvat äänekkäästi, kylmäverisesti... Ja äiti nauroi... äiti!... Jumalani, miksi annoit minulle sellaisen äidin? Miksi?”

Mutta taloon oli mentävä, kävi miten kävi. Hän kulki pari kertaa pitkin lehtokujaa, rauhoittui vähäisen ja meni sisään.

— Miksette tule ajoissa teetä juomaan? — kysyi rouva Shumihin ankarasti.

— Anteeksi, minun... minun pitää matkustaa, — mutisi Volodja nostamatta katsettaan maasta. — Äiti, kello on jo kahdeksan.

— Matkusta yksin, poikaseni, — sanoi äiti uupuneesti. — Minä jään tänne yöksi. Hyvästi siis!... Annahan, kun siunaan sinut...

Äiti teki ristinmerkin siunaten poikansa ja kääntyen Njutan puoleen virkkoi ranskaksi:

Hän on jonkun verran Lermontovin näköinen... Eikö totta?

Jotenkuten hyvästeltyään ja katsomatta ketään kasvoihin Volodja poistui ruokahuoneesta. Kymmenen minuutin kuluttua hän asteli jo pitkin asemalle johtavaa tietä ja oli iloisempi. Nyt ei häntä enää kauhistuttanut eikä hävettänyt ja hän hengitti helpommin.

Puolen virstan päässä asemalta hän istuutui kivelletien oheen ja alkoi katsella aurinkoa, joka oli jo puoleksi piiloutunut harjun taakse. Asemalla paloi jo siellä täällä tulia, joista yksi oli samea, vihreä, mutta junaa ei näkynyt vielä. Volodjan oli hyvä istua siinä liikahtamatta ja kuunnella, kuinka ilta vähitellen laskeutui yli seudun. Lehtimajan hämäryys, askeleet, uimahuoneen tuoksu, nauru ja naisen vartalo, — kaikki tämä muistui ihmeteltävän selvästi hänen mieleensä, eikä se ollut enää niin kauheata eikä tärkeätä kuin aikaisemmin...

“Joutavaa... Hän ei temmannut irti käsiäni ja hän nauroi, kun syleilin häntä, — ajatteli Volodja. — Se siis miellytti häntä. Jos se olisi ollut hänelle vastenmielistä, niin olisi hän suuttunut...”

Ja nyt alkoi Volodjaa harmittaa, ettei ollut siellä lehtimajassa ollut rohkeampi. Häntä säählitti se, että matkusti pois näin typerästi, ja oli pa hän nyt varma siitä, että jos tuo sama tilaisuus uudistuisi, niin hän olisi rohkeampi ja arvostelisi asioita yksinkertaisemmin.

Ja saattaahan tuo tilaisuus helpostikin uudistua. Shumihinit kävelevät tavallisesti kauan illallisen jälkeen. Jos Volodja lähtisi Njutan kanssa kävelemään pitkin hämärää puutarhaa, niin — siinähan tilaisuus!

“Käännyn takaisin, — hän ajatteli, — ja matkustan huomenna aamujunalla... Sanon, että myöhästyin junasta.”

Ja hän kääntyi takaisin... Rouva Shumihin, Volodjan äiti, Njuta ja eräs naissukulainen istuivat terassilla pelaten korttia. Kun Volodja valehteli heille, että oli myöhästynyt junasta, tulivat he rauhattomiksi siitä, että hän mahdollisesti huomenna saattaisi myöhästyä tutkinnosta, ja kehottivat häntä nousemaan ylös varhain aamulla. Koko ajan, kun he pelasivat korttia, istui Volodja syrjässä katsoen ahnaasti Njutaan ja odottaen... Hänellä oli jo suunnitelmakin valmiina: hän lähestyy hämärässä Njuta, tarttuu hänen käteensä ja syleilee; ei tarvitse puhua mitään, molemmat kun ymmärtävät kaiken selittämättä.

Mutta illallisen jälkeen naiset eivät lähteneetkään puutarhaan kävelemään, vaan alkoivat taas pelata korttia. He pelasivat yhteen saakka yöllä ja erosivat sitten kukin mennen levolle.

“Kuinka typerää tämä tällainen on! — harmitteli Volodja maata pannessaan. — No, vähätpä siitä... odotan huomiseen... Huomenna taas lehtimajassa.”

Hän ei kiirehtinyt nukkumaan, vaan istui vuoteellaan käsivarret kierrettyinä polvien ympärillä ja mietti. Oli vastenmielistä ajatella tutkintoa. Hän oli jo päättänyt, että hänet erotetaan ja ettei tämä erottaminen ole mikään kauhea asia. Päinvastoin oli kaikki hyvin, vieläpä erinomaisestikin. Huomenna hän pääsee vapaaksi kuin lintu, pukee siviilipuvun ylleen, polttaa peittelemättä tupakkaa, matkustaa tänne ja hakkailee Njuta milloin häntä vain huvittaa. Silloin hän ei ole enää mikään kimnasisti, vaan “nuori mies”. Ja se, jota sanotaan virkauraksi ja tulevaisuudeksi, on itsestään selvä: hän tarjoutuu vapaaehtoiseen sotapalvelukseen, sähköttäjäksi tai apteekkiin, johon pääsee sitten aikansa palveltuaan

proviisoriksi... Onhan niitä virkoja! Kului tunti, toinenkin, mutta hän istui yhä vain ja mietti...

Kellon kolmatta käydessä, kun aamu jo hiukan sarasti, narahti ovi ja Volodjan äiti astui huoneeseen.

— Etkö sinä nuku? — kysyi hän haukotellen. — Nuku sinä vaan... minä hetkeksi... Minä otan vaan tippoja...

— Mitä niillä?

— Lily-rouvaa taas puistattaa... Nuku, lapsukainen, sinulla on huomenna tutkinto...

Äiti otti kaapista pullon, astui ikkunan luo, luki lääkkeen nimen ja poistui.

— Maria Leontjevna, eivät nämä ole niitä tippoja! — kuuli Volodja hetken kuluttua naisen äänen. — Tämä on convallariaa, mutta Lily pyytää morfiinia. Nukkuuko poikanne? Pyytäkää, että hän etsii...

Se oli Njutan ääni. Volodja jäykistyi. Hän veti nopeasti housut ylleen, heitti sinellin hartioilleen ja astui ovelle.

— Ymmärrättekö? Morfiinia! — selitti Njuta kuiskaten. — Nimilippu on latinankielinen. Herättäkää Volodja, hän löytää...

Äiti avasi oven ja Volodja näki Njutan. Tämän yllä oli sama valkoinen silkkipusero, tukka oli kampaamaton, harteille valahtanut, ja kasvot uniset, tummat hämärässä...

— Eihän Volodja nukukaan... — sanoi Njuta. — Volodja, etsikää sieltä kaapista morfiinia! Sen Lilyn tähden saa tässä valvoa... Häntä vaivaa aina jokin...

Volodjan äiti mutisi jotakin, haukotteli ja poistui.

— Etsikää, — sanoi Njuta. — Miksi seisotte siinä?...

Volodja meni kaapin luo, kyyristyi alas polvilleen ja alkoi liikutella lääkepulloja. Hänen kätensä vapisivat ja rinnassa ja vatsassa tuntui siltä kuin olisi siellä sisässä läikkynyt kylmiä aaltoja. Eetteri, karboolihappo ja erilaiset yrtit, joita kaikkia hän syyttä käsitteli ja hypisteli, vaikuttivat häneen tukahuttavasti ja hänen päätään alkoi huimata.

“Äiti on poistunut, — ajatteli hän. — Se on hyvä... hyvä...”

— Etkö jo?... — kysyi Njuta pitkäväteisesti.

— Kohta... Tässä taitaa olla morfiinia... sanoi Volodja luettuaan erään pullon kyljestä nimilipun. — Olkaa hyvä!

Njuta seisoi ovella niin, että hänen toinen jalkansa oli käytävän puolella, toinen Volodjan huoneessa. Hän korjasi tukkaansa, jota oli vaikea korjata, sillä se oli sakea ja tuuhea, ja katseli hajamielisesti Volodjaan. Unisena, tukka hajalla ja yllään väljä pusero hän näytti Volodjan mielestä lumoavalta ja muhkealta siinä heikossa valossa, joka virtasi huoneeseen valkealta, vaikkei vielä auringon valaisemalta taivaalta... Hurmaantuneena, koko ruumiinsa vapisten ja nautinnolla muistellen sitä, kuinka hän lehtimajassa syleili tuota ihanaa vartaloa, hän antoi tipat Njutalle ja sanoi:

— Kuinka te olette...

— Mitä?

Njuta siirtyi kokonaan huoneeseen..

— Mitä? — kysyi hän toistamiseen hymyillen.

Volodja vaikeni ja katsoi häneen sekä tarttui sitten, kuten silloin lehtimajassa, hänen käteensä... Mutta Njuta katseli Volodjaa hymyillen ja odotti, mitä sitten tapahtuisi.

— Minä rakastan teitä... — kuiskasi Volodja.

Njuta herkesi hymyilemästä, ajatteli ja sanoi:

— Odottakaa, joku tulee. Oh, tepä vasta kimnasisti! — sanoi hän puoliääneen lähestyessä ja katsahti käytävään. — Ei näy ketään...

Hän palasi.

Silloin tuntui Volodjasta kuin huone, Njuta, valkeneva aamu ja hän itse olisivat sulaneet väkeväksi, tavattomaksi, harvinaiseksi onnentunteeksi, jonka tähden saattaa uhrata koko elämänsä ja kärsiä ikuista tuskaa, mutta kun kului hetkinen vielä, niin katosi kaikki tämä. Volodja näki vain lihavat, rumat kasvot, joita inhon ilme vielä enemmän rumensi, ja tunsu yht'äkkiä vastenmielisyyttä kaikkea tapahtunutta kohtaan.

— Täytyy lähteä, — sanoi Njuta silmäillen inholla Volodjaa. — Kuinka ruma, kurja... hyi, mikä ilettävä otus!

Kuinka rumat Volodjasta olivatkaan nyt hänen pitkä tukkansa, väljä puseronsa, askeleensa, äänensä!...

“Ilettävä otus... — ajatteli hän Njutan mentyä. — Olen todellakin ilettävä... Kaikki on ilettävää...”

Aurinko nousi ja linnut lauloivat ulkona. Puutarhasta kuului puutarhurin askeleita ja hänen käsirattaitensa ratinaa... Ja vähän myöhemmin kuului lehmien ammuntaa ja paimenpillien soittoa. Auringonvalo ja äänet kertoivat, että jossakin tässä maailmassa on elämä puhdasta, ihanaa, runollista. Mutta saattoi se olla...? Siitä ei ollut Volodjan äiti eivätkä muut häntä ympäröivät ihmiset milloinkaan puhuneet.

Kun palvelija herätti hänet aamujunaan, oli hän nukkuvinaan...

“Mitä hän siinä... menköön hiiteen!” — ajatteli Volodja.

Kellon yhtätoista käydessä hän nousi vuoteeltaan. Kammatessaan tukkaansa kuvastimen edessä ja katsellessaan rumia, yövalvonnasta kalpeita kasvojaan hän ajatteli:

“Aivan oikein... Ilettävä otus”.

Kun hänen äitinsä näki hänet ja kauhistui sitä, ettei poika ollut tutkinnossa, virkkoi tämä:

— Nukuin liian kauan... mutta älkää surko, näytän lääkärintodistuksen.

Rouva Shumihin ja Njuta heräsivät kellon yhtä käydessä. Volodja kuuli, kuinka rouva Shumihin avasi ikkunan niin että helähti, ja kuinka Njuta heleästi nauraen vastasi rouvan karkeaäänisiin kysymyksiin. Volodja näki, kuinka ovi aukeni ja miten vierashuoneesta samosi aamiaiselle jono sukulaisia ja armoleivän syöjiä — niiden joukossa hänen äitinsäkin —, kuinka Njutan pestyt ja hymyilevät kasvot siellä vilahtivat ja niitten vieressä

äskен saapuneen arkkitehdin mustat kulmakarvat ja parta.

Njutan yllä oli vähävenäläinen kansallispuku, joka ei sopinut ensinkään hänelle, sillä se teki hänet niin kömpelön näköiseksi. Arkkitehti lasketteli kuivia, typeriä sukkeluuksiaan. Kotleteissa oli Volodjan mielestä liiaksi sipulia. Hän arveli Njutan tahallaan äänekkäästi nauraa hohottavan ja silmäilevän häneen huomauttaakseen hänelle siten, ettei öisen tapahtuman muistaminen lainkaan tuntunut kiusalliselta ja että hän tuskin huomasi “ilettävän otuksen” läsnäoloa.

Neljän tienoissa Volodja ajoi äitinsä kanssa asemalle. Likaiset muistot, uneton yö, kohta tapahtuva erottaminen kimnaasista, omantunnonvaiva — kaikki tämä herätti nuorukaisessa kiusallista, synkkää vihaa. Hän katseli äitinsä laihoja kasvoja, pientä nenää, pitkää, Njutan lahjoittamaa sadetakkia ja mutisi:

— Miksi te käytätte ihojauhoa? Se ei sovi ensinkään teidän ikäisellenne ihmiselle! Te tekeydytte kauniiksi, ette maksa pelihäviöitänne, poltatte toisen tupakkaa... Se on vastenmielistä! Minä en rakasta teitä... en rakasta!

Volodja loukkasi äitiään, joka katsoi pienillä silmillään pelästyneesti ympärilleen, löi käsiään yhteen ja kuiskasi kauhistuneena:

— Mitä sinä, hyvä ystäväni?!... Herranen aika, kyytimies kuulee! Ole nyt hiljaa, jottei kyytimies kuulisi! Hän saattaa kuulla kaikki!

— En rakasta... en rakasta! — jatkoi Volodja hengästyen. — Te olette epäsiveellinen, sieluton... Olkaa käyttämättä tuota sadetakkia, muuten revin sen riekaleiksi! Kuuletteko?

— Tule nyt järkiisi, lapseni! — itki äiti. — Kyytimies kuulee!

— Ja missä on isäni omaisuus? Missä teidän rahanne? Te olette tuhannut kaikki! Minä en häpeä köyhyyttäni, mutta häpeän sitä, että minulla on tuollainen äiti... Kun toverini kysyvät jotakin teistä, täytyy minun punastua.

Junamatkaa oli kaupunkiin kaksi asemanväliä. Koko ajan seisoivat Volodja vaunusillalla vapisten. Häntä ei haluttanut mennä vaunuun, sillä vihattu äiti oli siellä. Vihasipa hän itseäänkin, junailijoita, veturin savua, kylmyyttä, jota piti vilunsa syynä... Ja mitä raskaammalta elämä tuntui, sitä voimakkaammin hän tunsikin, että jossakin tässä maailmassa on ihmisten elämä puhdasta, jaloa, lämmintä, ihanaa, täynnä rakkautta, iloa, runsautta... Hän tiesi tämän ja ikävöi niin suuresti, että eräs matkustaja, katsottuaan tutkivasti häneen, kysyi:

— Teillä on luultavasti hammassärky?

Volodja ja hänen äitinsä asuivat kaupungissa Maria Petrovnan, aatelisnaisen luona, jonka hallussa oli suuri huoneusto, josta hän oli vuokrannut ihmisille yksityisiä huoneita. Volodjan äiti oli vuokrannut häneltä kaksi huonetta: toisessa, jossa oli kaksi ikkunaa, sänky ja seinällä kaksi kultapuitteista taulua hän asui yksinään, viereisessä ahtaassa ja pimeässä huoneessa Volodja. Viimeksimainitussa huoneessa oli sohva, jolla Volodja nukkui, ja paitsi tätä sohvaakaan ei siinä ollut muita huonekaluja: koko huone oli täynnä juurikoreja, hattulaatikoita ja kaikenmoista romua. Läksynsä Volodja valmisti äitinsä huoneessa tai “yhteisessä” — niin sanottiin suurta huonetta, jonne täysihoitolaiset kokoontuivat päivällistä syömään ja iltaisin seurustelemaan.

Kotiin palattuaan Volodja heittäytyi sohvalle ja kääri peitteen ympärilleen karkottaakseen siten vilun. Hattulaatikot, juurikorit ja huoneessa olevat romut muistuttivat häntä siitä, ettei hänellä ollut omaa huonetta, suojaa, johon voisi paeta äitiä, tämän vieraita ja “yhteisestä” huoneesta kuuluvia ääniä. Laukku ja hujan hajan heitettyt kirjat johtivat hänen mieleensä tutkinnon, josta hän oli ollut poissa... Jostakin syystä hänen mieleensä johtui aivan sattumalta Mentona, jossa hän seitsenvuotiaana oli asunut isävainajansa kanssa; muistuivatpa myöskin Biarritz ja kaksi englantilaista tyttöstä, joiden kanssa hän silloin juoksenteli rantahietikkoa pitkin... Hän tahtoi ajatuksissaan palauttaa mieleensä taivaan ja valtameren, korkeat aallot ja silloisen mielentilansa, mutta se ei onnistunut, englantilaiset tyttöset heräsivät ilmi elävinä hänen mielikuvituksessaan, kaikki muu sekaantui, himmeni...

“Ei, täällä on kylmä”, — ajatteli Volodja, nousi, heitti sinellin ylleen ja meni “yhteiseen”.

Siellä juotiin teetä. Samovaarin ääressä istui kolme henkilöä: Volodjan äiti, musiikinopettajatar, jolla oli kilpikonnanluiset silmälasit, ja Augustin Mihailovitsh, vanhanpuoleinen, kovin lihava ranskalainen, jolla oli virka hajuvesitehtaassa.

— En ole tänään vielä syönyt päivällistä, — sanoi Volodjan äiti. — Pitäisi lähettää palvelijatar ostamaan leipää.

— Dunja! — huusi ranskalainen.

Emäntä oli kaikesti lähettänyt Dunjan jonnekin, koskei tämä tullut.

— No, eihän sillä väliä ole, — sanoi ranskalainen leveästi hymyillen. — Menen heti itse ostamaan leipää. Ei sillä väliä ole!

Hän laski väkevän, tuoksuvan sikarinsa näkyvään paikkaan, pani hatun päähänsä ja lähti. Ranskalaisen mentyä alkoi Volodjan äiti kertoa musiikinopettajattarelle, kuinka hän oli Shumihineilla vieraana ja kuinka ystävällisesti hänet siellä otettiin vastaan.

— Onhan Lily Shumihin minun sukulaiseni... — selitti hän. — Hänen miesvainajansa, kenraali Shumihin, oli minun miesvainajani serkku. Mutta itse hän on syntyään paroonitar Kolb...

— Äiti, se on valhetta! — sanoi Volodja ärtyisästi. — Miksi valehdella?

Volodja tiesi vallan hyvin, että hänen äitinsä puhui totta, sillä kertomuksessa kenraali Shumihinista ja paroonitar Kolbista ei ollut sanaakaan valhetta, mutta siitä huolimatta Volodjasta tuntui siltä kuin äiti valehtelisi. Äidin puhettavassa, kasvojen ilmeessä, katseessa, kaikessa tuntui olevan valhetta.

— Te valehtelette! — toisti Volodja ja iski nyrkkiä pöytään niin lujasti, että astiat helisivät ja äidin tee läikähti yli. — Miksi kerrotte kenraaleista ja paroonittarista? Se on kaikki valhetta!

Musiikinopettajatar joutui hämilleen ja alkoi yskiä nenäliinaansa, ikäänkuin jotakin olisi mennyt väärään kurkkuun. Äiti hyrähti itkuun.

“Minne mennä?” — ajatteli Volodja.

Ulkona hän oli jo ollut; toverien luo ei ilennyt lähteä. Taas muistui hänen mieleensä ne kaksi englantilaista tyttöstä... Hän kulki muutaman kerran “yhteisen” huoneen nurkasta

toiseen ja meni sitten Augustin Mihailovitshin huoneeseen. Siellä tuoksui väkevästi eetterille ja glyseriinisaippualle. Pöydällä, ikkunalla ja vieläpä tuoleilla oli paljon pulloja ja laseja erivärisine nesteineen. Volodja otti sanomalehden pöydältä, avasi sen ja luki otsikosta nimen "Figaro"... Sanomalehdestä nousi väkevä, suloinen tuoksu. Sitten hän otti pöydältä revolverin...

— Rauhoittukaa, älkää välittäkö siitä sen enempää! — lohdutti musiikinopettajatar viereisessä huoneessa äitiä. — Hän on vielä niin nuori! Hänen iässään eivät nuorukaiset tiedä vielä sopivaisuuksien rajoista mitään. Siihen pitää tottua.

— Ei, Eugenia Andrejevna: hän on liian turmeltunut! — sanoi äiti pitkäveteisesti. — Hän on isätön ja minä olen heikko enkä mahda sille mitään. Olen niin onneton!

Volodja pani revolverin piipun suuhunsa, hypisteli sormillaan jotakin liipasimen tapaista ja painoi... Sitten hypisteli hän taas jotakin ulkonevaa ja painoi vielä kerran. Otettuaan revolverin piipun suustaan pyyhki hän sitä sinellinsä liepeeseen ja tutki lukkoa; hän ei ollut vielä kertaakaan eläissään pidellyt asetta...

— Tämä on kaiketi nostettava... — arveli hän. — Niin, siltä se näyttää...

Augustin Mihailovitsh astui "yhteiseen" ja alkoi nauraen kertoa jostakin. Volodja pani taas revolverin piipun suuhunsa, puri sitä ja painoi jotakin paikkaa sormellaan. Laukaus kajahti... Jokin löi kauhean lujasti hänen takaraivoonsa ja hän kaatui pöydälle pullojen sekaan. Sitten hän näki, kuinka isävainaja, päässään silinterihattu ja käsivarressa leveä, musta surunauha, jonka tämä oli kiinnittänyt siihen erään Mentonassa kuolleen naisen muistoksi, tarttui yht'äkkiä häneen molemmin käsin ja he syöksyivät kumpikin mustaan, syvään rotkoon.

Sitten meni kaikki sekaisin ja katosi...

Taudinpuuska.

I.

Lääketieteen ylioppilas, medisiinari Maier ja Moskovan taidekoulun oppilas Rybnikov tulivat kerran iltasella ystävänsä, juristi Vasiljevin luo ja kehottivat tätä lähtemään heidän kanssaan S:n kadulle. Vasiljev esteli pitkän aikaa, mutta puki vihdoinkin ylleen ja lähti heidän mukanaan.

Vasiljev tunsi langenneita naisia vain sen verran kuin oli kuullut heistä puhuttavan tai lukenut kirjoista, mutta sellaisissa taloissa, missä heitä asui, ei hän ollut käynyt kertaakaan eläissään. Hän tiesi, että on olemassa siveettömiä naisia, joiden sietämättömien olosuhteiden pakosta — huono seura, kelvoton kasvatus, puute j.n.e. — täytyy myydä kunniansa rahasta. He eivät tunne puhdasta rakkautta, heillä ei ole lapsia eikä minkäänlaisia oikeuksia; heidän äitinsä ja sisarensa surevat ja itkevät heitä kuin vainajia, tiede pitää heitä itse paheena, miehet sinuttelevat heitä. Mutta kaikesta tästä huolimatta ei Jumalan kuva ja kaltaisuus ole heistä kadonnut. He tunnustavat syntinsä ja toivovat anteeksiantoa. He voivat mitä suurimmassa määrässä käyttää hyväkseen keinoja, jotka tuovat pelastuksen. On totta, että yhteiskunta ei anna anteeksi ihmisen menneisyyttä, mutta Jumalan edessä on pyhä Maria Egyptistä saman arvoinen kuin muutkin pyhimykset.

Kun Vasiljev tunki kadulla langenneen naisen puvusta tai käytöksestä, tai näki hänen kuvansa pilalehdessä, niin muisti hän aina kertomuksen, jonka oli joskus lukenut: nuori mies, puhdas ja omaa etuaan katsomaton, rakastui langenneeseen naiseen ja pyysi tätä vaimokseen; mutta nainen ei pitänyt itseään moisen onnen arvoisena, vaan päätti päivänsä myrkyttämällä itsensä.

Vasiljev asui Tverskin bulevardiin päättyvän sivukadun varrella. Kun hän lähti tovereineen kotoa, oli kello noin 11. Oli satanut aivan äskettäin ensi lumen, jonka vallassa koko luonto tuntui nyt olevan. Ilma tuoksui lumelle, jalkain alla narahteli lumi pehmeästi, maa, katot, puut, penkit bulevardilla — kaikki oli niin pehmeätä, valkoista, uutta. Juuri tästä syystä näyttivät talot toisenlaisilta kuin eilen, lyhdyt paloivat kirkkaammin, ilma oli läpikuultavampi, vaunut kulkivat hiljemmin, ja tämä raitis, kylmäkö ilma herätti mielessä tunteen, valkoisen, nuorekkaan, utuisen, pehmeän kuin tuo ensi lumi.

— “Mua näille suruisille rannoille johtaapi tuntematon voima...”

alkoi medisiinari laulaa kauniilla tenoriäänellään.

— “Kas tuossa mylly...” — jatkoi taiteilija, — “rauennut se on...”

— “Kas tuossa mylly... rauennut se on...” — toisti medisiinari kohottaen kulmakarvojaan ja nyökäyttäen surullisesti päätään. Hän vaikenä, hieroi kädellään otsaansa palauttaen mieleensä sanoja ja lauloi sitten kuuluvammin ja niin kauniisti, että ohikulkijat kääntyivät häntä katselemaan:

— “Vapaana kerran tässä voitti suloinen, vapaa rakkaus mun...”

Kaikki kolme poikkesivat ravintolaan ja riisumatta yltään päällystakkia he joivat kaksi ryyppyä paloviinaa mieheen. Kun Vasiljev oli juomaisillaan toisen ryyppyn, huomasi hän lasissa korkkipalasan ja katseli sitä lähempää jonkun aikaa, tirkistellen kuin likinäköinen.

Medisiinari, joka ei ymmärtänyt hänen ilmettään, sanoi: Mitä sinä siinä tuijottelet? Filosofia hiiteen, ole hyvä! Viina on luotu juotavaksi, sammenliha syötäväksi, naiset vierailtaviksi, lumi kaiken kansan tallattavaksi. Elä siis edes yksi ilta ihmisten tavoin!

— Enhän minä mitään... — sanoi Vasiljev nauraen. — Olenko kieltäytynyt?

Viinasta hänen rintansa tuntui lämpenevän. Hän katseli tovereitaan, katseli mielikseen ja kadehti heitä. Kuinka näissä terveissä, voimakkaissa, iloisissa ihmisissä kaikki on tasapainossa, kuinka heidän mielessään ja sielussaan kaikki on ehjää! He laulavat, pitävät intohimoisesti teatterista, puhuvat paljon, juovat, eikä heillä seuraavana päivänä ole kohmeloita; he ovat runollisia, irstaita, hyväntahtoisia ja joskus röyhkeitäkin; he osaavat tehdä työtä, kiihtyä, nauraa syyttä ja lasketella tyhmyyksiä; he ovat tulisia, rehellisiä, uhrautuvaisia eivätkä vähääkään huonompia kuin hän, Vasiljev, joka harkitsee joka askeleensa, joka sanansa, epäilee, on varovainen ja panee pienimmän, joutavimmankin seikan kyseenalaiseksi.

Hän tahtoi viettää edes yhden illan samalla lailla kuin hänen toverinsa, heittäytyä vapaaksi, olla tekemättä tiliä itselleen. Jos oli juotava viinaa, — hän juo, vaikkapa pää huomenna halkeaisi. Jos tahtovat viedä hänet naisten luo, — niin hän menee. Hän tahtoo nauraa hohottaa, hassutella, vastata iloisesti ohikulkijain puheisiin...

Nauraen hän jätti ravintolan. Hän piti hurjasti tovereistaan, — toisella rutistunut,

leveälierinen hattu ja edellytyksiä taiteelliseen epäjärjestykseen, toisella kissannahkalakki, ei mikään köyhä mies, vaikkakin kuului "boheemiin". Hän piti myöskin lumesta, lyhtyjen kalpeasta valosta ja silmiinpistävästä mustista jäljistä, joita ohikulkijat tallasivat tuoreeseen lumeen; hän piti ilmasta ja etenkin tuosta läpikuultavasta, hempeästä, naivista, ikäänkuin neitseellisestä sävystä, jonka saattaa huomata luonnossa vain kaksi kertaa vuodessa: kaiken ollessa ensi lumen peitossa ja keväällä kirkkaina päivinä tai kuutamoisina iltoina, kun jää murtuu joella.

— "Mua näille suruisille rannoille johtaapi tuntematon voima..." —

hän lauloi puoliääneen.

Eikä häipynyt matkan kuluessa hänen eikä tovereittenkaan mielestä tämä sävel, jota kaikki kolme lauloivat koneellisesti, eri tahtiin.

Vasiljev kuvitteli mielessään, kuinka hän ja hänen toverinsa noin kymmenen minutin kuluttua koputtavat ovelle, kuinka he pimeitä käytäviä pitkin ja pimeitten huoneitten läpi hiipivät naisten luo, kuinka hän pimeässä raapaisee tulitikulla tulta ja huomaa kärsivät kasvot ja syyllisen hymyn. Tuntematon, vaalea tai tumma nainen, jonka yllä on valkoinen yövaippa ja jonka tukka on hajalla, pelästyy valoa, hämmästyy sanomattomasti ja virkkaa: "Herran tähden, mitä te teette! Sammuttakaa!" Kaikki tämä on oleva kauheata, mutta uutta ja mieltäkiinnittävää.

II.

Trubnij-torilta toverit kääntyivät Gratshovskia kohti ja astuivat ripeästi sivukadulle, josta Vasiljev oli kuullut puhuttavan.

Hän näki kaksi taloriviä, joiden ikkunat olivat kirkkaasti valaistut ja ovet selkiselällään, ja kuuli iloista pianon- ja viulunsoittoa, joka tulvi ulos kaikista ovista ja muodostui omituiseksi kaaokseksi, ikäänkuin jossakin hämärässä, kattojen yläpuolella olisi näkymätön orkesteri soittanut. Vasiljev ihmetteli ja virkkoi:

— Miten monta taloa!

— Eihän tämä mitään ole! — sanoi medisiinari. — Lontoossa on kymmenen kertaa enemmän. Siellä on noin satatuhatta sellaista naista.

Ajurit istuivat pukeillaan yhtä rauhallisina ja välinpitämättöminä kuin muillakin kaduilla; käytävillä kulki aivan samanlaisia ihmisiä kuin muuallakin. Kukaan ei kiirehtinyt, kukaan ei kätkenyt kasvojaan kaulukseen, kukaan ei ravistanut moittivasti päätään... Ja tässä välinpitämättömyydessä, pianojen ja viulujen sekavassa soitossa, kirkkaasti valaistuissa ikkunoissa, selkiselällään avatuissa ovissa tuntui olevan jotakin avomielistä, hävytöntä, uskaliasta ja surutonta. Kaiketi oli orjamarkkinoilla aikoinaan yhtä hauskaa ja meluisaa, ja ihmisten kasvot ja käytös mahtoivat silloinkin ilmaista samanlaista välinpitämättömyyttä.

— Alkakaamme alusta, — sanoi taiteilija.

Toverit astuivat ahtaaseen käytävään, jonka seinällä paloi heijastimella varustettu lamppu. Kun he avasivat eteisen oven, nousi keltaiselta sohvalta mustapukuinen mies, jonka palvelijamaiset kasvot olivat parroittuneet ja silmät uniset. Vastaan löyhkähti pesutuvan

haju ja sitäpaitsi tuntui ilmassa etikan tuoksua. Eteisestä johti ovi kirkkaasti valaistuun huoneeseen. Medisiinari ja taiteilija pysähtyivät tälle ovelle ja katsoivat kaulaansa kurottaen yht'aikaa huoneeseen.

— Bona sera, signori, rigoletto-hugenotti-traviata! — alkoi taiteilija kumartaen teatraalisesti.

— Havanna, tarakanna, pistoletti! — jatkoi medisiinari painaen lakkia rintaansa vasten ja kumartaen syvään.

Vasiljev seisoి heidän takanaan. Hän tahtoi myöskin kumartaa teatraalisesti ja sanoa jotakin typerää, mutta hän vain hymyili, tunsi olevansa nolo, melkeinpä häpesi ja odotti kärsimättömänä, mitä seuraisi. Ovelle ilmestyi pienikasvuinen, vaalea, noin 18-vuotias tyttö, jonka tukka oli leikattu lyhyeksi, yllään lyhyt, sininen hame ja rinnalla valkoisia nauhoja.

— Miksi seisotte ovelia? — kysyi tyttö. — Riisukaa päällystakkinne ja käykää saliin.

Medisiinari ja taiteilija astuivat saliin puhuen italiaansa. Vasiljev seurasi heitä epävarmana.

— Hyvät herrat, riisukaa palttoot yltänne! — sanoi lakeija ankarasti. — Noin ei saa mennä sisään.

Paitsi vaaleata tyttöä, oli salissa vielä toinenkin nainen, lihava ja suuri ja käsivarret paljaina; hän ei näyttänyt venakolta. Pianon vieressä istuen hän pani korteilla pasianssia polvillaan, eikä kiinnittänyt tulijoihin vähintäkään huomiota.

— Missä muut neidit ovat? — kysyi medisiinari.

— Teetä juomassa, — vastasi vaalea tyttö. — Stepan, — huusi hän sitten, — mene sanomaan neideille, että tuli ylioppilaita!

Hetken kuluttua ilmestyi saliin kolmas tyttö. Hänen yllään oli tulipunaisesta kankaasta ommeltu puku, jossa oli sinisiä juovia, hänen ihonsa oli huonosti maalattu, otsa tukan peitossa, katse jäykkä ja pelästynyt. Astuttuaan sisään hän alkoi heti voimakkaalla, karkealla äänellä laulaa jotakin laulua. Hänen jälestään tuli neljäs tyttö, sitten viides...

Kaikessa tässä ei Vasiljevin mielestä ollut mitään uutta. Hänestä tuntui siltä kuin olisi jo jossakin useamman kerran nähnyt tämän salin, pianon, kuvastimen halpoine kultakehyksineen, valkoiset nauhat tytön rinnalla, tuon tulipunaisen puvun sinisine juovineen ja nuo tylsäkatseiset, välinpitämättömät kasvot. Mutta sitä pimeyttä, hiljaisuutta, salaperäisyyttä ja syyllistä hymyä, kaikkea sitä, mitä oli luullut täällä näkevänsä ja mikä häntä pelotti, sitä hän ei lainkaan huomannut.

Kaikki oli niin jokapäiväistä, proosallista ja epäintresanttia. Eräs seikka sentään kiihotti hänen uteliaisuuttaan — tuo pelottava, ikäänkuin varta vasten ajateltu mauttomuus, mikä ilmeni rumissa tauluissa, puvuissa... Tässä mauttomuudessa oli jotakin luonteenomaista, omituista.

— Kuinka kaikki on köyhää ja typerää! — ajatteli Vasiljev. — Mikä kaikessa tässä näkemässäni roskassa saattaa johtaa normaalin ihmisen kiusaukseen, ja tekemään kauhean synnin — ostamaan elävän ihmisen yhdellä ruplalla? Saatan ymmärtää mielisynnin, joka

tehdään loiston, kauneuden, viehätysten, himon, maun tähden, — mutta tässä?...
Minkätähden tehdään täällä syntiä? Muuten... ei pidä ajatellakaan sitä!

— Partaniekka, tilatkaa portteria! — sanoi vaalea tyttö hänelle.

Vasiljev hämmästy.

— Mielelläni... — vastasi hän kohteliaasti kumartaen. — Mutta suokaa anteeksi, hyvä neiti, minä... minä en juo.

Viittä minuttia myöhemmin olivat toverukset jo matkalla toiseen taloon.

— Miksi tilasit portteria? — kysyi medisiinari suuttuneena. —
Sinähän vasta rahamies olet! Kuudenkertaisen hinnan nylkivät!
Vahvasti sinä elätkin!

— Kun tyttö tahtoi... miksen olisi tehnyt hänelle sitä iloa? — selitti Vasiljev.

— Ei siitä hänelle iloa ollut, vaan emännälle. Tyttöjä vaaditaan pyytämään vierailta kestitystä, siitä kun emäntä hyötyy.

— “Kas tuossa mylly, rauennut se on”,... — laului taiteilija.

He tulivat seuraavaan taloon, jäivät eteiseen eivätkä astuneet saliin. Samoin kuin edellisessä paikassa nousi täälläkin eteisen sohvalta mustapukuinen mies, jonka palvelijamaiset kasvot olivat hyvin unisen näköiset. Katsellessaan miestä, hänen kasvojaan ja kulunutta pukuaan, Vasiljev ajatteli: “Kuinka paljon on tavallisen, yksinkertaisen venäläisen täytynyt elää ja kokea, ennenkuin kohtalo viskaa hänet tänne palvelijaksi? Missä hän on ollut ennen ja mitä tehnyt? Mitenkä hänen vast’edes käynee? Liekö nainut? Missä on hänen äitinsä ja tietääköhän tämä, että hänen poikansa on täällä palvelijana?”

Ja nyt Vasiljev tahtomattaan kiinnitti joka talossa huomionsa ovenvartijaan. Eräessä talossa, lienee ollut neljäs järjestyksessä, oli ovenvartijana pieni, kivulloinen, laiha mies, jonka liivirinnolla riippui kellonperät. Hän luki sanomalehteä, eikä näyttänyt vähääkään välittävän tulijoista. Katsottuaan hänen kasvojaan Vasiljev tuli ajatelleeksi, että mies, jolla on tuollaiset kasvot, saattaa varastaa, murhata ja tehdä väärän valan. Ja hänen kasvonsa olivat todellakin mieltäkiinnittävät: korkea otsa, harmaat silmät, hieman litistynyt nenä, ohuet, yhteen puristetut huulet ja katse tylsä, mutta samalla röyhkeä kuin nuorella metsäkoiralla, kun se on jäniksen kintereillä. Vasiljev ajatteli, että olisipa hauska koskettaa tuon palvelijan tukkaa: — mahtaakohan se olla karkea vai pehmeä? Kaiketi karkea kuin koiran karvat.

III.

Taiteilija, joka oli juonut kaksi lasia portteria, humaltui äkkiä ja muuttui luonnottoman vilkkaaksi.

— Menkäämme toiseen paikkaan! — komensi hän käsiään huitoen. —
Minä vien teidät kaikkein parhaimpaan!

Vietyään toverinsa siihen taloon, jota hän piti kaikkein parhaimpana, ilmaisi hän hurjan halunsa saada tanssia katrillia. Medisiinari murisi kyllä, että musikanteille on maksettava

rupla, mutta suostui kuitenkin rupeamaan hänen vastatanssijakseen. Tanssi alkoi.

Parhaimmassa talossa oli samanlaista kuin kaikkein huonoimmassakin. Siellä oli aivan samanlaisia tauluja ja kuvastimia, samanlaisia kampauksia ja pukuja. Tarkastellessaan kalustusta ja pukuja ymmärsi Vasiljev jo, ettei se ollut mauttomuutta, vaan jotakin, jota saattoi nimittää S:n-kadun mauksi, vieläpä tyyliksi ja jota ei tapaa muualla, jotakin kaikessa rumuudessaan kokonaista, säännöllistä, ajan kuluessa kehittyntä.

Oltuaan kahdeksassa talossa eivät puvut ja niitten väri, pitkät hameenlaahukset, kirjavat nauhat, merimiespuvut eikä sakea, violetti poskimaali ihmetyttäneet häntä enää. Hän ymmärsi, että kaiken tuon piti olla niin, että jos edes yksikin nainen pukeutuisi järkevästi tai jos seinälle ripustettaisiin sievä taulu, niin kärsisi tästä koko kadun yleinen sävy.

— Kuinka ymmärtämättömästi he myyvät itsensä. — Eivätkö he todellakaan saata käsittää, että pahe lumoo vain silloin, kun se on kaunista ja peitteleikse, kun se pukeutuu hyveen tavoin? Yksinkertainen musta puku, kalpeat kasvot, surullinen hymy ja hämärä ympäristö vaikuttavat voimakkaammin kuin tämä kömpelö koreus. Kuinka tyhmiä he ovat! Jolleivät he itse ymmärtäisikään tätä, niin pitäisi toki vieraiden opettaa heitä...

Tyttö, yllään turkisreunainen puolalainen puku, lähestyi ja istuutui hänen viereensä.

— Hyvä. tumma herraseni, miksette tanssi? — kysyi tyttö. — Miksi olette noin surullinen?

— Minun on ikävä.

— Tilatkaa pullo Lafittea, niin kyllä ikävä haihtuu.

Vasiljev ei vastannut. Hetken vaiettuaan hän kysyi:

— Mihin aikaan menette levolle?

— Kuudelta aamulla.

— Entä koska nousette?

— Kahden, kolmen tienoissa.

— Mitä teette levolta noustuanne?

— Juomme kahvia... ja seitsemältä syömme päivällistä.

— Mitä teillä on tavallisesti päivälliseksi?

— Lihalientä tai kaalikeittoa, pihviä ja jälkiruoka. Meidän emäntämme pitää tyttöistään hyvää huolta. Mutta miksi sitä kysytte?

— No... puhellakseni...

Vasiljev tahtoi kysellä työltä useita asioita. Hän tunsu voimakkaasti haluavansa tietää, mistä tyttö oli kotoisin, elävätkö hänen vanhempansa ja tietävätkö he, että hän on täällä, kuinka hän joutui tähän taloon, oliko hänen hauska, oliko hän tyytyväinen vai oliko hänen ikävä, painoivatko synkät ajatukset hänen mieltään ja toivoiko hän joskus vapautuvansa nykyisestä asemastaan...

Mutta Vasiljev ei päässyt selville siitä, miten oli alotettava ja missä muodossa kysymys tehtävä, jottei näyttäisi tunkeilevalta. Hän ajatteli jotensakin kauan ja kysyi:

— Kuinka vanha olette?

— Kahdeksankymmentä vuotta, — sanoi tyttö piloillaan, katsellen suu naurussa temppuja, joita tanssiva taiteilija teki käsillään ja jaloillaan.

Yht'äkkiä tyttö räjähti jostakin syystä nauraa hohottamaan ja sanoi pitkän hävyttömän lauseen niin kovasti, että kaikki kuulivat sen.

Vasiljev joutui hämilleen, ja kun hän ei tiennyt, minkä kasvonilmeen tekisi, hymyili hän väkinäisesti.

Mutta hän oli ainoa, joka hymyili, sillä kaikki muut — hänen toverinsa, musikantit ja naiset — eivät edes katsahaneet hänen vieressään istuvaan tyttöön, olivat ikäänkuin eivät olisi mitään kuulleetkaan.

— Tilatkaa Lafittea! — toisti tyttö.

Vasiljevia inhotti tytön turkisreunainen puku ja hänen äänensä, ja hän poistui tytön luota. Hänestä oli huoneessa niin tukahuttavan kuuma, ja hänen sydämensä alkoi sykkiä harvaan ja voimakkaasti kuin vasaralla lyöden: yks... kaks... kolme...

— Lähtekäämme pois! — sanoi hän nykäisten taiteilijaa hihasta.

— Odota, minä lopetan ensin!

Taiteilijan ja medisiinarin lopettaessa katrillin katseli Vasiljev musikantteja, jottei hänen tarvitsisi katsella naisia.

Sieväpiirteinen, silmälaseja käyttävä ukko, joka muistutti marsalkka Bazainea, soitti pianoa. Nuori, vaaleapartainen, viimeisen muodin mukaan puettu mies soitti viulua. Tämän nuoren miehen laihakot kasvot eivät suinkaan näyttäneet tylsämielisiltä, vaan päinvastoin älykkäiltä ja nuorekkailta. Hän oli pukeutunut maukkaasti, soitti tunteellisesti.

Kuinka olivat hän ja tuo miellyttävä, sieväpiirteinen ukko joutuneet tänne? Mikseivät hävenneet istua täällä? Mitä he mahtoivat ajatella noita naisia katsellessaan?

Jos nuo pianoa ja viulua soittavat miehet olisivat olleet rääsyisiä, nälkäisiä, synkkiä, juopuneita ja heidän kasvonsa luisevan laihat ja tylsämieliset, niin silloin Vasiljev olisi ehkä ymmärtänyt, miksi he olivat täällä. Mutta nyt hän ei käsittänyt tätä laisinkaan. Hän muisti lukemansa kertomuksen langenneesta naisesta ja hänen mielestään ei tuolla naisella, jonka hymy oli niin syyllinen, ollut mitään yhteistä nyt näkemänsä kanssa. Hänestä tuntui ikäänkuin ei olisi nähnyt langenneita naisia, vaan aivan toisen, erikoisen maailman, joka oli hänelle outo ja käsittämätön; jos hän olisi aikaisemmin nähnyt teatterin näyttämöllä tämän maailman tai lukenut siitä, niin ei olisi uskonut...

Nainen, jolla oli turkisreunainen puku, alkoi taas nauraa ja lasketteli hävyttömyyksiään. Vasiljevia inhotti, hän punetui ja poistui huoneesta.

— Odota, me tulemme kohta! — huusi taiteilija hänen jälkeensä.

IV.

— Äsken tanssiessani keskustelin naikkoseni kanssa hänen ensimmäisestä seikkailustaan, — kertoi medisiinari, kun he olivat tulleet kadulle. — Hän, seikkailun sankari, oli eräs smolenskilainen konttoristi, jolla oli vaimo ja viisi lasta. Tyttö oli silloin seitsentoistavuotias ja asui kotona vanhempainsa luona, jotka elivät myömyllä saippuaa ja kynttilöitä.

— Millä valloitti sankari tytön sydämen? — kysyi Vasiljev.

— Ostamalla tytölle viidelläkymmenellä ruplalla liinavaatteita. Piru ties!...

“Hän on osannut ottaa selvää naikkosensa ensimmäisestä seikkailusta” — ajatteli Vasiljev medisiinarista. — Minä en vain osaa... — Hyvät herrat, nyt lähdän kotia, — sanoi hän ääneen.

— Minkätähden?

— Sentähden, etten osaa olla täällä. Sitäpaitsi on minun ikävä ja kaikki on vastenmielistä. Mitä hauskaa täällä on? Olisivat edes ihmisiksi, mutta ovat kuin villedä, kuin eläimiä. Minä lähdän, jos sallitte.

— No, mutta Grisha, Grigorij, hyvä ystäväni... — valitti taiteilija itkevällä äänellä, kumartuen Vasiljevin puoleen. — Jatkakaamme matkaa ja poiketkaamme vielä yhteen paikkaan, piru heidät sitten periköön... Lähdä nyt mukaan, Grigoriants!

Vasiljev saatiin suostumaan ja vietiin ylös pitkin porraskäytävää.

Matot, kullatut käsipuut, ovenvartija, joka avasi oven, ja eteistä koristava ovipeili olivat täälläkin samaa S:n-kadun tyyliä, vaikka jonkun verran täydellisempää, vaikuttavampaa.

— Ei, kyllä minä nyt lähdän kotiin! — sanoi Vasiljev, mutta riisui kuitenkin palttoon yltään.

— Mutta hyvä veli... — sanoi taiteilija suudellen häntä kaulalle. — Älähän nyt juoni!... Gri... Gri... ole nyt toverillinen! Yhdessä tulimme, yhdessä lähdemmekin. Oletpas sinä koko nauta, tosiaankin!

— Voinhan minä odottaa teitä kadulla. Minua, Jumalan nimessä, inhottaa niin äärettömästi täälläolo.

— Älä nyt, Grisha!... Inhottaa! Mutta sinun pitää tehdä havaintoja! Ymmärrätkös? Havaintoja!

— Asioita pitää katsoa objektiivisesti, — huomautti medisiinari vakavasti.

Vasiljev astui saliin ja istuutui.

Salissa oli paljon muita vieraita: kaksi jalkaväen upseeria, eräs vanhanpuoleinen kaljupäinen herrasmies, jolla oli kultasankaiset silmälasit, kaksi viiksetöntä maanmittarioppilasta ja eräs aika humalainen mies, jolla oli näyttelijän kasvat. Kaikki tytöt olivat näitten vieraitten ympärillä eivätkä näyttäneet huomaavan Vasiljevin tuloa. Yksi heistä, joka oli pukeutunut Aidan kuosiin, loi häneen kuitenkin kieron silmäyksen, hymyili ja sanoi haukotellen:

— Tulipa tumma herra vieraaksi...

Vasiljevin sydän sykki lujasti ja hänen kasvojaan kuumotti. Hän häpesi vieraitten tähden täälläoloon, inhosi ja oli kiusaantunut. Häntä painosti ajatus, että hän, säädyllinen mies ja ihmisystävä — sellaisena hän oli tähän saakka pitänyt itseään — vihasi näitä naisia eikä tuntenut mitään muuta kuin inhoa heitä kohtaan. Hän ei säälinyt näitä naisia, ei musikantteja eikä palvelusväkeä.

“Tämä johtuu siitä, etten koeta ymmärtää heitä, — ajatteli hän. — He ovat kaikki enemmän eläinten kuin ihmisten kaltaisia, mutta ovathan he kuitenkin ihmisiä, sillä heillä on sielu. Pitää oppia tuntemaan heitä ja tuomita sitten vasta...”

— Grisha, älä lähde pois, odota meitä! — huusi taiteilija ja katosi jonnekin.

Pian katosi medisiinarikin.

“Niin, pitää koettaa ymmärtää heitä, sillä tämä ei käy enää päinsä...” — ajatteli Vasiljev edelleen.

Ja hän alkoi innokkaasti katsoa jokaista naista kasvoihin ja etsiä syyllistä hymyä. Mutta joko oli hän huono ihmistuntija tai ei yksikään näistä naisista pitänyt itseään syyllisenä, sillä kaikkien kasvoilla oli tylsä jokapäiväisyyden, ikävän ja tyytyväisyyden ilme. Typeriä katseita, typeriä hymyjä, karkeita ääniä, röyhkeitä liikkeitä — siinä kaikki.

Luultavasti oli kullakin heistä ollut seikkailunsa konttoristinsa kanssa ja oli kukin saanut viidenkymmenen ruplan arvosta liinavaatteita, mutta nyt näytti heidän ainoana huvituksenaan olevan kahvi, kolme ruokalajia käsittävä päivällinen, viini, katrillit, kahteen saakka nukkuminen...

Kun hän ei löytänyt ainoatakaan syyllistä hymyä, alkoi hän etsiä älykkäitä kasvoja. Hänen huomionsa kiintyi kalpeihin, hieman uneliaihin, väsyneihin kasvoihin... Tyttö ei ollut

enää nuori; oli muuten tummanverinen ja yllään kimalteleva puku; hän istui nojatuolissa ja tuijotti ajatuksiinsa vaipuneena permantoon.

Vasiljev asteli nurkasta nurkkaan ja istuutui sitten ikäänkuin sattumalta hänen viereensä.

“Pitää alkaa jostakin jokapäiväisestä asiasta ja siirtyä sitten vähitellen vakavampaan...” — ajatteli Vasiljev. — Kuinka kaunis puku teillä on! — sanoi hän koskettaen kultaisia hetuleita tytön liivin liepeessä.

— Niin on, — vastasi tyttö veltoisti.

— Mistä kuvernementistä olette kotoisin?

— Minäkö? Kaukaa olen... Tshernigovin kuvernementistä.

— Kaunis kuvernementti. Siellä on ihanaa!

— Ihanaa on siellä, missä emme ole.

“Vahinko, etten osaa kuvata luontoa”, — ajatteli Vasiljev. —

“Kuvaamalla Tshernigovin luontoa voisi saada hänet kai liikutetuksi. Tietenkin hän rakastaa syntymäseutuaan.”

— Onko teidän täällä ikävä? — kysyi Vasiljev.

— Ikävä... tietysti.

— Miksette lähde täältä, jos teillä kerran on ikävä?

— Minne minä menisin? Kerjäämäänkö vai?

— Onhan helpompi kerjätä kuin elää täällä.

— Mistä te sen tiedätte? Oletteko kerjännyt?

— Olen kyllä, kun ei ollut varoja opintojen jatkamiseen. Mutta vaikka en olisi kerjännytkään, on asia itsestään selvä. Kerjäläinen on joka tapauksessa vapaa ihminen, mutta te olette orja.

Tyttö oikaisi he ja katsoi unisin silmin lakeijaa, joka kantoi tarjottimella laseja ja soodavettä.

— Tilatkaa portteria, — sanoi hän ja haukotteli jälleen.

“Portteria... — ajatteli Vasiljev. — Mitä sanoisit, jos veljesi tai äitisi astuisi nyt sisään? Ja mitä mahtaisivat he sanoa? Silloinpa saisit portteria, luulen...”

Yht’äkkiä alkoi kuulua itkua. Viereisestä huoneesta, jonne lakeija oli vienyt soodaveden, tuli vinhaa vauhtia vaalea mies, jonka kasvot punottivat ja silmät leimusivat vihasta. Hänen takanaan näkyi suurikasvuinen, lihava emäntä, joka huusi kimakalla äänellä:

— Kukaan ei ole antanut teille lupaa lyödä tyttöjä! Meillä käy parempiakin vieraita, jotka eivät tappele! Puoskari!

Nousi melu. Vasiljev säikähti ja kalpeni. Viereisestä huoneesta kuului äänestä itkua, loukkaantuneen itkua. Nyt hän ymmärsi, että siellä todellakin asui ihmisiä, oikeita ihmisiä, jotka muiden lailla loukkaantuvat, kärsivät, itkevät, pyytävät apua...

Viha ja inho väistyivät ja hänessä heräsi sääli loukattua kohtaan ja kiukun vimma

loukkaajaa kohtaan. Vasiljev riensi huoneeseen, josta itkua kuului; läpi pullojen, jotka törröttivät marmoripöydällä, hän näki kärsivät, kyynelten kostuttamat kasvot, ojensi kätensä niitä kohti, astui lähemmäksi pöytää, mutta peräytyi yht'äkkiä kauhistuneena. Itkevä nainen oli juovuksissa.

Pyrkiessään takaisin läpi meluavan joukon, joka oli muodostunut sen vaalean miehen ympärille, menetti Vasiljev mielenmalttinsa, tuli araksi kuin pieni poika, ja hänestä tuntui siltä kuin tässä oudossa, hänelle käsittämättömässä maailmassa olisi tahdottu häntä vainota, lyödä, loukata illettävin sanoin...

Hän sieppasi päällystakkinsa vaatenaulakosta ja syöksyi suin päin portaita alas.

V.

Vasiljev seisoi talon edustalla nojaten aitausta vasten ja odottaen tovereitaan. Pianojen ja viulujen sävelet, iloiset, hurjat, riettaat ja surulliset, soivat ilmassa jonkunlaisena kaaoksena, joka yhä vieläkin tuntui hänestä siltä kuin jossakin pimeässä kattojen yläpuolella näkymätön orkesteri olisi virittänyt soittimiaan. Jos katsoi ylös tuohon pimeyteen, niin näytti koko musta tausta olevan täynnä liikkuvia, valkoisia täpliä: satoi lunta. Valoon jouduttuaan ne näkyivät pyörivän ilmassa verkalleen kuin untuvat, ja putoilivat vielä hitaammin maahan. Lumihiutaleet pyörivät sakeana pilvenä Vasiljevin ympärillä ja tarttuivat hänen partaansa, kulmakarvoihinsa, silmäripsiinsä... Ajurit, hevoset ja ohikulkijat olivat valkoisia.

“Kuinka puhdas lumi ilkeää pudota tällekin kadulle! — ajatteli Vasiljev. — Kiroitut olkoot nämä talot!”

Hänen jalkansa olivat herpautuneet äskeisestä juoksusta portaita alas; hän huohotti ikäänkuin olisi noussut jyrkälle vuorelle, ja sydän sykki kuuluvasti. Toivo päästä niin pian kuin suinkin tältä kadulta kotiin kiusasi häntä, mutta vielä halummin hän tahtoi odottaa tovereitaan voidakseen purkaa suuttumuksensa heille.

Näissä taloissa oli paljon sellaista, jota hän ei ollut ymmärtänyt; turmeltuneiden naisten sielut pysyivät hänelle salaisuutena, mutta sen hän oli selvästi havainnut, että kaikki oli paljon huonompaa kuin oli saattanut aavistaakaan. Jos se rikoksellinen nainen, joka oli myrkyllä päättänyt päivänsä, oli “langennut”, niin vaikeata oli keksiä vastaavaa nimitystä näille naisille, jotka tanssivat täällä noitten sekavain sävelten tahdissa ja puhuivat illettävyyksiään.

“On olemassa pahetta, — ajatteli Vasiljev, — mutta syyllisyyden tuntoa ja pelastuksen toivoa ei ole. Heitä myydään, ostetaan, poljetaan syntiin ja totutetaan rivouksiin, ja he ovat vain typeriä, välinpitämättömiä, eivätkä ymmärrä mitään. Hyvä Jumala, hyvä Jumala!”

Vasiljeville selveni, että koko tuo niin sanottu ihmisarvo, personallisuus ja Jumalan kuva on täällä perin pohjin häväisty, ja etteivät nuo typerät naiset ja katu ole siihen yksinomaan syyllisiä.

Joukko ylioppilaita, lumesta valkoisia, kulki iloisesti jutellen ja nauraen hänen ohitsensa. Eräs heistä, pitkä ja hoikka, pysähtyi, katsoi Vasiljevia kasvoihin ja sanoi humalaisen äänellä:

— Meikäläinen! Oletkos liiaksi naukannut, veliseni? Ahaa! No, ei hätää mitään! Anna mennä vaan! Älä hellitä, ukkoseni!

Hän tarttui Vasiljevia olkapäihin ja pyyhkäisi märillä, kylmillä viiksillään tämän poskea, horjahti, oli kaatua ja huusi käsiään huutoen:

— Seiso suorana vaan! Älä tärise!

Ja nauruun räjähdettyään hän riensi hoiperrellen toveriensa jälkeen.

Halki melun kuului taiteilijan ääni:

— Olkaa te lyömättä naisia! Minä en salli sitä, piru vieköön!
Mokomia lurjuksia!

Medisiinari ilmestyi ovelle. Hän katseli ympärilleen ja huomattuaan Vasiljevin hän sanoi levottomasti:

— Sinä täällä? Kuulehan, sen Jegorin kanssa ei voi sitten mennä kerrassaan minnekään! Se sitten on sellainen mies! Skandaalin teki! Kuuletko? Jegor! — huusi hän ovelle päin,
— Jegor!

— Minä en salli, että naisia lyödään! — kuului ylhäältä taiteilijan pisteliäs ääni.

Joku suuri, raskas esine lensi alas portaita. Se oli taiteilija, joka sieltä vierähti kolisten. Hänet oli nähtävästi viskattu ulos.

Hän nousi maasta, pudisti hattunsa puhtaaksi ja uhkasi nyrkillä ylöspäin huutaen vihaisena ja kiukkuisena:

— Roistot! Nylkyrit! Verenimijät! Minä en anna teidän lyödä heikkoa, humalaista naista!
Äh, te...

— Jegor!... Kuule, Jegor... — alkoi medisiinari pyydellä. —
Minä annan sinulle kunniasanani, etten lähde enää toiste kanssasi!
Kunniasanani!

Taiteilija rauhoittui vähitellen ja toverit lähtivät kotiin.

— “Mua näille suruisille rannoille johtaapi tuntematon voima...” —

alkoi medisiinari taas laulaa.

— “Kas tuossa mylly...” — yhtyi taiteilija lauluun hetken kuluttua — “rauennut se on...”
Mutta pyhä isä, kylläpä sitä lunta on ehtinyt tulla! Grishka, miksi lähdit pois? Aika akka sinä olet, siitä ei pääse mihinkään!

Vasiljev asteli tovereittensa takana, katseli heitä ja ajatteli:

“On vain kaksi mahdollisuutta: joko meistä vain tuntuu, että prostitutsiooni on jotakin paha ja me sitä liioittelemme, tai jos prostitutsiooni todellakin on sellainen pahe kuin minä sitä tavallisesti pidetään, niin ovat nuo minun rakkaat toverini samanlaisia orjakauppiaita, pahantekijöitä ja murhamiehiä kuin viikkolehti ‘Nivassa’ kuvatut Syrian ja Kairon asukkaat.”

“Nyt he laulavat, nauravat ja keskustelevat järjellisesti, mutta eivätkö he äsken puolestaan lisänneet nälän, tietämättömyyden ja tylsämielisyyden valtaa? He juuri — sen minä

todistan. Missä siinä on se humanisuus, jota lääketiede ja taidemaalaus edustavat? Näitten sielunsurmaajain tieteet, taiteet ja ylevät tunteet johtavat mieleen lihapalasen eräässä kertomuksessa. Kaksi rosvoa oli tavannut kerjäläisen korvessa; he alkoivat jakaa murhatun vaatteita ja löysivät erästä mytystä palan sianlihaa. ‘Se tuli hyvään tarpeeseen, — sanoi toinen, — annappas kun syömme sen.’ — ‘Mitä sinä ajattelet? — kauhistui toinen. — Oletko unohtanut, että tänään on keskiviikko?’ Eivätkä syöneet. Murhattuaan ihmisen poistuivat he metsästä vakuutettuina siitä, että olivat paastoojia. Niin nämäkin naisia ostettuaan kulkevat tuossa ja luulevat olevansa taiteilijoita ja oppineita miehiä...”

— Kuulkaa! — sanoi hän kiivaasti ja terävästi. — Miksi käytte täällä? Ettekö todellakaan käsitä, kuinka kauheata se on? Lääketiede sanoo, että jokainen niistä naisista kuolee ennen aikojaan joko keuhkotautiin tai johonkin muuhun tautiin; taide sanoo, että hän kuolee henkisesti vielä aikaisemmin. Kukin heistä kuolee oltuaan eläissään keskimäärin noin viiden sadan miehen parissa. Nuo viisi sataa, joihin tekin kuulutte, tappavat siis yhden naisen. Jos te eläissänne käytte täällä ja muissa samanlaisissa paikoissa kumpikin kaikkiaan kaksisataa viisikymmentä kertaa, niin lankeaa teidän osallenne yhden naisen kuolema! Onhan se selvää?... Eikö se ole kauheata? Kaksi, kolme, viisi miestä tappaa typerän, nälkäisen naisen!

— Arvasinhan minä, että tämän näin piti päättyä, — sanoi taiteilija rypistäen naamaansa. — Ei olisi pitänyt lyöttäytyä tuon tolvanan pariin! Luuletko, että sinun päässäsi tällä hetkellä pyörii suuria ajatuksia, ihanteita? Ei suinkaan! Piru ties, mitä ne ovat, mutta ihanteita ne eivät missään tapauksessa ole! Sinä katsot minua vihaten ja inhoten, mutta minusta olisi viisaampaa, että rakentaisit vielä parikymmentä sellaista taloa etkä mulkoilisi tuolla lailla. Tuossa katseessasi on enemmän pahetta kuin koko S:n kadulla! Lähtekäämme, Volodja! Menkään hän hiiteen! Hän on tolvana, pässinpää, siinä kaikki...

— Tapammehan me ihmiset alituisesti toisiamme, — sanoi medisiinari. — Se on tietysti epäsiiveellistä, mutta filosofia ei mahda sille mitään. Hyvästi!

Trubnij-torilla toverit hyvästelivät ja erosivat.

Jäätyään yksin Vasiljev riensi nopeasti pitkin bulevardia. Kauhealta tuntui hänestä ympäröivä pimeys, kauhealta näytti lumi, joka suurina hiutaleina putosi maahan näyttäen tahtovan haudata alleen koko maailman; kauheata oli katsella lyhtyjen tulia, jotka tuikkivat kalpeina lumen läpi. Kummallinen arka pelko valtasi hänen mielensä. Ohikulkijoita hän näki harvoin ja niitäkin hän väisti pelokkaasti. Hänestä tuntui siltä kuin kaikkialta olisi lähestynyt ja kaikkialta olisi häneen katsonut naisia, vain naisia...

“Nyt se alkaa... — ajatteli hän. — Taudinpuuska lähestyy...”

VI.

Vasiljev lepäsi kotona vuoteellaan ja hänen koko ruumiinsa vapisi.

— He elävät, he elävät! Hyvä Jumala, he elävät! — ajatteli hän.

Hänen mielikuvituksensa kiihottui kaikin tavoin ja hän kuvitteli olevansa milloin langenneen naisen veli, milloin isä, milloin itse tuollainen nainen, posket ihomaalin peitossa, ja kaikki tämä kauhistutti häntä.

Tuntuipa hänestä siltä kuin täytyisi hänen ratkaista tämä kysymys heti, kävi miten kävi, ja että tämä kysymys ei ollut vieras, vaan koski häntä persoonallisesti. Hän ponnisti voimiaan, hillitsi epätoivoaan, istuutui sängyn laidalle, tarttui molemmin käsin päähänsä ja alkoi harkita, kuinka voisi pelastaa kaikki nuo naiset, jotka hän oli yöllä nähnyt.

Ajatuksen kulun tällaisia kysymyksiä ratkaistaessa hän tunsu erittäin hyvin, hän kun oli sivistynyt ja paljon lukenut. Ja niin kiihtynyt kuin hän olikin, piti hän lujasti kiinni tästä järjestyksestä.

Hän palautti mieleensä tämän kysymyksen vaiheet ja sitä koskevan kirjallisuuden, ja neljän tienoissa aamulla hän asteli nurkasta nurkkaan koettaen muistaa kaikkia niitä yrityksiä, mitä tähän saakka oli tehty kyseenalaisten naisten pelastamiseksi. Hänellä oli useita hyviä ystäviä ja tovereita, joiden joukossa oikeudenmukaisia ja uhrautuvaisia miehiä. Muutamat heistä olivat koettaneet pelastaa näitä naisia...

“Kaikki tähän suuntaan käyvät yritykset saattaa jakaa kolmeen ryhmään”, — ajatteli Vasiljev.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluva ostaa naisen vapaaksi paheenpesästä, vuokraa hänelle huoneen, hankkii ompelukoneen, ja niin tulee tuosta naisesta neulojatar. Mies, joka näin menettelee, tekee hänet joko tahtomattaan tai tahtoen omaksi rakastajattarekseen ja jättää hänet sitten matkustaessaan muille maille toisen säädylisen miehen haltuun, aivankuin jonkun esineen. Ja langennut nainen pysyy langenneena.

Toinen samoin lunastaa naisen, vuokraa huoneen, ostaa tuon välttämättömän ompelukoneen ja koettaa parantaa häntä opettamalla luku- ja kirjoitustaitoa, siveyttä ja tarjoamalla hänelle hyvää, kirjallisuutta. Nainen elää näin päivän kerrallaan ja neuloo niin kauan kuin se on hänestä uutta ja huvittavaa, mutta sitten hän kyllästyy ja alkaa holhoojaltaan salassa ottaa miehiä luokseen, toisin sanoen, palaa vähitellen sinne, missä saa maata kolmeen saakka iltapäivällä, juoda kahvia ja syödä ravitsevan päivällisen seitsemän tienoissa.

Kolmannet, jotka ovat kaikkein innostuneimpia ja uhrautuvaisimpia, ottavat rohkean, ratkaisevan askeleen. He menevät naimisiin kyseessäolevan naisen kanssa. Ja kun tuo julkea, pilattu, typerä ihmiseläin joutuu vaimoksi, emännäksi ja sitten äidiksi, kääntää tämä hänen elämänsä ja maailmankatsomuksensa niin perin pohjin ylös alaisin, että vaimossa ja äidissä on sen jälkeen vaikea tuntea entistä langennutta naista. Niin, avioliitto on paras ja ehkä ainoa pelastuskeino.

— Mutta se on mahdotonta! — sanoi Vasiljev ääneen, heittäytyen vuoteelleen. Ensinnäkään en voi mennä naimisiin sellaisen naisen kanssa! Siihen vaadittaisiin pyhimystä, joka ei osaa vihata eikä inhota. Mutta otaksukaamme, että minä, medisiinari ja taiteilija voittaisimme oman itsemme ja menisimme naimisiin ja että kaikki nuo naiset joutuisivat naimisiin. Mitä siitä seuraisi? Siitä seuraisi, että sillä välin kun he täällä Moskovassa joutuisivat naimisiin, smolenskilaiset konttoristit raiskaisivat uuden lauman, joka tulvaisi tänne tyhjiin paikkoihin saratovilaisten, nishnijnovgorodilaisten ja varsovalaisten naisten mukana... Entä mitä olisi lontoolaisille tehtävä? Ja hampurilaisille?

Lamppu, josta paloöljy oli lopussa, alkoi sammua, mutta Vasiljev ei huomannut sitä. Hän alkoi taas astella pitkin huoneensa lattiaa yhä vain ajatellen. Mutta nyt hän katsoi toisin silmin langenneiden naisten pelastamiskysymystä. Tarkoituksen saavuttamiseksi olisi

välttämätöntä, että miehet, jotka heitä ostavat ja murhaavat, tuntisivat orjakaupansa siveettömyyden ja kauhistuisivat tekoaan. Pitää pelastaa miehet.

“Tieteet ja taiteet ovat tässä tehottomia... — ajatteli Vasiljev. — Ainoa pelastuskeino on ruveta apostoliksi.”

Ja hän alkoi haaveilla, kuinka hän jo huomisillasta alkaen seisoo kadunkulmassa ja sanoo jokaiselle ohikulkijalle:

— Minne menette ja miksi menette sinne? Pelätkää Jumalaa!

Hän on kääntyvä välinpitämättömien ajurien puoleen sanoen:

— Miksi odotatte täällä? Miksette inhoa kaikkea tätä? Uskottehan te Jumalaan ja tiedätte, että se on syntistä, että ihmiset sentähden joutuvat helvettiin? Miksi vaikenette? On totta, että te ette tunne heitä, mutta onhan heilläkin isä ja veljet, kuten teilläkin...

Eräs Vasiljevin tovereista oli kerran sanonut häntä lahjakkaaksi. On olemassa kirjailija-, näyttelijä-, taiteilijalahjoja, mutta hänellä on ihmisyyden lahja. Hänellä on erinomaisen herkkä vaisto kärsimyksiä havaitsemaan. Samoin kuin etevä näyttelijä osaa esittää toisten liikkeitä ja puhetta, kykenee Vasiljev kuvastamaan toisten kärsimyksiä omassa sielussaan. Nähdessään kyyneleitä, alkaa hänkin itkeä; sairaan vuoteen ääressä käy hänkin sairaaksi ja rupee valittamaan; jos hän näkee väkivaltaa, tuntuu hänestä siltä kuin tuo väkivalta kohdistuisi häneen itseensä ja hän tulee kovin araksi, mutta rientää kuitenkin rauhattomana apua hakemaan. Toisen kärsimys tarttuu häneen, innostaa häntä...

En tiedä oliko tuo toveri oikeassa, mutta se, minkä Vasiljev eli ja koki luullessaan ratkaisseensa kysymyksen, oli todellakin innostuksen kaltaista. Hän itki, nauroi, lausui ääneen, mitä huomenna aikoi puhua, tunsu tulista rakkautta niitä ihmisiä kohtaan, jotka seuraavat häntä ja asettuvat kadunkulmassa hänen rinnalleen saarnaamaan. Hän istuutui kirjoittamaan kirjettä, teki pyhän valan...

Kaikki tämä muistutti innostusta siinäkin suhteessa, että sitä ei kestänyt kauan. Vasiljev väsyi pian. Kaikki nuo lontoolaiset, hampurilaiset, varsovalaiset naislaumat painoivat häntä kuten vuoret painavat maata. Hän menetti rohkeutensa ajatellessaan näitä laumoja ja hämmentyi muistaessaan, ettei hänellä ollut sanan lahjaa, että hän oli arka ja ujo, että välinpitämättömät ihmiset tuskin viitsivät kuunnella ja koettaa ymmärtää häntä, kolme vuotta lakitiedettä lukuun ylioppilasta, kainoa, mitätöntä miestä, et\$ä totinen apostoli ei ainoastaan puhunut, vaan toimi myöskin...

Kun aamu alkoi hämärtää ja kadulta kuului jo ajopelien jyrinää, lepäsi Vasiljev sohvalla liikkumattomana tuijottaen yhteen pisteeseen. Eipä ajatellut hän enää naisia, miehiä eikä apostoliksi rupeamista. Koko hänen huomionsa oli kohdistunut henkiseen kärsimykseen, joka häntä kiusasi ja tuskastutti. Se oli tylsää, epämääräistä kärsimystä, joka oli sekä surun että suurimman pelon ja epätoivon kaltaista. Hän olisi voinut osoittaa, missä se oli: rinnassa, sydänelässä; mutta sitä ei saattanut verrata mihinkään. Hänen hampaitaan oli joskus pakottanut ja oli hän potanut hermotautia, mutta sitä ei voinut verratakaan tähän henkiseen kärsimykseen. Tällainen kärsimys saattoi muuttaa elämän inhottavaksi. Väitöskirja — oivallinen teos — jonka hän jo oli kirjoittanut, ihmiset, joita hän rakasti, perikatoon joutuvain naisten pelastus — kaikki se, jota hän vielä eilen rakasti tai välinpitämättömästi katseli, ärsytti häntä nyt, kun hän sitä muisteli, yhtä paljon kuin

ajopelien jyrinä, juoksu käytävissä, päivänvalo...

Jos joku hänen nähtensä olisi nyt tehnyt hyvän työn tai väkivaltaa, olisi kumpikin vaikuttanut häneen tällä hetkellä yhtä inhottavasti. Kaikista hänen aivoissaan verkalleen liikkuvista ajatuksista oli kaksi sellaista, jotka eivät häntä kiusanneet: toinen niistä oli se, että hän saattoi minä hetkenä tahansa riistää hengen itseltään, toinen, että tätä kärsimystä ei kestä kauemmin kuin korkeintaan kolme päivää. Jälkimäisen hän tiesi kokemuksesta.

Levättyään siten sohvalla jonkun aikaa hän nousi ja alkoi astella huoneessaan, ei enää edestakaisin nurkasta nurkkaan, vaan neliönmuotoista kehää kutakin neljää seinää pitkin. Hän väänteli käsiään ja katsoi ohimennen kuvaansa peilistä. Hänen kasvonsa olivat kalpeat ja kuihtuneet, ohimot sisään painuneet, silmät tavallista suuremmat, synkemmät, tuijottavammat, ikäänkuin oudot, ja niissä paloi sietämätön sieluntuska.

Päivemällä kolkutti taiteilija ovelle.

— Grigorij, oletko kotona? — kysyi hän.

Saamatta vastausta hän viipyi vielä hetken, tuumaili ja puhui itsekseen:

— Ei ole kotona. Nyt se hölmö on lähtenyt yliopistolle.

Sitten hän lähti.

Vasiljev kömpi vuoteeseen, kätki päänsä patjaan ja alkoi itkeä tuskasta. Mitä viljemmin kyöneleet vuotivat, sitä kauheammaksi kävi tuska.

Hämärtäessä hänen mieleensä muistui tuleva tuskainen yö, ja kauhistuttava epätoivo valtasi hänet. Hän pukeutui nopeasti, riensi huoneesta jättäen oven selkiselälleen ja lähti päämäärättä kulkemaan pitkin katuja. Ajattelematta, minne mennä, hän kiirehti nopein askelin pitkin Sadovaja-katua.

Satoi lunta kuten edellisenäkin päivänä, sää oli suojainen. Kädet hihojen suihin pistettyinä Vasiljev kulki vavisten ja rattaitten ryskettä, raitiovaunujen soittoa ja ohikulkevia kammoten pitkin Sadovaja-katua aina Suharevin tornille saakka ja siitä Punaiselle portille, josta hän kääntyi Basmannajalle.

Matkalla hän poikkosi kapakkaan ja joi suuren lasin viinaa, mutta se ei helpottanut. Tullessaan Rasguljaille kääntyi hän oikealle ja harhaili pitkin sivukatuja, joilla ei milloinkaan eläissään ollut käynyt. Hän joutui vanhalle sillalle, jonka alla Jausa kohisten virtaa ja jolta näkyy Punaisten kasarmien pitkät, valaistut ikkunarivit. Viihdyttääkseen henkistä tuskaa jollakin uudella tunteella tai toisella tuskalla, avasi Vasiljev päällystakkinsa ja nuttunsa rintamuksen, ja antoi tuulen ja kostean lumen piestä alastonta rintaansa. Mutta tämä ei asettanut tuskaa.

Sitten hän kyyristyi sillan kaidepuun yli tuijottamaan tummaan, levottomaan virran juoksuun ja halusi heittäytyä nurin niskoin alas, ei inhosta elämää kohtaan eikä itsemurhaa tehdäkseen, vaan haavoittaakseen itseään ja karkoittaakseen tuskan toisella tuskalla. Mutta musta vesi, pimeys ja autiot, lumipeitteiset rannat tuntuivat kauheilta. Häntä puistatti ja hän lähti jälleen liikkeelle. Kulki pitkin Punaisten kasarmien sivua, sitten taas takaisin, laskeutui erääseen lehtoon, sieltä taas sillalle...

“Ei, kotiin, kotiin! — ajatteli hän. — Kotona on kai sittenkin parempi olla...”

Ja hän lähti takaisin. Palattuaan kotiin hän riisui yltään märän päällystakin ja lakin ja alkoi taas astella huoneensa seinävieriä pitkin — väsymättä aina aamuun saakka.

VII.

Kun taiteilija ja medisiinari tulivat seuraavan päivän aamuna Vasiljevin luo, laukkasi tämä tuskaansa voihkien pitkin huonetta, yllään repaleinen paita ja kädet verille purtuina.

— Jumalan tähden! — parkui hän huomattessaan toverinsa. — Viekää minut minne tahdotte, tehkää minulle mitä tahansa, kunhan vain viipymättä pelastatte minut! Muuten tapan itseni!

Taiteilija kalpeni ja menetti malttinsa. Medisiinari oli myöskin hyrähtää itkuun, mutta otaksuen, että lääkärin velvollisuus on pysyä kaikissa tapauksissa kylmäverisenä ja vakavana, hän sanoi rauhallisesti:

— Taudinpuuska on kohdannut sinua, mutta ei ole vaarallinen laatuaan. Lähtekäämme heti tohtorin luo.

— Minne tahansa, mutta pian, Jumalan tähden, pian!

— Älä anna kiihkolle valtaa. Pitää hillitä itsensä.

Taiteilija ja medisiinari pukivat vapisevin käsin Vasiljevin ylle ja taluttivat hänet kadulle.

— Mihail Sergeitsh on jo aikoja sitten halunnut tutustua sinuun, — sanoi medisiinari matkalla. — Hän on hyvin ystävällinen ja ammatissaan etevä. Suoritti tutkimuksensa 1882 ja on saavuttanut laajan kokemuksen. Ylioppilaita hän kohtelee toverillisesti.

— Pikemmin, pikemmin!... — kiiruhti Vasiljev.

Mihail Sergeitsh, lihava, vaaleanverinen tohtori otti toverukset ystävällisesti ja vakavasti vastaan ja hymyili vain toisella poskellaan.

— Toverinne Rybnikov ja Maier ovat puhuneet minulle jo taudistanne, — sanoi Mihail Sergeitsh. — Olen iloinen, jos voin auttaa teitä. No... olkaa hyvä ja käykää istumaan!...

Hän istutti Vasiljevin pöydän luona olevaan suureen nojatuoliin ja siirsi esille paperossilaatikon.

— No? — alkoi hän polviaan silittäen. — Ryhtykäämme asiaan...

Kuinka vanha olette?

Hän teki useita kysymyksiä, joihin medisiinari vastasi. Hän tiedusteli, oliko Vasiljevin isä potenut jotakin erityistä tautia, oliko hän ollut juomari, luonteeltaan kiihas tai oliko hänessä ollut muita omituisuuksia. Samaa tiedusteli hän myöskin iso-isästä, äidistä, sisarista ja veljistä. Saatuaan tietää, että Vasiljevin äidillä oli ollut mainio lauluääni ja että tämä usein oli esiintynyt teatterissa, vilkastui Mihail Sergeitsh äkkiä ja kysyi:

— Suokaa anteeksi, mutta ettekö muista, oliko teatteri teidän äitinne intohimo?

Kului parikymmentä minuttia. Vasiljevia ikävystytti, kun tohtori yhä silitti polviaan ja puhui taukoamatta samoja asioita.

— Mikäli ymmärrän teidän kysymyksiänne, herra tohtori, — sanoi Vasiljev, — niin te tahdotte tietää, onko tautini perinnöllistä vai ei. Se ei ole perinnöllistä.

Tohtori kyseli edelleen oliko Vasiljevissa nuorena ollut mitään vikaa, vammaa päässä, omituisuuksia, erityisiä mielitekoja.

Puolet niistä kysymyksistä, joita tunnontarkat lääkärit tekevät, saattaa terveyttä haittaamatta jättää vastausta vaille, mutta Mihail Sergeitshin, mediinarin ja taiteilijan kasvoilla oli sellainen ilme kuin olisi kaikki ollut hukassa, ellei Vasiljev olisi vastannut jokaiseen kysymykseen. Jostakin syystä tohtori kirjoitti vastaukset muistiin paperipalasalalle.

Saatuaan kuulla, että Vasiljev oli päättänyt luonnontieteelliset opintonsa ja jatkoi nyt lukuja lainopillisessa tiedekunnassa, vaipui tohtori ajatuksiinsa.

— Viime vuonna hän kirjoitti erinomaisen tutkielman... — sanoi mediinari.

— Suokaa anteeksi, älkää keskeyttäkö minua, te estätte minun keskittämästä ajatuksiani, — huomautti tohtori ja hymyili toisella poskellaan. — Niin, tietysti silläkin on merkityksensä taudin vaiheisiin nähden. Henkisten voimain ponnistaminen, liiallinen rasitus... Niin, niin... Entä juotteko viinaa? — virkkoi hän Vasiljevin puoleen kääntyen.

— Hyvin harvoin.

Parikymmentä minuttia kului jälleen. Mediinari alkoi puoliääneen selittää käsitystään taudin lähimmäistä syistä, kuinka hän, taiteilija ja Vasiljev olivat toissapäivänä käyneet S:n kadulla.

Välinpitämätön, kylmä, pidätetty tapa, jolla hänen ystävänsä ja tohtori puhuivat naisista ja siitä onnettomasta kadusta, tuntui Vasiljevistä erittäin kummalliselta...

— Herra tohtori, vastatkaa yhteen kysymykseen, — sanoi Vasiljev itseään hilliten, jotta ei olisi ollut epäkohtelias. — Onko prostitutiooni pahe vai ei?

— Hyvä ystäväni, kuka siitä haluaisi kiistellä? — sanoi tohtori kasvoillaan sellainen ilme kuin olisi hän jo aikoja sitten ratkaissut sellaiset kysymykset, mikäli ne häntä koskivat.

— Oletteko sielunparantaja? — kysyi Vasiljev lyhyesti.

— Olen kyllä.

— Paljon mahdollista, että te kaikki olette oikeassa! — sanoi Vasiljev nousten seisomaan ja ruveten astelemaan nurkasta toiseen. — Paljon mahdollista! Mutta minun mielestäni tämä kaikki on ihmeellistä! Sitä pidetään suurenmoisena, että kohta olen suorittanut kahden tiedekunnan tutkinnot; minua ylistetään pilviin saakka syystä, että olen kirjoittanut tutkielman, joka unohdetaan muutaman vuoden kuluttua; mutta senvuoksi, etten voi puhua langenneista naisista yhtä välinpitämättömästi kuin näistä tuoleista, senvuoksi minua lääkitään, pidetään mielenvikaisena, surkutellaan!

Vasiljev alkoi yht'äkkiä sanomattomasti sääliä sekä itseään, tovereitaan että kaikkia niitä, jotka hän oli toissapäivänä nähnyt, säälipä vielä tohtoriakin, ja sitten hän rupesi itkemään nojatuoliin vaipuen.

Toverit katsoivat kysyvästi tohtoriin, joka ilmeestä päättäen näytti täysin ymmärtävän potilaansa kyynelet ja epätoivon sekä tietävän itsensä erikoistuntijaksi tällä alalla. Hän

astui Vasiljevin luo, antoi hänelle joitakin tippoja, ja sitten, kun potilas oli rauhoittunut, riisui hänet ja alkoi tutkia ihon tuntoisuutta, polvien refleksejä j.n.e.

Vasiljev tunsi helpotusta. Hän häpesi poistuessaan tohtorin luota, rattaitten räminä ei ärsyttänyt häntä enää ja painostus sydänalassa hävisi häviämistään ikäänkuin sulaen pois. Hänen kädessään oli kaksi reseptiä: toisessa bromkaliumia, toisessa morfiinia... Näitä aineita hän oli ennenkin nauttinut.

Kadulla hän pysähtyi hetkeksi, ajatteli ja sanottuaan tovereille jäähyväiset hän lähti hitaasti astelemaan yliopistoa kohti.

Huimapää.

I.

Olga Ivanovnan häissä olivat kaikki hänen ystävänsä ja parhaat tuttavansa.

— Katsokaa häntä: eikö totta, hänessä on jotakin?... — sanoi Olga Ivanovna ystävilleen miestänsä osoittaen, ikäänkuin olisi tahtonut selittää, miksi oli suostunut yksinkertaiselle, aivan jokapäiväiselle eikä mitenkään huomattavalle miehelle.

Hänen miehensä, Osip Stepanitsh Dimov, oli lääkäri ja arvonimeltään nimeuvos. Hänellä oli virka kahdessa sairaalassa: toisessa ylimääräinen, toisessa prosektori. Joka päivä kelle 9-12 hän otti osastollaan vastaan sairaita, mutta jälkeen puolenpäivän hän ajoi raitiovaunulla toiseen sairaalaan, jossa teki ruumiinavauksia. Hänen yksityinen lääkäritoimensa oli jotensakin vähäinen; se tuotti noin viisisataa ruplaa vuodessa. Siinä kaikki, sillä mitäpä muuta hänestä olisi sanottavaa?

Mutta Olga Ivanovna ja hänen ystävänsä ja parhaat tuttavansa eivät suinkaan olleet tavallisia ihmisiä. Kukin heistä oli jossakin suhteessa huomattu, vieläpä jonkun verran tunnettukin, mutta jokainen heistä piti itseään kuuluisuutena, ja ken ei vielä ollut kuuluisa, hänellä oli ainakin loistavat toiveet tulla siksi.

Draamallisen teatterin taiteilija, suuri, jo aikoja sitten tunnustettu kyky, sievä, viisas ja vaatimaton mies ja erinomainen lausuja, opetti Olga Ivanovnalle lausuntoa. Oopperalaulaja, hyväntahtoinen, lihava herra vakuutti huoaten, että Olga Ivanovnan lahjat menivät näin ollen hukkaan, mutta ellei hän laiskottelisi, vaan kävisi toimeliaasti työhönsä käsiksi, niin voisi hänestä tulla mainio laulajatar. Sitten muutamia taidemaalareita, etupäässä laatu-, eläin- ja maisemamaalari Rjabovski, kaunis, vaaleanverinen, 25-vuotias mies, jolla oli hyvä menestys taidenäyttelyissä ja joka oli myynyt viimeisen taulunsa viidestä sadasta ruplasta. Hän korjaili Olga Ivanovnan harjoitelmia ja sanoi, että hänestä vielä saattoi tulla jotakin. Sellonsoittaja, joka sai sellonsa itkemään, tunnusti suoraan, että kaikista niistä naisista, jotka hän tunsi, ainoastaan Olga Ivanovna osasi säestää. Sitten eräs nuori, mutta jo yleisesti tunnettu kirjailija, joka kirjoitti novelleja, näytelmiä ja kertomuksia. Entä vielä? Niin, Vasilij Vasiljevitch vielä, pajari, tilanomistaja, diletantti-kuvittaja ja vinjetinpiirtäjä, joka tunsi muinaisvenäläisen tyylin, kansanrunouden ja sankarilaulut; paperilla ja porsliinilla hän teki kerrassaan ihmeitä.

Tässä taiteellisessa, vapaassa ja kohtalon suosimassa seurassa, joka tosin oli hienotunteinen ja vaatimaton, mutta joka ainoastaan jonkun sairauden sattuessa ajatteli

lääkäreitä, oli Dimov nimellä samallinen kaiku kuin jollakin Sidorovilla tai Tarasovilla. Tässä seurassa näytti Dimov vieraalta, tarpeettomalta ja pieneltä, vaikka hän oli pitkä ja harteava. Näytti siltä kuin hänen yllään oleva hännystakki olisi ollut toisen oma ja hänen partansa ajettu kuin jonkin palvelijan. Muuten, jos hän olisi ollut kirjailija tai taiteilija, niin olisi sanottu, että hänen partansa oli à la Zola...

Näyttelijä sanoi Olga Ivanovnalle, että hänen aivinainen tukkansa ja hääpukunsa tekivät hänet kuin solakaksi kirsikkapuuksi, joka keväällä on täynnä kauniita, valkoisia kukkia.

— Ei, mutta tahdotte kai kuulla, kuinka nopeasti tämä kaikki tapahtui? — virkkoi Olga Ivanovna tarttuen hänen käteensä. — No, kuulkaahan sitten... Ensiksi minun pitää huomauttaa, että isälläni oli virka samassa sairaalassa kuin Dimovillakin. Kun isä parka sitten sairastui, valvoi Dimov yötä päivää hänen vuoteensa ääressä. Sellaista uhrautuvaisuutta! Kuulkaa, herra Rjabovski... Ja te, herra kirjailija. Tulkaa lähemmäksi, se on sangen mieltäkiinnittävää! Suurenmoista uhrautuvaisuutta, todellista osanottoa! Minäkään en nukkunut öisin, vaan valvoin isäni vieressä, ja yht'äkkiä valloitin tuon kelpo miehen! Dimov rakastui korviaan myöten. Kohtalo saattaa tosiaankin olla kummallinen. Ja sitten isäni kuoltua hän kävi toisinaan luonani ja me tapasimme toisemme joskus kadulla, kunnes eräänä kauniina iltana hän yht'äkkiä kosi minua... Itkin koko seuraavan yön, mutta olin itsekin hurjasti rakastunut. Ja nyt, kuten näette, olen hänen vaimonsa. Mutta eikö totta, hänessä on jotakin voimakasta, mahtavaa, karhumaista? Nyt näemme vain kolme neljäosaa hänen kasvoistaan ja valaistuskin on sitäpaitsi huono, mutta kun hän kääntää päänsä, niin katsokaa hänen otsaansa... Rjabovski, mitä sanotte tuosta otsasta? Dimov, me puhumme sinusta! — huusi hän miehelleen. — Tule tänne! Ojenna Rjabovskille rehellinen kätesi... Kas niin... Olkaa ystäviä!

Dimov hymyili hyväntahtoisesti ja naivisti, ojensi kätensä Rjabovskille ja sanoi:

— Tämä ilahuttaa minua. Kun aikoinani suoritin loppututkinnot, tein sen yhdessä erään Rjabovskin kanssa. Hän taisi olla teidän sukulaisianne?

II.

Olga Ivanovna oli 22 ja Dimov 31 vuotias.

Heidän elämänsä häiden jälkeen oli onnellista. Olga Ivanovna koristi vierashuoneen seinät omillaan ja muitten harjoitelmilla, jotka olivat joko kehyksissä tai kehyksittä, ja pianon ja muitten huonekalujen väliin hän järjesti hauskan lymypaikan kiinalaisista varjostimista, maalausjalustoista, kirjavista peitteistä, tikareista, pienistä patsaista, valokuvista... Ruokahuoneen seinille hän liimasi painokuvia, ripusti niinitallukat ja sirpin, asetti nurkkaan viikatteen ja haravan, ja niin oli venäläiseen tyyliin sisustettu ruokahuone valmis. Makuuhuoneen hän tahtoi tehdä luolamaiseksi, ja verhosi senvuoksi sen katon ja seinät tummalla vaatteella, ripusti sänkyjen yläpuolelle venezialaisen lyhdyn ja asetti ovenvartijaksi patsaan, joka esitti keihäs kädessä seisovaa miestä. Nuoren pariskunnan koti oli kaikista hyvin hauska.

Kello 11 tienoissa Olga Ivanovna nousi makuulta, soitti sitten pianoa tai maalasi, jos sattui olemaan kirkas päivä.

Kellon käydessä yhtä hän lähti ompelijattarensa luo. Kun hänellä ja Dimovilla ei ollut liikoja rahoja, täytyi turvautua kekseliäisyyteen ja viekkauteen, jotta Olga Ivanovna voisi esiintyä uusissa puvuissa ja siten ihmetyttää tuttaviaan. Usein sukeutui vanhasta, värjätystä puvusta, vähäisestä harsovaatteesta, pitseistä, plyysistä ja silkistä, jotka eivät paljoakaan maksaneet, kerrassaan ihmeellistä, jotakin lumoavaa, ei puku, vaan unelma. Ompelijattaren luota Olga Ivanovna ajoi tavallisesti jonkun tutun näyttelijättären luo, saadakseen kuulla uutisia teatterimaailmasta ja, jos tarjoutui sopiva tilaisuus, hankkiakseen piletin seuraavaan ensi-iltaan tai resettinäytäntöön. Näyttelijättären luota oli ajettava jonkun taiteilijan luo tai taidenäyttelyyn, sitten jotakin kuuluisuutta tapaamaan — kutsumaan vieraaksi, tekemään vastavierailua tai vain juttelemaan.

Ja kaikkialla hän otettiin iloisin mielin ja ystävällisesti vastaan ja vakuutettiin, että hän oli hyvä, kiltti, harvinainen...

Ne, joita Olga Ivanovna sanoi kuuluisuuksiksi ja suuruuksiksi, ottivat hänet vastaan kuin tasa-arvoisen omaisen ja ennustivat yksimielisesti, että hänestä kykynsä, makunsa ja älynsä perusteella tulee vielä jotakin suurta, jollei hän vain hajoittasi voimiaan. Olga Ivanovna lauloi, soitti, maalasi, muovaili taideteoksia, otti osaa yksityisiin näytäntöihin, eikä suinkaan suoriutunut kaikesta tästä jotenkuten, vaan kyvykkäästi. Jos hän teki lyhtyjä ilitulituksiin, pukeutui koreaksi, satoi jonkun kaulaliinan, niin hän suoritti kaiken taiteellisesti, sirosti ja rakastettavasti.

Mutta Olga Ivanovnan kyky ei ilmennyt missään niin selvästi kuin siinä, että hän osasi nopeasti tutustua kuuluisiin henkilöihin, ja tulla heti läheiseksi tutuksi heidän kanssaan. Jos joku oli vähänkin kuuluisa ja puheenaihetta herättävä, niin eipä kestänyt kauan, ennenkuin Olga Ivanovna jo tunsi hänet, tuli ystäväksi ja kutsui luokseen.

Jokainen uusi tuttavuus oli hänestä kuin juhla. Hän jumaloi kuuluisia ihmisiä, oli ylpeä heistä ja näki heistä öisin unia. Hän janosi heidän seuraansa eikä voinut mitenkään tätä janoa sammuttaa. Entiset katosivat ja unohtuivat, uusia ilmaantui heidän sijaansa, mutta näihinkin hän tottui tai kyllästyi pian ja alkoi hartaasti etsiä yhä uusia ja uusia suuruuksia, löysi ja alkoi uudelleen etsiä... Miksi?

Viiden tienoissa hän söi kotona päivällistä yhdessä miehensä kanssa. Dimovin yksinkertaisuus, terve järki ja hyväsydämysyys liikutti ja innosti häntä. Vähän väliä hän hypähti seisomaan, kiersi kätensä innokkaasti miehensä kaulaan ja suuteli suutelemistaan häntä.

— Sinä, Dimov, olet viisas ja jalomielinen ihminen, — sanoi Olga Ivanovna, — mutta sinussa on sangen suuri vika: sinä et lainkaan harrasta taiteita, kiellät sekä musiikin että maalaustaiteen.

— En ymmärrä niitä, — vastasi mies sävyisästi. — Olen koko ikäni harrastanut luonnontieteitä ja lääketiedettä, eikä ole riittänyt aikaa taiteisiin.

— Mutta sehän on kauheata, Dimov!

— Miksi niin? Sinun tuttavasi eivät tunne luonnontieteitä eivätkä lääketiedettä, etkä sinä kuitenkaan moiti heitä siitä. Kullakin on omansa. Minä en ymmärrä maisemamaalauksia enkä oopperoita, mutta minä ajattelen näin: koska toiset viisaat ihmiset pyhittävät elämänsä taiteille ja toiset viisaat ihmiset uhraavat niitten hyväksi suuria rahasummia, niin

ovat ne tarpeellisia. Minä en ymmärrä taiteita, mutta se ei suinkaan merkitse sitä, että kieltäisin ne.

— Anna minun puristaa rehellistä kättäsi!

Päivällisen jälkeen ajoi Olga Ivanovna tuttaviansa luo, sitten teatteriin tai konserttiin ja palasi kotiin vasta puoliyön jälkeen. Niin joka päivä.

Keskiviikkoiltoin tuli Olga Ivanovnan luo vieraita. Silloin ei pelattu korttia eikä tanssittu, vaan huviteltiin eri taiteilla. Draamallisen teatterin näyttelijä lausui, laulaja lauloi, taidemaalarit piirustelivat albumeihin, joita Olga Ivanovnalla oli runsaasti, sellonsoittaja soitti ja emäntä itsekkin piirusti, muovaili, lauloi ja säesti. Lausunnon, soiton ja laulun lomassa keskusteltiin ja kiisteltiin kirjallisuudesta, teatterista ja maalauksista. Naisia ei ollut, sillä Olga Ivanovna piti kaikkia naisia, paitsi näyttelijättäriä ja ompelijatartaan, ikävinä ja typerinä. Ei kulunut ainoatakaan tällaista iltaa, jona emäntä ei aina ovikellon soidessa olisi säpsähtänyt ja sanonut voittoisa ilme kasvoillaan: "Se on hän!", tarkoittaen sanalla "hän" jotakin uutta kuuluisuutta. Dimovia ei näkynyt vierashuoneessa eikä kukaan hänen olemassaoloaan muistanutkaan. Mutta täsmälleen kello puoli 12 avautui ruokahuoneen ovi, Dimov ilmestyi hyväsydäminen hymy huulillaan ja sanoi käsiään hykertäen:

— Olisi vähän illallista, hyvä herrasväki.

Kaikki siirtyivät nyt ruokahuoneeseen ja näkivät joka kerta samat ruokalajit pöydällä: lautasellisen ostereita, palasen liikkiötä tai vasikanpaistia, sardiineja, juustoa, kaviaaria, sieniä, viinaa ja kaksi pulloa viiniä.

— Rakas hovimestarini! — huudahti Olga Ivanovna taputtaen innostuksesta käsiään. — Sinä olet kerrassaan hurmaava! Hyvä herrasväki, katsokaa hänen otsaansa! Dimov, näytä profiilisi! Katsokaa nyt: kasvojen muoto bengaalilaisen tiikerin, mutta ilme kaunis ja hempeä kuin hirven! Rakas Dimov!

Vieraat söivät, katselivat Dimovia ja ajattelivat: todellakin, aika leppeä mies. Mutta pian unohtivat he hänet jälleen ja jatkoivat keskustelua teatterista, soitosta ja maalauksesta.

Nuori pariskunta oli onnellinen ja heidän elämänsä kului suloisesti. Mutta heidän kisakuukautensa kolmas viikko ei ollut kuitenkaan suruton. Dimov oli sairashuoneella saanut tartunnan, sairastui ruusuun, oli kuusi päivää vuoteen omana ja oli pakotettu leikkauttamaan kauniin, mustan tukkansa. Olga Ivanovna istui hänen vuoteensa ääressä ja itki katkerasti. Mutta kun sairas parani jonkun verran, sitoi hän valkoisen huivin tämän kerittyyn päähän ja alkoi maalata häntä beduiinina. Ja kummallakin oli hauska. Mutta parin kolmen päivän kuluttua, kun Dimov parannuttuaan alkoi jälleen käydä sairaaloissa, kävi hänen taasen huonosti.

— Minulla on huono onni, kultaseni! — virkkoi hän kerran päivällispöydässä. — Tänään tein neljä ruumiinavausta ja haavoitin kaksi sormeani. Vasta kotona huomasin sen.

Olga Ivanovna pelästyi. Mutta Dimov hymyili ja sanoi, ettei se ollut vaarallista ja että hänelle usein sattui sellaista.

— Minä innostun ja olen toisinaan hajamielinen.

Levottomana Olga Ivanovna odotti verenmyrkytystä ja rukoili öisin

Jumalaa.

Kaikki meni kuitenkin onnellisesti ohi.

Taas koitti onnellinen aika ja elämä kului huolettomasti, suruttomasti. Nykyhetki oli ihana ja kevät lähestyi kaukaa hymyillen ja luvaten tuhansia iloja. Onni on oleva loputon!

Huhti-, touko- ja kesäkuussa huvilassa kaukana kaupungista. Kävelymatkoja, harjoitelmia, kalastusta, satakielten laulua, ja sitten heinäkuusta aina syksyyn saakka taiteilijoiden huvimatkoja Volgalla. Näihin matkoihin otti Olga Ivanovna luonnollisesti osaa taiteilijapiiriin kuuluvana henkilönä. Hän neulotutti jo kaksi matkapukua, osti värejä, siveltimiä, maalaus kangasta ja uuden paletin matkaa varten.

Melkein joka päivä Rjabovski tuli hänen luokseen katsomaan, kuinka hänen maalaamisensa oli edistynyt. Kun Olga Ivanovna näytti hänelle työnsä, pisti Rjabovski kätensä syvälle housuntaskuihin, puristi huulensa lujasti yhteen ja sanoi sitten puhisten:

— Kas vaan... Mutta tuo pilvi on räikeä, siinä ei ole iltavalaistusta. Etuala on liiaksi jyrskittyä, liiaksi... ymmärrätekö... tuota noin... Ja mökki näyttää luhistuvan ja valittavan kuin suuren painon alla... Tuohon nurkkaan on laitettava hiukan tummempi väritys. Yleensä ei tämä ole hullumpi... se on verrattain hyvä.

Ja mitä käsittämättömämmin hän puhui, sitä paremmin Olga Ivanovna häntä ymmärsi.

III.

Toisena helluntaipäivänä iltapäivällä Dimov osti herkkuja ja makeisia ja matkusti maalle vaimonsa luo.

Hän ei ollut tavannut Olga Ivanovnaa kahteen viikkoon ja ikävöi häntä kovasti. Istuessaan rautatievaunussa ja etsiessään sitten kesäasuntoaan suuresta lehtimetsästä tunsikin hän olevansa nälkäinen ja väsynyt ja kuvitteli mielessään, kuinka hän söisi illallisensa luonnon helmassa yhdessä vaimonsa kanssa ja menisi sitten levolle. Ja hän katseli tyytyväisenä kääroänsä, jossa oli kaviaaria, juustoa ja lohta.

Kun hän saapui kesäasuntoonsa, teki aurinko jo laskuaan. Iäkäs palvelijatar ilmoitti, että rouva ei ole kotona, mutta palanee kohta.

Talo oli näköjään ruma ja siinä oli vain kolme huonetta, joiden katot olivat matalat ja sanomalehdillä verhotut ja permannot epätasaiset ja täynnä halkeamia.

Yhdessä huoneessa oli sänky, toisessa maalaus kangasta, siveltimiä, rasvaisia papereita, miesten päällystakkeja ja hattuja hujan hajan tuoleilla ja ikkunoilla ja kolmannessa huoneessa Dimov näki kolme tuntematonta miestä. Kaksi oli tummanverevää, parrakasta, mutta kolmas oli aivan parraton ja lihava — kaikesta päättäen näyttelijä.

Samovaari puhisi pöydällä.

— Mitä haluatte? — kysyi näyttelijä matalalla äänellä ja katsoi Dimoviin vihaisesti. — Olga Ivanovnaako etsitte? Odottakaa, hän tulee kohta.

Dimov istuutui odottamaan. Toinen noista tummanverevistä miehistä katsoi unisesti ja veltosti häneen, kaatoi itselleen teetä ja kysyi:

— Tahdotteko kenties teetä?

Dimovin teki mieli sekä syödä että juoda, mutta säilyttääkseen ruokahalunsa hän kieltäytyi teestä.

Pian senjälkeen kuului askelia ja tuttua naurua. Ovi lensi auki ja sisään riensi Olga Ivanovna päässään leveälierinen hattu ja kädessään värilaatikko. Hänen jälessään tuli iloinen ja punaposkinen Rjabovski kantaen suurta päivänvarjoa ja kokoonpantavaa tuolia.

— Dimov! — huusi Olga Ivanovna ilosta juopuneena. — Dimov! — toisti hän laskien päänsä ja molemmat kätensä Dimovin rinnalle. — Sinä täällä! Mikset ole käynyt pitkään aikaan? Mikset? Mikset?

— Milloinka minä olisin joutanut tulemaan, hyvä ystäväni? Olen melkein aina sairaaloissa, ja jos sattuu olemaan vapaata aikaa, niin ei sovi junien kulku.

— Kuinka iloinen olen, kun saan nähdä sinut! Koko yön näin sinusta unta ja pelkäsin, että olet sairastunut. Oi, jospa tietäisit, kuinka paljon sinusta pidän ja kuinka sopivaan aikaan tulit! Sinä olet minun pelastajani. Sinä yksin saatat pelastaa minut! Huomenna vietetään nimittäin täällä omituiset häät, — jatkoi Olga Ivanovna nauraen ja sitoen miehensä kaulaliinaa. — Eräs tšekäläisen rautatieaseman nuori sähköttäjä Tshikeldejev menee naimisiin. Kaunis, nuori mies, eikä mikään tuhmeliinikaan. Siinä miehessä, tiedätkös, on jotakin voimakasta, karhumaista... Nuorena petoeläimenä voisi hänet maalata. Me kesäasukkaat olemme kaikki huvitetut hänestä ja olemme kunniasanallamme luvanneet olla mukana hänen häissään... Hän on köyhä, yksinäinen, arka, ja synty olisi kieltäytyä. Ajatteles, kirkonmenojen jälkeen vihitään, sitten mennään kirkosta jalkaisin morsiamen kotiin... ymmärräthän... lehdot, lintujen laulu, aurinkoiset valopinnat nurmella ja me kaikki kuin kirjavia täpliä vaaleanviheriäistä taustaa vasten... kerrassaan originellia, ranskalaista impressionismia. Mutta, Dimov, minkä puvun panen ylleni kirkkoon? — kysyi Olga Ivanovna kasvoillaan herkkäitkuinen ilme. — Minulla ei ole täällä mitään, ei kerrassa mitään. Ei pukuja, ei kukkia, ei hansikkaita... Sinun täytyy pelastaa minut. Kun tulit juuri nyt, merkitsee se sitä, että kohtalo itse on määrännyt sinun pelastamaan minut. Tässä, hyvä mies, avaimeni, matkusta kotiin ja tuo sieltä vaaleanpunainen pukuni. Muistat kai sen... se riippuu ensimmäisenä... Sitten on piironkini laatikossa kaksi pahvikoteloä. Toisessa niistä on kaikenmoisia harsoja ja tilkkuja, ja niitten alla kukkia. Ota nuo kukat varovasti, äläkä vaan rutista niitä, minä niistä sitten valitsen... Osta myöskin pari hansikkaita...

— Hyvä on, — sanoi Dimov. — Matkustan huomenna ja lähetän ne sinulle.

— Huomenna? — kysyi Olga Ivanovna ja katsoi häneen ihmetellen. — Kuinka sinä huomenna ennättäisit, kun ensimmäinen juna lähtee kello 9 ja vihkiminen tapahtuu jo kello 11. Ei, kyyhkyseni, tänään täytyy sen tapahtua, ehdottomasti tänään! Jollet huomenna ennätä matkustaa tänne, niin lähetä joku tuomaan. Mutta joudu nyt... Matkustajajuna tulee tuossa tuokiossa asemalle... älä vaan myöhästy, ystäväni.

— Hyvä on.

— Oi, kuinka minua surettaa päästää sinut lähtemään, — sanoi Olga Ivanovna, ja hänen silmänsä kyyneltyivät. — Miksi minä, hölmö, annoinkin kunniasanani sähköttäjäille?

Dimov joi hätäisesti kupin teetä, otti rinkelin ja lähti hellästi hymyillen asemalle. Mutta

kaviaarin, juuston ja lohen söivät ne kaksi tummanverevää herraa ja lihava näyttelijä.

IV.

Hiljaisena, kuutamoisena heinäkuun yönä seisoi Olga Ivanovna Volgalla kulkevan höyrylaivan kannella ja katseli milloin veteen, milloin kohti ihania rantoja.

Hänen vieressään seisoi Rjabovski, joka sanoi, että nuo varjot veden pinnalla eivät ole varjoja, vaan unelmaa, että tuon lumoavan veden ja salaperäisen kimalluksen, tuon äärettömän taivaan ja noitten alakuloisten, haaveksivain rantain nähden, mitkä kaikki puhuvat elämän tyhjiydestä ja korkeammasta, ikuisesta, autuaasta olemassaolosta, olisi hyvä häipyä unhoon, kuolla ja muuttua muistoksi. Menneisyys on mennyttä eikä huvita, tulevaisuus on mitätöntä ja tämä ihana, ainoa yö elämässä on kohta loppuva ja sulautuva ikuisuuteen... Miksi elää?...

Ja Olga Ivanovna kuunteli milloin Rjabovskin ääntä, milloin yön hiljaisuutta ja ajatteli, että hän itse oli kuolematon. Turkoosinvärinen vesi, jollaista hän ei ollut ennen nähnyt, taivas, rannat, mustat varjot täyttivät hänen sielunsa sanomattomalla ilolla ja kertoivat hänelle, että hänestä vielä tulee suuri taiteilijatar, ja että jossakin kaukana kuutamaisen yön takana, äärettömässä avaruudessa menestys, maine ja kansanrakkaus häntä odottavat...

Kun hän siinä silmäänsä räpäyttämättä katsoi kaukaisuuteen, oli hän näkevinään kansanjoukkoja, tulia, oli kuulevinaan juhlallista soittoa, innostuneita huutoja ja tunsi valkoisessa puvussaan peittyvänsä kukkiin, joita hänelle heitettiin joka suunnalta.

Hän ajatteli myöskin, että hänen vieressään, laivan kaidepuuta vasten nojaten, seisoi todellisesti suuri ihminen, nero, Jumalan valio... Kaikki, mitä hän oli tähän saakka luonut, oli kaunista, uutta ja harvinaista, ja se, mitä hän vielä tulevaisuudessa miehuutensa kehittyneimpänä aikana tulee luomaan, se on oleva ihmeellistä, suurenmoista; tämän saattoi huomata hänen kasvoistaan, tavastaan ilmaista ajatuksensa ja suhteestaan luontoon. Hän puhui niin omituisesti varjoista, iltaisesta sävystä, kuun hohteesta, puhui omalla kielellään, niin että tahtomattaankin tunsi hänen tenhovoimansa luonnon yli. Mitä häneen itseensä tuli, oli hän kaunis ja originelli, ja hänen vapaa, riippumaton, kaikelle maalliselle vieras elämänsä oli kuin linnun elämää.

— Ilma viilenee, — sanoi Olga Ivanovna värähtäen.

Rjabovski kiersi hänet viittaansa ja sanoi surullisesti:

— Tunnen olevani teidän vallassanne. Olen orjanne. Miksi olette tänään niin lumoava?

Hän katsoi koko ajan Olga Ivanovnaa kasvoihin, hänen silmänsä ilme oli kauhea, ja Olga Ivanovna pelkäsi katsahtaa häneen.

— Minä rakastan teitä mielettömästi... — kuiskasi Rjabovski, jonka hengitys tuntui toisen poskella. — Sanokaa sana vain, niin en tahdo enää elää, heitän taiteen... — virkkoi hän väkevän kiihtymyksen vallassa. — Rakastakaa minua, rakastakaa...

— Älkää puhuko noin, — sanoi Olga Ivanovna sulkien silmänsä. — Se on kauheata! Entä Dimov?

— Mitä Dimovista? Mitä minä hänestä? Volga, kuutamo, kauneus, rakkauteni, innostukseni, mutta Dimovia ei ole... Oh, minä en tiedä... En tarvitse menneisyyttä, suokaa minulle vain hetkinen... yksi ainoa hetkinen!

Olga Ivanovnan sydän alkoi lujasti sykkiä. Hän tahtoi muistella miestänsä, mutta koko hänen menneisyytensä Dimoveineen ja vieras-iltoineen näytti hänestä pieneltä, mitättömältä, himmeältä, joutavalta ja kaukaiselta, hyvin kaukaiselta... Ja todellakin: mitä oli Dimov? Miksi ajatella Dimovia? Mitä liikutti Dimov häntä? Oliko hän todellakin olemassa vai oliko hän unta vain? "Hänelle, yksinkertaiselle ja tavalliselle miehelle riitti se onni, mikä hänen osakseen jo oli tullut, — ajatteli Olga Ivanovna kätkien kasvot käsiinsä. — Tuomitkoot, kirotkoot minut siellä, mutta nyt otan minä uhallakin kaikki ja hukun, otan ja hukun... Elämä on elettävä perin pohjin. Jumalani, kuinka kauheata ja ihanaa!"

— Mitä vastaatte? Mitä? — mutisi taiteilija syleillen häntä ja suudellen intohimoisesti hänen käsiään, joilla toinen koetti heikosti työntää häntä luotaan. — Rakastatko minua? Niinkö? Niinkö? Oi, mikä yö! Ihana yö!

— Niin, mikä yö! — kuiskasi Olga Ivanovna katsoen hänen kyynelkimaltaviin silmiinsä, loi hätäisen silmäyksen ympärilleen, syleili häntä ja suuteli kuumasti huulille.

— Tulemme Kineshmaan, — sanoi joku laivan toisella puolella.

Kuului raskaita askelia. Ravintolapalvelija kulki ohi.

— Kuulkaa! — sanoi Olga Ivanovna tälle onnesta iloiten ja itkien.

— Viiniä, olkaa hyvä!

Taiteilija istuutui liikutuksesta kalpeana penkille, katsoi Olga Ivanovnaan jumaloivasti, kiitollisesti, sulki sitten silmänsä ja sanoi raukeasti hymyillen:

— Olen väsynyt.

Ja kallisti päänsä laivan kaidepuuta vasten.

V.

Syyskuun toinen päivä oli lämmin ja tyyni, mutta pilvinen. Varhain aamulla leijaili ohut sumu Volgalla, ja yhdeksän jälkeen alkoi sataa tihuttaa. Ei ollut minkäänlaista toivoa taivaan seestymisestä. Teetä juotaessa Rjabovski puhui Olga Ivanovnalle, että maalaus on

taiteista kaikkein kiittämättömin ja ikävin, että hän itse ei ollut mikään taiteilija ja että ainoastaan typerät ihmiset uskoivat, että hän oli kyvykäs... Ja yht'äkkiä hän sieppasi veitsen ja repi parhaan harjoitelmansa siekaleiksi. Teenjuonnin jälkeen hän istui synkkänä ikkunan luona ja katseli Volgalle.

Mutta Volga oli jo loistoton, himmeä, samea ja näöltään kylmä. Kaikki, kaikki johti mieleen lähestyvän alakuloisen, synkän syksyn. Näytti siltä kuin luonto olisi riisunut uhkeat, vihreät matot rannoilta, timanttiset sädeheijastukset, kuulakkaan sinisen taivaan ja koko juhlallisen koreuden ja pannut ne talteen seuraavan kevään varalle; korpit lentelivät virran läheisyydessä ja ilkkuivat: "alaston, alaston!" Rjabovski kuuli niiden ilkkumisen ja tuli ajatelleeksi, että hän on jo mennyttä miestä, on tuhlannut kykynsä, että tässä maailmassa kaikki on sovinnasta, suhteellista ja tyhmää ja ettei olisi pitänyt sitoa itseään tuohon naiseen... Lyhyesti sanoen, hän oli huonolla tuulella ja synkkämielinen.

Olga Ivanovna istui vuoteessaan väliseinän takana ja piteli kaunista, vaaleaa tukkaansa. Hän kuvitteli olevansa kotona vierashuoneessa tai makuuhuoneessa tai miehensä työhuoneessa, sitten teatterissa, ompelijattarensa luona ja kuuluisain ystäväinsä seurassa. Mitä mahtoivat he tehdä nyt? Muistelevatkohan häntä? Sesonki on jo alkanut, ja on aika ajatella vieras-illoja. Entä Dimov? Rakas Dimov? Kuinka hellästi ja lapsellisesti hän pyytää kirjeissään vaimoaan joutumaan kotiin! Joka kuukausi hän lähetti vaimolleen 75 ruplaa, ja kun tämä ilmoitti taiteilijoilta lainanneensa sata ruplaa, niin lähetti hän nekin. Kuinka hyvä, jalomielinen mies!

Matkusteleminen väsytti Olga Ivanovnaa, joka ikävöi ja halusi mahdollisimman pian pois talonpoikien keskuudesta, Volgan kosteasta rantailmanalasta voidakseen vapautua tästä fyysillisestä synnistä, jota oli tuntenut koko ajan asuessaan talonpoikaismökeissä ja kylästä kylään muuttaessaan. Jollei Rjabovski olisi antanut taiteilijoille kunniasanaansa, että viipyy heidän luonaan syyskuun 20 päivään, niin olisi jo tänään voinut matkustaa pois. Miten hyvä se olisi ollut!

— Jumalani, — voihi Rjabovski, — koskahan aurinko alkaa vihdoinkin paistaa? Enhän voi maalata päivänpaisteista maisemaa, kun aurinko ei paista!...

— Onhan sinulla tekeillä harjoitelma "pilvisenä päivänä", — sanoi Olga Ivanovna tullen väliseinän takaa esille. — Muistathan... se, jossa oikealla on metsää ja vasemmalla karjalauma ja hanhiparvi. Nyt voisit valmistaa sen.

— Äsh! — murahti taiteilija. — Valmistaa! Ette kai luule, että olen niin tuhma, etten itse tietäisi, mitä minun pitäisi tehdä?

— Kuinka käytöksesi minua kohtaan on muuttunut! — huohti Olga Ivanovna.

— Hm! sepä oivallista.

Olga Ivanovnan kasvot vavahtivat, hän meni uunin luo ja alkoi itkeä.

— Kyyneleitä, se vielä puuttui. Heretkää! Minulla on tuhat itkun syytä, mutta en itke sittenkään.

— Tuhat syytä! — huudahti Olga Ivanovna.

— Kaikkein painavin syy on se, että olette jo kyllästynyt minuun, — sanoi hän

nyyhkyttäen. — Sanoakseni totuuden, te häpeätte meidän rakkauttamme. Te koetatte yhä olla niin, etteivät muut taiteilijat sitä huomaisi, mutta sitä ei saata salata, ja he ovat jo aikoja sitten päässeet selville meistä.

— Olga Ivanovna, yhtä teiltä pyydän. — sanoi taiteilija rukoilevasti ja pani kätensä sydämelleen, — älkää kiusatko minua! Enempää en teiltä pyydä!

— Vannokaa, että rakastatte minua yhä vieläkin!

— Tämä on kiusallista! — sähisi taiteilija hampaittensa välistä ja ponnahti ylös. — Joko heittäydyn Volgaan tai tulen sitten hulluksi! Jättäkää minut rauhaan!

— No tappakaa, tappakaa minut sitten! — kirkui Olga Ivanovna. — Tappakaa!

Hän alkoi taas suureen ääneen nyyhkyttää ja meni väliseinän taa.

Sataa rapisi tuvan olkikatolle. Rjabovski tarttui päähänsä ja astui nurkasta nurkkaan, otti sitten päättävästi lakkinsa, ikäänkuin olisi tahtonut siten näyttää jotakin, sieppasi pyssyn, heitti sen olalleen ja lähti ulos.

Pitkän aikaa sen jälkeen, kun hän oli mennyt, makasi Olga Ivanovna sängyssä ja itki. Ensin hän ajatteli, että oikein olisi, jos myrkyttäisi itsensä, jotta Rjabovski palatessaan löytäisi hänet kuolleena, sitten hän tuli ajatelleeksi vierashuonettaan ja miehensä työhuonetta, ja kuvitteli istuvansa liikkumatta Dimovin vieressä ja nauttivansa rauhasta ja puhtaudesta ja illalla istuvansa oopperassa kuunnellen jotakin kuuluisaa laulajaa. Ja hän kaipasi sivistystä, kaupungin melua ja kuuluisia ihmisiä, kaipasi niin että sydäntä ahdisti.

Maalaiseukko tuli sisään ja alkoi hitaasti tehdä tulta uuniin valmistaakseen päivällistä. Alkoi tuntua palaneen käryä ja ilma huoneessa muuttui savusta siniseksi.

Taiteilijat palasivat jaloissaan pitkävartiset, saviset saappaat ja kasvot sateesta märkinä, alkoivat tarkastella maalauksiaan ja lohduttelivat itseään sillä, että Volgalla huononkin sään vallitessa on viehätöksensä. Halpa seinäkello käydä naksutteli kuuluvasti, viluiset karpäset kokoontuivat uunin nurkkaan, jossa surisivat pyhänkuvan ympärillä, ja penkkien alla rapistelivat torakat papereita...

Rjabovski palasi kotiin auringon laskussa. Hän heitti lakkinsa pöydälle, istuutui kalpeana, väsyneenä ja saappaat savessa penkille ja sulki silmänsä.

— Olen väsynyt... — sanoi hän ja kohotti kulmakarvojaan avaten vaivoin silmäluomensa.

Hyväilläkseen ja osoittaakseen hänelle, että hänen suuttumuksensa oli mennyt menojaan, astui Olga Ivanovna Rjabovskin luo, suuteli häntä vaieten ja upotti kamman hänen vaaleihin hiuksiinsa, joita tahtoi järjestää.

— Mitä? — kysyi Rjabovski vavahtaen, aivan kuin jokin kylmä esine olisi sattunut häneen, ja avasi silmänsä. — Mitä nyt? Jättäkää minut rauhaan, minä pyydän.

Hän työnsi Olga Ivanovnan luotaan ja siirtyi kauemmaksi; hänen kasvoillaan oli inhoa ilmaiseva, vihainen ilme.

Maalaiseukko kantoi kaksin käsin esiin lautasen kaalikeittoa, ja Olga Ivanovna näki eukon suuret sormet keitossa. Tuo likainen, suurimahainen eukko, kaalikeitto, jota Rjabovski alkoi ahnaasti syödä, tupa ja koko tämä elämä, josta hän alussa oli niin pitänyt

yksinkertaisuuden ja taiteellisen epäjärjestyksen vuoksi, kaikki tämä tuntui hänestä nyt kauhealta.

Olga Ivanovna tunsu itsensä loukatuksi ja sanoi kylmästi:

— Meidän pitää erota joksikin aikaa, muuten me pelkästä ikävästä voisimme vakavasti riitaantua. Minua tämä kyllästyttää. Matkustan tänään.

— Millä? Ehkä kävelykepillänne ratsastaen?

— Tänään on torstai, laiva lähtee siis puoli kymmenen tienoissa.

— Vai niin? No, mitäs muuta kuin lähde vaan... — sanoi Rjabovski lempeästi ja pyyhki itseään käsiliinaan lautasliinan asemesta. — Sinun on ikävä täällä eikä sinulla ole mitään tekemistä, ja sen täytyy olla suuri egoisti, joka voi sinua pidättää. Matkusta nyt sitten... mutta kahdennenkymmenennen päivän jälkeen tavataan.

Olga Ivanovna kokosi iloisena matkakapineensa; nousipa hänen poskilleen vielä tyytyväisyydenkin puna. Oliko siis totta, — kysyi hän itseltään, — että hän pian taas sai maalata vierashuoneessa, nukkua makuuhuoneessa ja syödä siististi katetun pöydän ääressä? Hän tunsu sydämensä kevenevän eikä ollut enää suutuksissaan taiteilijalle.

— Maalit ja siveltimet jätän sinulle, Rjabovski, — sanoi hän. — Tuo mukanasu, mitä jää jällelle... Mutta muista minun poissaollessani olla laiskottelematta, sureksimatta... ja tee työtä. Sinä olet minun kelpo poikani, Rjabovski!

Kellon kymmentä käydessä Rjabovski suuteli häntä jäähyväisiksi, koska hän, kuten Olga Ivanovna luuli, ei tahtonut suudella höyrylaivalla muitten taiteilijain läsnäollessa, ja saattoi hänet laivasillalle. Höyrylaiva saapui pian ja vei matkustajansa mukanaan.

Kaksi ja puoli vuorokautta matkustettuaan saapui Olga Ivanovna kotiin. Riisumatta hattua ja sadetakkia hän riensi liikutuksesta raskaasti hengittäen suoraa päätä vierashuoneeseen ja sieltä ruokahuoneeseen.

Dimov istui siellä pöydän ääressä paitahihassillaan, liivinnapit auki, ja terotti pöytäveistä haarukkaan; lautasella hänen edessään oli paistettu peltokana.

Kun Olga Ivanovna astui huoneustoon, oli hän varma siitä, ettei ilmaisisi mitään miehelleen ja että hänellä olisi kyllin taitoa ja voimaa siihen, mutta nyt, nähdessään leveän, hellän, onnellisen hymyn ja säteilevät, iloiset silmät, hän tunsu, että oli yhtä keinoa, ilkeätä ja mahdotonta salata jotakin tältä mieheltä kuin parjata, varastaa, murhata, ja silmänräpäyksessä hän päätti kertoa miehelleen kaikki, mitä oli tapahtunut.

Annettuaan miehensä syleillä ja suudella itseään laskeutui hän polvilleen tämän eteen ja peitti kasvonsa.

— Mitä? Mitä nyt? — kysyi Dimov hellästi. — Oletko ikävöinyt?

Olga Ivanovna kohotti häpeästä punaiset kasvonsa ja katsoi miestään syyllisesti ja rukoilevasti, mutta pelko ja häpeä estivät häntä puhumasta totuutta.

— Ei mitään... — sanoi Olga Ivanovna. — Minä olen niin...

— Istukaamme, — sanoi Dimov nostaen hänet ylös ja istuttaen hänet tuolille. — Kas niin... Maistahan nyt peltokananpaistia. Olet kai nälissäsi, poloinen.

Olga Ivanovna hengitti mielihalulla kotoista ilmaa ja söi peltokanan, mutta Dimov katseli vaimoaan liikutettuna ja hymyili iloissansa.

VI.

Sydäntalvella näytti siltä kuin Dimov olisi epäillyt, että häntä petetään. Hän ei voinut enää katsoa vaimoaan suoraan silmiin, ikäänkuin hänen omatuntonsa ei olisi ollut puhdas, ei hymyillyt enää iloisesti ollessaan vaimonsa seurassa ja jottei hänen olisi tarvinnut olla kahden kesken tämän kanssa, toi hän mukanaan erään Korosteljov nimisen toverinsa, joka oli pieni, lyhyttukkainen, kurttukasvoinen, ja joka Olga Ivanovnan kanssa puhuessa napitti neuvottomana takkiaan auki ja kiinni ja alkoi sitten oikealla kädellä nykiä vasenta viistään.

Päivällispöydässä puhuivat molemmat tohtorit siitä, että jos sydänkalvo on korkealla, toimii sydän epätasaisesti, että hermotaudit ovat viime aikoina tulleet hyvin tavallisiksi tai että Dimov eilen, avattuaan ruumiin, jossa oli “vaikean verenvähyyden” diagnoosi, löysi syövän vatsarauhasista. Ja näytti siltä kuin he olisivat keskustelleet lääketieteellisistä asioista vain siksi, että Olga Ivanovna saisi vaieta, s.o. olla valehtelematta.

Päivällisen jälkeen Korosteljov istuutui pianon ääreen, mutta Dimov huoahhti ja virkkoi hänelle:

— Oh, veliseni, soita nyt jotakin surullista.

Korosteljov kohotti olkapäitään, levitti sormensa, löi pari sointua ja alkoi tenoriäänellään laulaa:

— “Näytä maja Venäjällä, miss’ ei talonpoika kärsi”...

Dimov huoahhti vielä, laski päänsä käsien varaan ja vaipui ajatuksiinsa.

Viime aikoina käyttäytyi Olga Ivanovna kovin varomattomasti. Hän heräsi joka aamu mitä huonoimmalla tuulella ja ajatteli, että hän ei rakasta enää Rjabovskia ja että kaikki on lopussa Jumalan kiitos. Mutta juotuaan kahvinsa hän tuli ajatelleeksi, että Rjabovski oli vienyt häneltä aviomiehen ja että hänellä ei nyt ollut miestä eikä Rjabovskia. Sitten hän muisti tuttavansa puhuneen, että Rjabovski valmisti näyttelyyn jotakin suurenmoista, osaksi maisemaa, osaksi laatumaalausta Polenovin tyyliin. Kaikki, jotka kävivät hänen työhuoneessaan, innostuivat. “Tämän — niin ajatteli Olga Ivanovna — on hän luonut minun vaikutukseni alaisena ja yleensä on hän minun vaikutuksestani alkanut kohota. Vaikutukseni on niin hyödyllinen ja olennainen, että jos hänet jätän, niin hänen lahjansa saattavat mennä hukkaan.”

Ja Olga Ivanovna muisti myös, kuinka Rjabovski eräänä päivänä oli tullut hänen luokseen yllään harmaa takki ja uusi kaulaliina ja kysynyt väsyneesti: “Olenko kaunis?” Ja hän oli todellakin kaunis, tuo pitkäkutrinen, sinisilmäinen mies, sangen kaunis — tai ehkä vain näytti siltä — ja oli hyvällä tuulella.

Muisteltuaan ja kuviteltuaan kaikenlaista, Olga Ivanovna pukeutui ja ajoi innostuneena Rjabovskin luo. Tämä oli hauska tuulella ja ihastunut todella erinomaiseen tauluunsa, hyppi, hassutteli ja vastaili leikkiä laskien toisen vakaviin kysymyksiin. Olga Ivanovna oli mustasukkainen Rjabovskin taululle ja vihasi sitä, mutta seiso kohteliaisuudesta taulun

edessä noin viisi minuttia ja huokaili, kuten huokaillaan pyhäköissä, ja sanoi:

— Sinä et ole vielä koskaan maalannut tuollaista. Tiedätkö, että on oikein kauheata katsella sitä!

Sitten Olga Ivanovna alkoi rukoilla, että Rjabovski rakastaisi häntä, säälisi häntä, poloista, onnetonta, eikä heittäisi. Hän itki, suuteli Rjabovskin käsiä, vaati, että Rjabovski sanoisi rakastavansa häntä ja todisti, että ilman hänen terveellistä vaikutustaan taiteilija eksyisi oikealta tieltä ja joutuisi hukkaan.

Pilattuaan Rjabovskin hyvän mielialan ja tuntien itsensä nöyryytetyksi Olga Ivanovna lähti ompelijattarensa tai jonkun tutun näyttelijättären luo hankkimaan pilettejä.

Mutta silloin, kun ei tavannut Rjabovskia tämän työhuoneessa, hän jätti kirjeen, jossa vannoi myrkyttävänsä itsensä, jollei Rjabovski tulisi tänään häntä tervehtimään. Taiteilija pelkäsi uhkausta, tuli ja jäi päivälliselle. Ujostelematta Dimovin läsnäoloa hän jutteli Olga Ivanovnalle hävyttömyyksiä, joihin tämä vastasi samalla tapaa. Molemmat tunsivat olevansa sidotut toisiinsa, olevansa hirmuvaltiaita ja vihollisia; toinen loukkasi toista eikä kumpikaan huomannut sopimatonta käytöstään eikä sitä, että Korosteljovkin ymmärsi kaikki. Heti päivällisen jälkeen Rjabovski hyvästeli lähteäkseen kiireimmän kautta pois.

— Minne te lähдете? — kysyi Olga Ivanovna häneltä eteisessä katsoen vihaisesti häneen.

Rjabovski mainitsi silmänsä räpäyttämättä jonkun naisen, yhteisen tuttavän, ja saattoi huomata, että taiteilija pilkkasi hänen mustasukkaisuuttaan ja tahtoi kiusata häntä.

Olga Ivanovna meni makuuhuoneeseen ja heittäytyi vuoteelle; mustasukkaisuudesta, harmista, nöyryytyksestä ja häpeästä hän puri patjaa ja alkoi itkeä ääneen. Dimov jätti hetkeksi Korosteljovin vierashuoneeseen, tuli Olga Ivanovnan luo ja sanoi hämillään hiljaa:

— Älä itke noin ääneen, hyvä ystäväni... Ja miksi itkeä? Asiasta on vaiettava... Ei saa antaa edes vihiä... Mikä on tapahtunut, se on tapahtunut.

Olga Ivanovna ei tiennyt, miten rauhoittaa ääretöntä mustasukkaisuuttaan, joka oikein poltti ohimoita, mutta luuli asian vielä olevan autettavissa, peseytyi, hieroi ihojauhoa itkettyneille kasvoilleen ja riensi tuon tutun naisen luo. Kun ei löytänyt Rjabovskia sieltä, ajoi hän toisen luo, sitten kolmannen... Ensin häntä hävetti ajaa näin paikasta toiseen, mutta sitten hän tottui, ja sattuipa niinkin, että hän yhtenä ainoana iltana ajoi kaikkien tuttujen naisten luo Rjabovskia etsien. Kaikki nuo naiset ymmärsivät, mistä oli kysymys.

Kerran sanoi Olga Ivanovna Rjabovskille miehestään:

— Se mies sortaa minua jalomielisyydellään!

Tämä lause oli niin Olga Ivanovnan mieleen, että ollessaan taiteilijoiden parissa, jotka tiesivät hänen seikkailunsa Rjabovskin kanssa, hän joka kerta sanoi miehensä tehden kädellään energisen liikkeen:

— Se mies sortaa minua jalomielisyydellään!

Elintapa oli sama kuin edellisenä vuonnakin. Keski viikkoiltaisina tuli vieraita. Näyttelijä lausui, taiteilijat piirustelivat, sellonsoittaja soitti, laulaja lauloi, ja aivan niinkuin ennenkin avautui ruokahuoneen ovi puoli kahdeltatoista ja Dimov astui esiin, hymyili ja sanoi:

— Olisi vähän illallista, hyvä herrasväki.

Entiseen tapaan Olga Ivanovna etsi kuuluisia henkilöitä, löysi, mutta ei tyytynyt, vaan etsi uusia. Entiseen tapaansa hän palasi joka päivä myöhään yöllä kotiin, mutta Dimov ei nukkunut nyt, kuten edellisenä vuonna, vaan istui työskennellen huoneessaan. Meni levolle kolmelta ja nousi kahdeksan aikaan.

Kerran iltasella, kun Olga Ivanovna teatteriin valmistautuen seisoi kuvastimen edessä, astui Dimov makuuhuoneeseen yllään hännystakki ja valkoinen kaulaliina. Hän hymyili hellästi ja katsoi iloisesti vaimoaan suoraan silmiin, kuten joskus ennenkin. Hänen kasvonsa loistivat.

— Tulen juuri väitöskirjaani puolustamasta, — sanoi Dimov, istuutui ja silitti polviaan.

— Puolustitko voitokkaasti? — kysyi Olga Ivanovna.

— Tietysti! — nauroi hän ja kurottautui nähdäkseen kuvastimesta vaimonsa kasvot, sillä tämä seisoj yhä selin häneen ja järjesti tukkaansa. — Tietysti! — toisti hän. — Tiedätkö, on varsin mahdollista, että minut nimitetään yleisen patologian yksityisdosentiksi. Siltä ainakin näyttää.

Dimovin autuaista, loistavista kasvoista saattoi nähdä, että hän olisi antanut Olga Ivanovnalle anteeksi kaikki, sekä entisyyden että tulevaisuuden ja unohtanut kaikki, jos vaimo nyt olisi jakanut ilon ja riemun hänen kanssaan. Mutta Olga Ivanovna ei ymmärtänyt, mitä yksityisdosenttuuri ja yleinen patologia merkitsivät, ja sitä paitsi hän pelkäsi myöhästytvänsä teatterista eikä vastannut mitään.

Dimov viipyi vielä hetken aikaa, hymyili ja poistui.

VII.

Oli mitä levottomin päivä.

Dimovilla oli kova päänsärky; hän ei juonut aamulla teetään, ei mennyt sairaalaan, vaan makasi koko ajan työhuoneensa turkkilaisella sohvalla.

Olga Ivanovna lähti tapansa mukaan yhden tienoissa Rjabovskin luo näyttääkseen tälle uuden harjoitelmansa "nature morte" ja kysyäkseen, miksei hän käynyt eilen tervehtimässä. Harjoitelma oli Olga Ivanovnan mielestä mitätön, mutta hän oli tehnyt sen vain siksi, että olisi saanut aiheen käydä taiteilijan luona.

Hän astui Rjabovskin huoneustoon ovikelloa soittamatta, ja kun hän eteisessä riisui kalosseja, kuuli hän hiljaista juoksua ja hameiden kahinaa työhuoneesta, mutta rientäessään sisään hän näki vaan vilahdukselta ruskean hameen liepeen katoavan suuren taulun taa, joka oli jalustoineen peitetty mustalla vaatteella aina permantoon saakka. Epäilemättä piiloutui joku nainen sinne. Kuinka usein olikaan Olga Ivanovna itse ollut tuon taulun takana piilossa!

Rjabovski, joka näytti olevan hyvin hämillään, ojensi molemmat kätensä tulijaa kohti, ikäänkuin olisi ihmeteltyt tämän tuloa ja sanoi väkinäisesti hymyillen:

— Aa! Hauska tavata! No mitä uutta tiedätte kertoa?

Olga Ivanovnan silmät kyyneltyivät. Häntä hävetti, harmitti, eikä hän olisi kokonaisuudesta miljoonasta tahtonut puhua sivullisen naisen, kilpailijan ja valehtelijan kuullen, joka seisoi nyt taulun takana ja irvisteli luultavasti vahingoniloisesti.

— Toin teille erään harjoitelman, — sanoi hän arasti hennolla äänellä ja vapisevin huulin.
— Nature morte.

— Kas vaan! Väriharjoitelma!... Taiteilija otti harjoitelman ja katseli sitä mennen koneellisesti toiseen huoneeseen.

Olga Ivanovna seurasi häntä nöyrästi.

— Nature morte... première sorte, — jupisi taiteilija keksien loppusointuja, — escorte, fort, porte...

Työhuoneesta kuului hätäisiä askelia ja hameen kahinaa. Se oli *hän*, joka meni. Olga Ivanovna olisi tahtonut huutaa lujasti, iskeä taiteilijaa päähän jollakin raskaalla aseella ja mennä matkoihinsa, mutta hän ei nähnyt kyynelten läpi mitään, oli aivan ymmällään häpeästä eikä tuntenut enää olevansa Olga Ivanovna eikä taiteilijatar, vaan pieni matelevainen...

— Minua väsyttää... — virkkoi taiteilija katsellen uupuneesti harjoitelmaa ja ravistaen päätään karkottaakseen uneliaisuuttaan. — Onhan tämä näköjään hauska, mutta tänään harjoitelma, viime vuonna harjoitelma, kuukauden kuluttua harjoitelma... Eikö sellainen ala ikävystyttää? Minä teidän sijassanne heittäisin kuvaamataiteet ja alkaisin harrastaa soittoa tai jotakin muuta... Ettehän te mikään taiteilijatar ole, vaan soittajatar... Mutta, tiedättekös, minä olen kovin väsynyt. Käsken heti tuomaan teetä...

Hän poistui, ja Olga Ivanovna kuuli hänen puhuvan palvelijalleen. Jotta ei olisi tarvinnut hyvästellä eikä selittää ja etenkin välttääkseen itkua, riensi Olga Ivanovna eteiseen ennenkuin Rjabovski palasi, pani kalossit jalkaansa ja kiiruhti kadulle. Siellä oli hänen helpompi hengittää ja hän tunsu olevansa vapaa sekä Rjabovskista että maalaustaiteesta, samoin kuin siitä raskaasta häpeästä, joka oli niin kovasti häntä taiteilijan luona kiduttanut. Kaikki oli lopussa!

Hän ajoi ompelijattaren luo, sitten kuuluisan Barnayn luo, joka oli edellisenä päivänä saapunut kaupunkiin, sitten musiikkikauppaan, ja koko ajan hän ajatteli sitä, että kirjoittaisi Rjabovskille kylmän, julman, itsetietoisin kirjeen ja matkustaisi keväällä tai kesällä Dimovin kanssa Krimin niemelle vapautuakseen siellä täydellisesti entisyydestä ja alkaakseen uuden elämän.

Palattuaan myöhään illalla kotiin, hän istuutui pukuaan muuttamatta vierashuoneen pöydän ääreen kirjoittamaan kirjettä.

Rjabovski oli sanonut hänelle, ettei hän ollut mikään taiteilijatar, mutta nyt kirjoitti Olga Ivanovna kostaakseen, että Rjabovski joka vuosi maalasi yhtä ja samaa ja puhui joka päivä samoja asioita eikä jaksanut enää kohota. Tahtoipa hän vielä kirjoittaa, että Rjabovski sai suuresti kiittää hänen hyvää vaikutustaan, ja jos taiteilija sattuikin vast'edes epäonnistumaan, johtui tämä siitä, että tuota hyvää vaikutusta ovat lamauttaneet useat epäilyttävät, sentapaiset henkilöt kuin se, joka tänään piiloutui taulun taa.

— Olga! — huusi Dimov työhuoneestaan ovea avaamatta.

— Mitä tahdot?

— Älä astu sisään... pysähdy ovelle... Näetkös, toissapäivänä sairastuin tartunnan kautta kurkkumätään ja olen nyt hyvin huonoissa voimissa. Lähetä heti Korosteljovia noutamaan.

Olga Ivanovna puhutteli miestänsä, kuten kaikkia tuttuja miehiä, sukunimellä; miehensä ristimänimi Osip ei miellyttänyt häntä, se kun mahdollisesti johti mieleen Osipin Gogolin "Revisorissa".

Mutta nyt hän huudahti:

— Osip, eihän se ole totta?

— Lähetä pian, olen sairas... — vastasi Dimov oven takaa, ja Olga kuuli, kuinka hän astui sohvan luo ja laskeutui sille lepäämään. — Lähetä pian! — sopersi kolea ääni.

"Mitä tämä on? — ajatteli Olga Ivanovna kauhusta kangistuen. — Sehän on vaarallista!"

Ja hän otti kynttilän, meni makuuhuoneeseensa ja alkoi harkita, mitä tehdä. Sattumalta hän tuli katsoneeksi peilistä kuvaansa, joka näytti kauhealta, inhottavalta: kasvot kalpeat, säikähtyneet, olkapäät pystyssä, keltainen etumus sopimaton, hameessa kummallisia juovia... Ja yht'äkkiä hän alkoi sanomattomasti sääliä Dimovia, tämän rajatonta rakkautta, nuorta elämää ja vieläpä tuota hyljättyä vuodetta, jossa hänen miehensä ei ollut enää pitkään aikaan nukkunut. Olga Ivanovna muisteli miehensä hellää, sydämellistä hymyä, alkoi itkeä, katkerasti ja kirjoitti Korosteljoille nöyrän kirjeen. Silloin oli kahden aika yöllä.

VIII.

Kun Olga Ivanovna aamulla kahdeksan tienoissa kampaamattomana, rumana ja pää valvomisesta raskaana astui kasvoillaan syyllinen ilme makuuhuoneesta, meni eräs mustapartainen herra, nähtävästi lääkäri, hänen ohitsensa eteiseen. Tuoksui lääkkeille. Dimovin työhuoneeseen johtavalla ovella seisoi Korosteljov, joka kierteli oikealla kädellään vasenta viistä.

— Hänen luokseen, suokaa anteeksi, ei saa mennä, — ilmoitti hän synkästi Olga Ivanovnalle. — Tauti on tarttuva, ja miksi oikeastaan mennäkään, sillä hän makaa kuumehoureessa.

— Onko se todellakin kurkkumätää? — kysyi Olga Ivanovna kuiskaten.

— Ne, jotka henkensä uhallakin tahtovat ajaa jonkun asian voittoon, pitäisi oikeastaan asettaa syytteeseen, — jupisi Korosteljov vastaamatta Olga Ivanovnan kysymykseen. — Tiedättekö, kuinka hän sai tartunnan ja sairastui? Viime tiistaina hän imi putkella eräältä pojalta kurkkumätäeritteitä. Ja mitä hyötyä? Tyhmää ja varomatonta...

— Onko se kovinkin vaarallista? — kysyi Olga Ivanovna.

— Kyllä, sanovat sen olevan laadultaan vaikeaa. Pitäisi lähettää noutamaan Schreckiä.

Saapui pieni, punatukkainen, isonenäinen mies, joka puhui juutalaisen tavoin, sitten pitkä, köyryselkäinen, arkkidiakoonia muistuttava henkilö, sen jälkeen nuori, lihava, silmälaseja

käyttävä... He olivat lääkäreitä, jotka tulivat valvomaan toverinsa sairasvuoteen ääreen.

Kun Korosteljov oli suorittanut vuoronsa, ei hän mennyt kotiin, vaan jäi tänne ja liikkui kuin varjo huoneesta toiseen. Palvelijatar tarjosi lääkäreille teetä ja juoksi usein apteekkiin; kenelläkään ei ollut aikaa siistitää huoneita.

Oli hiljaista ja alakuloista. Olga Ivanovna istui makuuhuoneessa ajatellen, että Jumala rankaisi häntä nyt siitä, että oli pettänyt miehensä. Mutta siellä sisällä makasi sohvalla ääneti ja valittamatta olento, joka oli hyväntahtoisuudesta kieltänyt itsensä ja joka oli liiallisen hyvyyden tähden ollut heikko ja vailla mielenlujuutta. Ja jos se olento olisi valittanut, vaikkapa kuumehoureissa, niin olisivat lääkärit saaneet tietää, ettei ainoastaan kurkkumätä ollut syynä tautiin. Ja jos olisivat kysyneet Korosteljovilta — hän tiesi kaikki — niin ei tämä syyttä katsonut ystävänsä vaimoon niinkuin vaimo olisi varsinainen rikollinen ja kurkkumätä ainoastaan rikostoveri.

Olga Ivanovna ei muistellut enää kuutamoista iltaa Volgalla, ei rakkaudentunnustuksia eikä runollista elämää maalaistuvissa, vaan muisti yksinomaan, että hän tyhjän oikun ja ylimielisyyden tähden oli vajonnut lokaan, josta ei ikänä enää voinut puhdistua...

— Oh, kuinka kauheasti olen valehdellut! — ajatteli hän muistellen rauhatonta rakkaussuhdettaan Rjabovskiin. — Kirottu olkoon se!...

Neljän tienoissa hän istui päivällispöydässä Korosteljovin kanssa. Tämä ei syönyt mitään, joi vain punaviiniä ja istui synkkänä. Eikä Olga Ivanovnakaan syönyt. Milloin hän rukoili ajatuksissaan ja vannoi sanattoman lupauksen, että jos Dimov paranee, niin hän tahtoo rakastaa tätä jälleen ja olla hänen uskollinen vaimonsa. Milloin hän unohtui hetkeksi ja ajatteli katsoessaan Korosteljovia: “Eiköhän mahda olla ikävää olla yksinkertainen, ei millään tavalla huomattu, tuntematon henkilö, ja vielä noin ruma ja tavoiltaan omituinen?” Milloin hänestä tuntui siltä, että Jumala tappaa hänet tällä hetkellä siksi, ettei hän tartunnan pelosta ole käynyt kertaakaan miehensä luona. Yleensä oli hänen mielialansa tylsän alakuloinen ja hän oli vakuutettu siitä, että elämä oli jo pilalla eikä mikään ollut enää autettavissa.

Alkoi hämärtää. Kun Olga Ivanovna astui vierashuoneeseen, nukkui Korosteljov leposohvalla päänsä alla silkkipäällyksinen, kultaompeleinen pielus. “Khi-pua... kuorsasi hän — khipua...”

Ja lääkärit, jotka tulivat ja menivät, eivät näyttäneet huomaavan epäjärjestystä, vierashuoneessa kuorsaavaa tuntematonta miestä, maalauksia seinillä, huoneiden kummallista sisustusta eikä sitä, että emäntä oli kampaamaton ja huolimattomasti puettu — kaikki tämä ei herättänyt tällä hetkellä vähintäkään mielenkiintoa. Eräs lääkäreistä nauroi sattumalta jollekin ja se kuului niin kummalliselta ja oudolta, että oikein värisytti. Kun Olga Ivanovna toistamiseen meni vierashuoneeseen, ei Korosteljov enää nukkunut, vaan istui tupakoimassa.

— Hänellä on kurkkumätä nenäontelossakin, — virkkoi tämä puoliääneen. — Ja sydämen toiminta on aika lailla heikentynyt. Hänen tilansa on kovin huono.

— Lähettäkää nyt heti noutamaan Schreckiä, — sanoi Olga Ivanovna.

— Hän kävi jo täällä. Hänpä se juuri huomasi, että kurkkumätä oli levinnyt nenään. Ja mitäpä Schreckistä! Ei hänkään sille enää mitään mahda. Hän on Schreck, minä olen

Korosteljov — ja siinä kaikki.

Aika kului verkalleen.

Olga Ivanovna makasi pukeutuneena korjaamattomalla vuoteella ja torkkui. Hänestä tuntui siltä kuin suuren suuri rautamöhkäle olisi täyttänyt koko huoneuston ja että kaikkien mieli kävisi iloiseksi ja hauskaksi, jos tämä rautamöhkäle saataisiin siirretyksi pois. Mutta havahduttuaan hän muisti, ettei ollut kysymystä rautamöhkälestä, vaan Dimovin sairaudesta.

“Nature morte... — ajatteli hän vaipuen jälleen unenhorroksiin, — escorte, porte... Entä Schreck? Schreck... Greck... Wreck... Kreck... Missähän ystäväni nyt ovat? Tietävätköhän, että meillä on suru? Jumala, armahda... auta... Schreck... Greck...”

Ja taas tuo rautamöhkäle...

Aika kului hitaasti... mutta kello löi usein alikerrassa. Vähän väliä kuului ovikellon soitto, lääkärit tulivat ja menivät... Palvelijatar astui sisään tarjottimella tyhjä lasi ja kysyi:

— Tahtooko rouva, että korjaan vuoteen?

Kun ei hän saanut vastausta, poistui hän. Kello löi alikerrassa... Olga Ivanovna näki unessa, että Volgalla satoi... Taas tuli joku makuuhuoneeseen, tulija tuntui olevan vieras... Olga Ivanovna hätkähti, nousi istumaan ja tunsi Korosteljovin.

— Paljonko kello on? — kysyi havahtunut.

— Noin kolme.

— No... mitä?

— Tulin sanomaan, että loppu lähenee...

Korosteljov nyyhki, istui sängyn laidalle toisen viereen ja pyyhki kyyneleitä hihallaan. Olga Ivanovna ei käsittänyt heti, mutta hän tunsi kylmän väristyksen ruumiissaan ja teki hitaasti ristinmerkin.

— Loppu lähenee... — toisti Korosteljov hiljaisella äänellä ja nyyhki taas. — Kuolee sentähden, että uhrasi itsensä... Mikä tappio tieteelle! — sanoi hän katkerasti. — Jos vertaamme häntä muihin, niin hän oli suuri, harvinainen ihminen! Mitkä luonnonlahjat! Mitä toiveita häneen kiinnitimmekään! — jatkoi hän käsiään väännellen. — Hyvä Jumala, hänestä olisi tullut vielä niin oppinut mies, ettei hänen vertaistaan olisi etsienkään löytänyt. Osjka Dimov, Osjka Dimov, mitä sinä teit? Oh, hyvä Jumalani!

Korosteljov kätki epätoivoisena kasvonsa käsiinsä ja huojutti päätään.

— Ja mikä siveellinen voima oli siinä miehessä! — jatkoi hän sitten innostuen yhä enemmän ja vihastuen jollekulle. — Hyvä, puhdas, rakastava sielu... ei ihminen, vaan kristalli! Hän palveli ja kuoli tieteen hyväksi. Teki työtä kuin juhta, yöt ja päivät, kukaan ei häntä säästänyt, ja nuori oppinut mies, tuleva professori, oli pakotettu uhraamaan yönsä kirjallisiin käännöstöihin voidakseen maksaa nuo tuollaiset... ilettävät rääsyt!

Korosteljov katsoi vihaisesti Olga Ivanovnaan, tarttui kaksin käsin peitteeseen ja repi, ikäänkuin se olisi ollut syyllinen.

— Ei hän säästänyt itseään, eivätkä muutkaan säästäneet häntä... Ei sen enempää siitä!

— Harvoin sellaista miestä tapaa! — kuului matala ääni vierashuoneesta.

Olga Ivanovna palautti mieleensä koko avioelämänsä, alusta aina loppuun saakka, kaikkine yksityiskohtineen ja yht'äkkiä hänelle selvisi, että Dimov oli todellakin harvinainen ja muihin Olga Ivanovnan tuttaviin verrattuna suuri ihminen. Ja muistettuaan, kuinka isävainaja ja kaikki lääkärit olivat kohdelleet Dimovia, käsitti Olga Ivanovna, että he kaikki olivat pitäneet hänen miestänsä tulevana kuuluisuutena. Seinät, katto, lamppu ja lattiamatto näyttivät pilkallisesti ilkkuvan hänelle, ikäänkuin sanoakseen:

— Myöhäistä! Myöhäistä!

Itkien syöksyi Olga Ivanovna makuuhuoneesta, sivuutti vierashuoneessa tuntemattoman henkilön ja riensi miehensä luo, joka makasi liikkumattomana turkkilaisella sohvalla, vyötäisiin saakka peitettynä. Kasvot olivat kovin kuihtuneet, laihtuneet ja muuttuneet harmaankellertäviksi, kuten vainajalla; ainoastaan otsasta, mustista kulmakarvoista ja tuosta tutusta hymystä saattoi tuntea, että se oli Dimov.

Olga Ivanovna koetti hätäisesti hänen rintaansa, otsaansa ja käsiään. Rinta oli vielä lämmin, mutta otsa ja kädet olivat jo kamalan kylmät. Eivätkä puoliavoimet silmät katsoneet Olga Ivanovnaan, vaan peitteeseen.

— Dimov! — huusi Olga Ivanovna. — Dimov!

Hän tahtoi selittää miehelleen, että oli erehtynyt, ettei kaikki vielä ollut mennyttä, että elämä vielä saattoi muuttua ihanaksi, onnelliseksi, että hän on harvinainen, suuri, ylevä mies ja että hän tahtoi kunnioittaa häntä koko ikänsä, rukoilla hänen puolestaan ja tuntea pyhää pelkoa häntä kohtaan...

— Dimov! — huusi hän vetäen vainajaa olkapäästä eikä voinut uskoa, ettei nukkuja enää koskaan heräisi. — Dimov! Dimov, kuule!...

Mutta vierashuoneessa sanoi Korosteljov palvelijattarelle:

— Menkää kirkonvartian luo ja kysykää, missä ruumiinpesijöitä asuu. He kyllä pesevät ja pukevat vainajan ja toimittavat kaiken, minkä tarve vaatii.